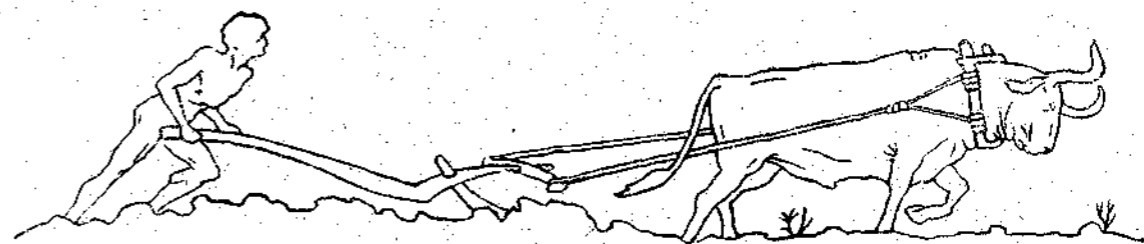


ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΜΟΥ
ΥΠΟ ΟΥΪΣΛΕΡ



ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ Η' 15
ΜΑΡΤΙΟΥ 1908

ΤΟΛΣΤΟΪ ΚΑΙ ΔΑΝΤΗΣ

Τὰ ἔξοχα πνεύματα ἔχουν καὶ αὐτὰ τὰς ἰδιοτροπίας τῶν ἢ, καλύτερα, αὐτὰ πρὸ πάντων ἔχουν ἰδιοτροπίας, με τὰς ὁποίας ἡμεῖς οἱ κοινοὶ θνητοὶ δὲν ἔχομεν τίποτε τὸ κοινὸν καὶ τὰς ὁποίας διὰ τοῦτο θεωροῦμεν καὶ ὡς εἶδος σιγμιαίας ἢ διαρκοῦς τρέλλας αὐτῶν τῶν ἔξοχων πνευμάτων. Τόμους ὀλοκλήρους ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ γεμίσῃ ἀντιγράφων ἀπλῶς ἐπεισόδια γελοῖα, πεποιθήσεις παιδαριώδεις, σκέψεις καθαντὸ μωρὰς ἢ ἐξωφρενικὰς, καὶ συνηθείας πέρα καὶ πέρα παραλόγους καὶ καμὰ φόρα ἐπικινδύνους τῶν περισσοτέρων μεγάλων ἀνδρῶν. Οἱ περιεργοὶ δὲν ἔχουν παρὰ νὰ διαβάσουν τὰ βιβλία τοῦ Λομπρόζου καὶ μάλιστα τὸ ἔργον τοῦ «Ἡ μεγαλοφυΐα καὶ ἡ τρέλλα» διὰ νὰ πεισθοῦν, ὅτι σχεδὸν κάθε πνεῦμα ὑπέροχον εἰς κάθε βῆμα τοῦ καὶ πράξιν του πιστεύει, ὅτι ὀδηγεῖται ἢ παρακολουθεῖται ἀπὸ κάποιο μυστηριώδες δαιμόνιον, ὅπως ὁ Σωκράτης, ἢ ἀπὸ κάποιο ἀπαίσιον φάντασμα, ὅπως ὁ Βρούτος. Ἡ μεγαλοφυΐα, εὐρισκομένη εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ φρενοκομείου, συχνὰ συμφωνεῖ εἰς τὰς ἰδέας με τοὺς τροφίμους τοῦ ἀσύλου τούτου, οὐχὶ σπανίως δὲ φορεῖ εὐχαρίστως καὶ τὸν ζουρλομανδύαν τῶν καὶ τὸν καμαρώνει ὡς ἀλονοργίδα ἀνταξίαν, μόνην αὐτήν, τῆς ὑπεροχῆς τῆς ἀπέναντι τῶν κοινῶν θνητῶν. Δὲν περιμένετε δὲ βέβαια ἀπὸ ἐμὲ νὰ μάθετε, ὅτι ἄπειρα ἔξοχα πνεύματα, ἀφήσαντα ἐποχὴν δράσεως ἐξαιρετικῆς εἰς τὴν ἱστορίαν, ἐκλείσθησαν εἰς φρενοκομεία καὶ ἂν μερικὰ ἄλλα, ὅπως ὁ Λούθηρος ἢ ὁ Πασχάλ, ἀφένθησαν ἐλεύθερα μέχρι θανάτου νὰ πιστεύουν ὁ μὲν Λούθηρος, ὅτι ἔχει πάντα ἐμπρὸς του τὸν Σατανᾶ, κατὰ τοῦ ὁποίου ἐξηκόντιζε ὅσα μελανοδοχεῖα εὗρισκε πρόχειρα, ὁ δὲ Πασχάλ, ὅτι μία ἄβυσσος χάσκει ἀκατάπαντα ἀριστερὰ του ἔτοιμη νὰ τὸν καταπῆ, ἀφένθησαν βέβαια, διότι αἱ τρέλαι πεποιθήσεις τῶν ἦσαν καθ' ὀλοκλήριον ἀκίνδυνοι ἂν ἔχι δι' αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, διὰ τὸν ἄλλον κόσμον τοῦλάχιστον, καὶ

ἀρκετὰ διασκεδαστικά. Εἶναι ὁμως ἀλήθεια, ὅτι εἰς μερικὰς ἄλλας μεγαλοφυΐας ὁ λαὸς ἐδείχθη πολὺ συγκαταβατικὸς καὶ ἀνόητος, ὅταν ἔκαιμαν τρέλλες πολὺ ἐπικινδύνους πρὸ πάντων δι' αὐτὸν τὸν ἴδιον, ἀλλὰ τότε καὶ ὁ ἴδιος ὁ λαὸς δὲν ἦτο στὰ καλά του καὶ ἂν τὸν μεγάλον Ναπολέοντα, λόγου χάριν, ἢ Γαλλία ἐνθουσιωδῶς τὸν ἀφήκε ἐλεύθερον νὰ θύσῃ καὶ ἀπολέσῃ ἕνα ἑκατομμύριον ψυχῶν εἰς ἐλάχιστον χρονικὸν διάστημα, δὲν πταίει βέβαια μοναχὰ ὁ ἄνθρωπος οὗτος διὰ τὸ μακελλεῖο, ποὺ ἤνοιξε εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην ἀλλὰ καὶ οἱ παράφοροι ὑπήκοοί του, οἱ ὁποιοὶ θυσιαζόμενοι διὰ τὴν μονομονίαν τῆς φιλοδοξίας τοῦ Βοναπάρτου, ἐπίστευον — καὶ τὸ πιστεύουν δυστυχῶς καὶ οἱ ἀπόγονοί των ἀκόμη! — ὅτι θυσιαζόνται διὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος των. Τὸ περιεργὸν δὲ μεταξὺ τῶν ἔξοχων πνευμάτων εἶναι, ὅτι τὰ παραδοξότερα πραξιοπήματα διαπράττον εἰς τὰς μεταξὺ τῶν ξριδας, καὶ ὅπως αἰωνίως «ὁ κεραμεὺς κοτέει τῷ κεραμεῖ», τοιοντοτρόπως ὁ μέγας ἀνὴρ ὅταν νομίζῃ ὅτι δὲν συμφωνοῦν αἱ καλλιτεχνικαὶ ἢ ἐπιστημονικαὶ ἀρχαὶ του με τὰς ἀρχὰς ἄλλου μεγάλου ἀνδρός, τότε ἔχι μόνον δὲν χανεύει τὸν ἀντίπαλόν του, ἀλλὰ καὶ δὲν τοῦ ἀναγνωρίζει καμίαν ἀξίαν, ἂν καὶ ἀναγνωρίζῃ καθ' ἑαυτὸν ὅτι ἀταπατάται ὀντω σκεπτόμενος. Ὁ Ἀριστοφάνης καὶ ὁ Λουκιανὸς ἐσατύρισαν ὡς ἀνήθικον καὶ ἀνόητον τὸν ἠθικώτατον καὶ μεγαλοφυῆ Σωκράτη. Ὁ Θεοκωδίδης σχεδὸν ἐπεριφρονοῦσε ὅλους τοὺς πρὸ αὐτοῦ καὶ τοὺς συγχρόνους του ἱστορικοὺς χωρὶς καὶ τὸν πατέρα τῆς ἱστορίας Ἡρόδοτον νὰ ἔξαιρέσῃ, τὸν ὁποῖον νέος ἔχε τόσον θαυμάσει. Ὁ Πλάτων ἐξώρισε τὸν Ὅμηρον ὡς κακοῆθη ἀπὸ τὴν Πολιτείαν του. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐθεωροῦσε ἀνόητα τὰ περὶ προϋπάρξεως ἰδεῶν συστήματα τοῦ Πλάτωνος. Ὁ Βολταῖρος ἐγελοιοποίησε τὸν Πίνδαρον βεβαιῶνων, ὅτι τὸν θαυμάζει, μόνον καὶ μόνον διότι δὲν τὸν ἐννοεῖ

διόλου. Ὁ Ρισελιέ κατέτρεχε τὸν Κορνήλιον, διότι ὁ πατὴρ οὗτος τῆς γαλλικῆς τραγωδίας δὲν ἔγραφε δράματα ἀνόητα ὅπως ὁ μέγας ἐκείνος πολιτικός ἐπὶ Λουδοβίκου 13^{ου}. Καί, διὰ τὴν μὴ σωριάζω ἄλλα παρόμοια παραδείγματα, εἰς εἰς τὴν ἐποχὴν μας, ὁ μὲν Νίτσε δὲν ἄφησε φιλόσοφον, ποὺ νὰ μὴ ἐθεώρησε ὡς μωρόν, ὁ δὲ Τολστόι τὸν μὲν μέγιστον τραγικὸν ποιητὴν Σαίξπηρ θεωρεῖ κάθε ἄλλο παρὰ τραγικόν, διὰ δὲ τὸν μέγιστον, μετὰ τὸν Ὅμηρον, ἐπικὸν ποιητὴν Δάντη εἶπε—ἅ! εἶπε πολὺ νόστιμα πράματα, διὰ τὰ ὁποῖα μολαταῦτα ἀξίζει τὸν κόπον νὰ γίνῃ ἐκτενὴς λόγος.

Πρὸ ὀλίγου λοιπὸν καιροῦ κάποιος Ἰταλὸς δημοσιογράφος ἠρώτησε τὸν Τολστόι τί ἰδέαν ἔχει περὶ Δάντη. Ὁ μέγας ἐρημίτης τῆς Γιασνάγια-Πολιάνα εἰδὲξε τότε ἐκπληξιν διὰ τὴν ἐρώτησιν καὶ εἶπε στενοχωρημένος:

— Ποιανοῦ Δάντη, καλέ;
— Τοῦ Ἀλιγέρι, διδάσκαλε!
— Τοῦ Ἀλιγέρι! Ποιανοῦ Ἀλιγέρι; Πρώτη φορά ποὺ ἀκούω αὐτὸ τὸνομα!

— Madonna santa! Πρώτη φορά, διδάσκαλε, ποὺ ἀκούτε τὸνομα τοῦ ποιητοῦ τῆς Θείας Κωμωδίας; ἀνέκραξεν ἔξω φρονῶν ὁ φιλότιμος συμπατριώτης τοῦ Ἀλιγέρι.

— Ἄ! ἀπήντησε τότε γελαστά ὁ Τολστόι, μ' ἐρωτᾶτε γιὰ τὸν ποιητὴ τῆς Θείας Κωμωδίας... Ἐκατάλαβα τέλος πάντων, ἀλλά, ξέρετε, ὅσες φορές ἔκαμα νὰ τὴν διαβάσω, δὲν ἠμπόρεσα νὰ καταλάβω τίποτε!

Ὁ δυστυχὴς δημοσιογράφος δὲν ἠθελε κατ' ἀρχὰς νὰ πιστέυσῃ, ὅτι ὁ Τολστόι ἔλεγε τέτοια παράδοξα πράματα κ' ἐτόλμησε νὰ τὸν ξαναρωτήσῃ: «Ἐνα κ' ἔνα δύο, τί φρονεῖ διὰ τὸν Δάντην τὸν Ἀλιγέρι, τὸν μεγαλύτερον— per bacco!— ποιητὴν τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ κόσμου ὅλου μετὰ τὸν Ὅμηρον!» Ὁ Τολστόι ὁμως ἐπανέλαβε ἀπαθέσιατα: «Δὲν καταλαβαίνω, χριστιανέ μου, τίποτε ἀπὸ Δάντη! Ἐνα κ' ἔνα κάνουν δύο: ἡ Θεία Κωμωδία του δὲν ἀξίζει τίποτε γιὰ μένα.

Ἐάν τοὺς ἀνωτέρω λόγους ἐξεστόμιζε κοινὸς ἄνθρωπος, θὰ ἦσαν λόγοι κενοὶ καὶ τίποτε πλεον, ἀλλὰ προερχόμενοι ἀπὸ ἓνα Τολστόι ἔχουν μεγάλην ψυχολογικὴν σημασίαν. Βεβαίως ὁ Τολστόι γνωρίζει καὶ παραγνωρίζει ὅλην τὴν Θεϊαν Κωμωδίαν, διότι ὁ ἴδιος εἰς τὰ ἔργα του (καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν «Ἄνναν Κἀρενίην») πολὺ κάμνει λάγον διὰ τὸν ἑαυτὸν του ὑπὸ ξένον ὄνομα καθὼς περὶ ἀνθρώπου πολὺ πεπαιδευμένου, ποὺ ἐμελέτησε κατὰ βάθος ὅλας τὰς φιλολογίας. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι βεβαιώνει ἐπίσης ὅτι δὲν τὸν ὠφέλησαν διόλου ὅλα τὰ βιβλία ποὺ

ἐδιάβασε ἐκτὸς τῆς Νέας καὶ τῆς Παλαιᾶς, τῆς Παλαιᾶς κυρίως Διαθήκης, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἄλλος λόγος καὶ δὲν δικαιολογεῖ καθόλου τὴν ἄγνοιαν, ποὺ ἐπροφασίσθη διὰ τὴν Θεϊαν Κωμωδίαν. Καὶ ὁμως ἡ πικρὰ ἀπάντησις τοῦ Τολστόι ὅτι τὸ μεγαλοφυὲς ἔργον τοῦ Δάντη δὲν ἀξίζει τίποτε, οὔτε τὸν Ἰταλὸν δημοσιογράφον καὶ ὅλην τὴν φιλολογοῦσαν Ἰταλίαν ἔπρεπε νὰ σκανδαλίω, οὔτε τοὺς παγκοσμίους φιλολογικοὺς κύκλους. Διὰ τοὺς γνωρίζοντας τὰς τελευταίας ἰδέας τοῦ Τολστόι ἢ περιφρόνησις του διὰ τὸν Δάντη εἶναι συμφαντοτάτη πρὸς τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα τοῦ θανμασίου ρώσσου συγγραφέως. Τοῦναντίον θὰ ἦτο ἀσύμφωνος πρὸς τὰς ἀρχὰς του ὁ Τολστόι, ἐάν εἰδείννε θανμασίον διὰ τὸν ποιητὴν τῆς Θείας Κωμωδίας. Καὶ ὁμως οὐδέποτε δύο μεγάλοι ἄνδρες συνήντηθησαν ἁρμονικώτερα εἰς τὰς ἀρχὰς των ὅσον ὁ Δάντης καὶ ὁ Τολστόι, καὶ ἂν ὑπάρχῃ ἀκριβέστερον παράδειγμα ὅτι τὰ ἄκρα συναντῶνται, τοιοῦτον εἶναι ὁ ποιητὴς τῆς Κολάσεως καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Κράτους τοῦ Ζόφου». Ὅσο δὲ καὶ ἂν χωρῆν ἀπόστασις ὀκτακοσίων ἐτῶν τὸν Δάντη τοῦ 13^{ου} αἰῶνος ἀπὸ τὸν Τολστόι τοῦ 20^{ου} τόσο τὸ πατριαρχικὸν φιλοσοφικὸν σύστημα τοῦ ρώσσου συγγραφέως προσεγγίζει πρὸς τὸν πατριαρχικὸν ἱμπεριαλισμὸν— ἅς ἐκφρασθῶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον—τοῦ ποιητοῦ τῆς Θείας Κωμωδίας.

Καὶ εἰς τὸν οἰκογενειακὸν καὶ εἰς τὸν κοινωνικὸν καὶ εἰς τὸν πολιτικὸν βίον των ὁ Δάντης καὶ ὁ Τολστόι εἰς πλείστα σημεῖα συναντῶνται. Καὶ οἱ δύο κατάγονται ἀπὸ ἀριστοκρατικούς οἴκους. Καὶ οἱ δύο ἐδιδάχθησαν νὰ περιφρονῶν τὸν ὄχλον. Καὶ οἱ δύο ἐπαιδαγωγήθησαν πρῶτον εἰς τὴν τέχνην τοῦ πολέμου καὶ κατὰ δευτέρον λόγον εἰς τὴν καλλιτεχνίαν καὶ τὰ γράμματα. Ἐπολέμησεν ὁ Δάντης εἰς τὸ Καμπελδῖνο κ' ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐφοδὸν κατὰ τοῦ φρουρίου τῆς Καπρόνας ἐπολέμησε καὶ ὁ Τολστόι εἰς τὸν Καύκασον κ' ἔλαβε μέρος καὶ εἰς τὴν ἄμυναν τῆς Σεβαστοπόλεως κατὰ τὴν ἐφοδὸν τῶν Ἀγγλογάλλων καὶ Τούρκων. Ἦτο φανατικὸς ἱμπεριαλιστὴς ὁ Τολστόι εἰς τὴν νεότητά του, ἦτο φανατικὸς καὶ ὁ Δάντης. Ἦτο εἰς τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα θεοκρατικὸς ἐκείνος, ἦτο καὶ οὗτος. Καὶ ὅπως μετὰ τὸν χρόνον καὶ τὴν ὄριμανσιν τοῦ πνεύματος ὁ Τολστόι ἀπεγοητεύθη κατ' ὀλοκληρίαν καὶ ἀπὸ τὸν ἱμπεριαλισμὸν τοῦ Τσάρου καὶ ἀπὸ τὸν θεοκρατισμὸν τῆς Ἱερᾶς Ρωσσοικῆς Συνόδου, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ Δάντης ἐμίσησε τὴν τυραννίαν τοῦ παπισμοῦ τῶν ἡμερῶν του, ἐμίσησε καὶ αὐτὸς τοὺς ἱμπεριαλιστὰς γουέλφους τῶν ὁποίων ἀποτελοῦσε ἰσχυρὸν παράγοντα. Καὶ οἱ δύο δὲ διαφωνήσαντες πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Χριστοῦ κατεδικάσθησαν ὁ μὲν Δάντης διὰ τῶν δργάνων τοῦ πάπα Βονιφατίου τοῦ 8^{ου} νὰ καθί

ζωντανὸς σύμφωνα μετὰ τὸν τότε ἰσχύοντα ποινικὸν κώδικα κατὰ τῶν ἀντιπολιτευομένων τὸν παπισμὸν, ὁ δὲ Τολστόι ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Ρωσσοικῆς Συνόδου πρὸ ἑπτὰ ἐτῶν εἰς ἀφορισμὸν σύμφωνα μετὰ τὰς σημερινὰς ποινὰς τῆς ὁρθοδόξου θρησκείας. Καὶ οἱ δύο λοιπὸν ἐμίσησαν τὸ καθεστῶς καὶ οἱ δύο ὄνειροπώλησαν τὸν παλαιὸν κόσμον, τὸν ἄνθρωπον τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ βίου, τοῦ βίου τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Ἰακώβ. Καὶ τὸν ἐπόθησαν μάλιστα ἀκόμη ἀγνότερον, ἀτηλλαγμένον, εἰ δυνατόν, καὶ ἀπὸ πᾶσαν ἀνάγκην φυσικὴν μὲν, ἀλλὰ χυδαίαν. Καὶ αὐτὴν τὴν διαιώνισιν τοῦ εἶδους ἀκόμη ἐσυχάθησαν ἐξ ἴσου καὶ ὁ Τολστόι καὶ ὁ Δάντης ὄνειροπώλησαν ἓνα ἄλλου εἶδους ἔρωτα, τὸν ὁποῖον κανεὶς ἄλλος ἐκτὸς αὐτῶν καὶ τοῦ Βούδδα ἐν μέρει (δευτέρα μορφή τοῦ ἐγωῦ τοῦ Βούδδα) ἠσθάνθη σοβαρῶς ὡς ὑπεράτην ἀνάγκην πρὸς ἐξύψωσιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ ἠθικοῦ μας χαρακτήρος. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Δάντης μίαν γυναῖκα ἐλάτρευε κατ' ὅλην τὴν ζωὴν του καὶ μετὰ τὸν θάνατόν της μάλιστα, τὴν Βεατρίκη, τὴν ὁποίαν ὁμως ἀπὸ οὐκείων ἐτῶν ἐλάτρευε ὡς προσωποποίησιν τοῦ ἰδανικοῦ, τοῦ θεοῦ ἔρωτος, καὶ μετὰ τὴν ὁποίαν ὄνειροπώλησε νὰ συζῆ πνευματικῶς καὶ ψυχικῶς, ἀλλ' οὐδέποτε χάριν τῆς σαρκός. Ἡ Βεατρίκη διὰ τὸν Δάντη ἦτο ἡ ἀγνή γυναῖκα τοῦ Παραδείσου, ποὺ ἀπέστειλε ὁ Θεὸς εἰς τὴν γῆν ὡς δαίμα, πρὸς τὸ ὁποῖον ὀφείλουσι ὅλοι αἱ γυναῖκες καὶ ὅλοι οἱ ἄνδρες νὰ συμμορφωθοῦν. Μόνη ἡ ἀγνή συναναστροφή τοῦ Δάντη πρὸς τὴν Βεατρίκην ἀρκοῦσε διὰ νὰ τοῦ ἐκανοποιῆ ὅλας ἀπολύτως τὰς ἀνάγκας καὶ νὰ τοῦ ὑποτάσῃ καὶ νὰ τοῦ καταδάμασξῃ τὴν φυσιολογικὴν ἀνάγκην τῆς σαρκός ὑπὸ τάνεκφραστα ψυχικὰ θέληγτρα, ποὺ τοῦ γεννοῦσε ἡ ἠθικὴ τελειότης τῆς Βεατρίκης του. Συζῶν μετ' αὐτῆς εἰς τὰς σφαίρας τῆς ἠθικῆς συνζῶσε ὁ Δάντης ἀπολαμβάνων ἰδανικῶς, ἀλλὰ μετὰ συναισθησὶν ἀληθῶς πραγματικότητος ὅλα τὰγαθὰ τοῦ κόσμου τούτου: τὴν σάρκα, τὸν πλοῦτον, τοὺς καρποὺς τελείου ἠθικοῦ χαρακτήρος τῆς ψυχῆς καὶ τελείας πνευματικῆς σοφίας. Εἶναι ἄλλως γνωστὸν ὅτι εἰς τὴν Θεϊαν Κωμωδίαν ἡ Βεατρίκη εἶναι ἡ προσωποποίησις καὶ τῆς ὠραιότητος καὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης ὅπως ὁ χριστιανισμὸς τὰς ἐννοεῖ (Καθατήριον, ἄσμα 30^{ον} στίχος 20^{ος} καὶ ἔξης). Ἀλλὰ καὶ ὁ Τολστόι ἀπαράλλακτα ὅπως ὁ Δάντης τὰς ἰδίας ἀρχὰς περὶ ἔρωτος ἔχει καὶ, ἂν καὶ δὲν ἔχει συναντήσῃ καμίας Βεατρίκην εἰς τὴν ζωὴν τὸς αὐτὸς, ὑποστηρίζει ὁμως ὅτι ὅλα τὰ φοβερότερα κατὰ τοῦ βίου προέρχονται ἀπὸ τὸν γάμον καὶ τὸν σαρκικὸν ἔρωτα. Πράγματι εἰς τὴν «Σονάταν τοῦ Κρόιτσερ» μᾶς διδάσκει ὅτι ἡ οἰκογενειακὴ διαφθορὰ προέρχεται ἀπὸ τὴν φυσικὴν ἀνάγκην τῆς σαρκός, διότι, ἐάν αὐτὴ

ἔλειπε, οἱ ἥρωες τῆς «Σονάτας τοῦ Κρόιτσερ», ὁ σύζυγος Ποτσδνύχεβ καὶ ἡ γυναῖκα του, δὲν θὰ κατέστρεφαν τὸν ἠθικὸν των χαρακτήρα αὐτὴ μὲν μετὰ τὸ νάτιμάση τὸν ἄνδρα της μετὰ τὸν μουσικὸν Τρονχατσέφσκη, ἐκεῖνος δὲ μετὰ τὸ νὰ φωνεῖσῃ τοῦτον ἐδῶ ὡς μολύναντα τὴν οἰκογενειακὴν του τιμὴν. Καὶ συμπεραίνει ὁ Τολστόι ὅτι τότε μόνον ἡ ἀνθρωπότης θὰ φθάσῃ εἰς τὸν ἀληθῆ τῆς προορισμὸν, δηλαδὴ εἰς τὴν τελείαν ἀλληλεκτίμησιν καὶ ἀγάπην, ὅταν καταργηθῇ ὁ σαρκικὸς ἔρωτος διὰ τῆς ἀγνῆς μόνον συσχέτισεως τοῦ ἄρρενος πρὸς τὸ θῆλυ. Τότε μόνον λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος θάπολαμβάνῃ ὅλας τὰς ἀπολαύσεις καὶ τὰς σωματικὰς καὶ τὰς ψυχικὰς καὶ τὰς πνευματικὰς, ὅταν εἴσῃ διὰ σύντροφον ἓνα εἶδος Βεατρίκης. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἐξαλειφθῇ μετὰ τὸν χρόνον ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς ἡ ἀνθρωπότης, ἀλλὰ μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἐκκληρώσῃ τὸν ἐπὶ γῆς προορισμὸν της, δηλαδὴ τὴν τελειοποίησιν της.

Ἐπάρχουν καὶ ἄλλα σημεῖα τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τοῦ Τολστόι, ποὺ τὸν προσεγγίζουν πρὸς τὸν Δάντη, ἀλλὰ νομίζω ὅτι τάνωτέρω ἀναφερόμενα εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰποδείξουν ὅτι ὁ φοβερός διώκτης τοῦ ποιητοῦ τῆς Θείας Κωμωδίας ὁμοιάζει καταπληκτικὰ πρὸς τὸν διωκόμενον. Ἀλλὰ θὰ προβῶ ἀκόμη περισσότερο καὶ θὰ τολμήσω νὰ ὑποστηρίξω ὅτι τὰ συγγράμματα τοῦ Τολστόι εἶναι ἓνα εἶδος τριλογίας ὁμοίων πρὸς τὴν Θεϊαν Κωμωδίαν. Καὶ ὁ Τολστόι περιέγραψε καὶ τὴν Κόλασιν καὶ τὸ Καθατήριον καὶ τὸν Παράδεισον μετὰ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι, ἐν ᾧ ὁ Δάντης μετὰ ποιητικὴν ἀλλογορίαν καὶ κατὰ τὴν θρησκευτικὴν παράδοσιν παριστάνει τὰ τρία ταῦτα ὡς κατοικητήρια τῶν ἀνθρώπων μετὰ θάνατον, ὁ Τολστόι τὰ παριστάνει ὡς ὑπάρχοντα εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν. Ἐχει ἥρωας εἰς τὰ συγγράμματά του ὁ Τολστόι, τοὺς ὁποίους ὑπὸ τραγικὴν ἐποπὴν μόνον εἰς τὰ ἔργα τοῦ Σαίξπηρ καὶ τοῦ Δάντη ἠμπορεῖ κανεὶς νάνευσῃ, δηλαδὴ εἰς τὰ ἔργα ἐκείνων ἀκριβῶς τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ὁ Τολστόι ἐπολέμησε φανατικώτατα. Ποῖος ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστας μου, ὅταν ἐδιάβαζε εἰς τὴν «Κόλασιν» τὴν τραγωδίαν τοῦ Οὐγγολίνου, δὲν ἔφριτε ἀπὸ συγκίνησιν καὶ ἀγανάκτησιν διὰ τὰ οὐκεία παθήματα αὐτοῦ καὶ τῶν τέκνων του καὶ δὲν ἀναθεμάτισε τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν ζωὴν τῆς ἐποχῆς τοῦ Δάντη; Ποῖα πέτρινη, ποῖα μαύρη ψυχὴ ὅταν βλέπῃ εἰς τὸ 28^{ον} ἄσμα τῆς Κολάσεως τὸν ἀτυχή, τὸν ἀξιολύπητον, τὸν συμπαθέστατον Βετράνδον Δαλμπόρνιο νὰ γυρῆ εἰς τὰ Τάρταρα μετὰ τὸ κορμί του ἀκέφαλο καὶ νὰ κρατῇ μετὰ τὸ δεξιὸν χεῖρ τὸ ἴδιο του κεφάλι «a guisa di lanterna» καὶ νάναστενάξῃ «Ὁμίμενα!» δὲν

έχουσε πύρινα δάκρυα διὰ τὸν ἁμαρτωλὸν ἐκείνον Τρουβαδοῦρον καὶ δὲν ἐφώνησε: «Φτάνει, Δάντη! φτάνει! Δὲν θέλω ἔτσι νὰ τιμωρηθῶ στὴν ἄλλη ζωὴ! δὲν θέλω!» Ἄλλὰ καὶ ποῖος ἀπὸ ἡμᾶς, ὅταν εἰς τὸ θέατρον εἶδε τὸ δράμα τοῦ Τολστόι «Τὸ Κράτος τοῦ Ζόφου», δὲν ἐφριξε ἐπίσης ἀπὸ συγκίνησιν καὶ ἀγανάκτησιν βλέπων τὸν Τολστόι μὲ δαιμονίαν, μὲ δάντειον τραγικὴν δύναμιν νὰ ζωγραφίσῃ τὸ βαθὺ ἠθικὸν σκοτὸς, εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι ἀκόμη βυθισμένος κοινωνικῶς καὶ πολιτικῶς ὁ ρώσικὸς λαός; Ποία πέτρινη, ποία μαύρη ψυχὴ ὅταν εἶδε εἰς τὸ «Κράτος τοῦ Ζόφου» τὴν Ἀνίσταν, τὴν δευτέραν σύζυγον τοῦ γέροντος μουζικίου Πιότρον, νὰ δηλητηριάσῃ τὸν ἄνδρα τῆς συνεννοημένη μὲ τὸν μέθυσον ἐρωμένον τῆς Νικίταν, καὶ τοῦτον ἐδῶ πάλιν νὰ ἐκπάρθενε τὴν Ἀκουλίαν, τὴν κόρην τοῦ Πιότρον ἀπὸ τὴν πρώτην του γυναῖκα, καὶ τὸ γεννηθὲν ἐκ τῆς Ἀκουλίνας βρέφος νὰ τὸ σκοτώνουν, τὸ ἀθῶο πλάσμα, οἱ ἐνοχοὶ καὶ νὰ τὸ ἐνταφιάζουν εἰς τὸ ὑπόγειο, ποῖος θεατῆς δὲν ἐφριξε ἀπὸ συγκίνησιν καὶ ἀγανάκτησιν διὰ τὴν σημερινὴν ἠθικὴν κατάπτωσιν τῆς κοινωνίας, διὰ τὴν ζωντανὴν αὐτὴν Κόλασιν, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν βράζει καὶ τυραννίζεται ἀπὸ σαρκικὰ καὶ ἐγωιστικὰ πάθη ὁ ἄνθρωπος τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος; Ποῖος ἀπὸ ἡμᾶς, ὅταν διαβάσῃ εἰς τὴν «Ἀνάστασιν» τοῦ Τολστόι τὰ δεινοπαθήματα τῆς ἀθῶας πόρνης Κατούχας, τὴν ὁποίαν, νεαρῶτάτην, διέφθειρε μὲ τὸ ἔτσι θέλω ὁ πρίγκιψ Νεχλούδωφ ὥστε νὰ τὴν κατατήσῃ κοινωνικὸν κῆρα καὶ νὰ γίνῃ καὶ αἰτίας νὰ καταδικασθῇ καὶ διὰ δολοφονικὸν ἐγκλήμα, ποῦ δὲν διέπραξε, εἰς ἰσόβιον ἔξοριαν εἰς τὴν Σιβηρίαν, ποῖος ἀπὸ ἡμᾶς, ὅταν μὲ τὰ μαρτυρικὰ βράσινα τῆς ἀτιμασμένης αὐτῆς ἡρωίδος, διαβάσῃ συγχρόνως καὶ τὰς φαρμακερὰς, τὰς διαβολικὰς, τὰς ἀπὸ τὸ πῦρ τῆς Κολάσεως βγαλμένας περιγραφὰς τῶν τυραννῶν ποῦ ὑφίστανται οἱ κατάδικοι τῆς Σιβηρίας, δὲν ἔχουσε πύρινα δάκρυα καὶ δὲν ἐφώνησε: «Φτάνει, Τολστόι, φτάνει! δὲν θέλω ἔτσι νὰ ζῇ ἡ σημερινὴ κοινωνία! δὲν θέλω!»

Ἄλλὰ μήπως δὲν ἐξέφερε καὶ τὰς θεωρίας του ὁ Τολστόι πῶς πρέπει νὰ ἐξαγισθῇ ἡ ἀρχαία κοινωνία μας; Μήπως δὲν περιέγραψε λεπτομερῶς καὶ αὐτὸς τὸ κατηγορητήριόν μας; Δὲν ὑπάρχει σελὶς σχεδὸν εἰς τὰ ὀρμώτερα καὶ βαθύτερα ἔργα τοῦ ρώσου συγγραφέως ποῦ νὰ μὴν ὑποδεικνύῃ, ὅτι ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος διὰ νὰ καθαρισθῇ ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τὰ νοσήματά του, πρέπει νὰ ὑποβάλλῃ ἑαυτὸν εἰς τὴν φυσικώτεραν ποινήν: δηλαδὴ νὰ καλλιερῇ τὴν γῆν ὡς δούλος αὐτῆς καὶ μόνος, διότι μόνον ἡ ἀδιάκοπος καλλιέργεια τῆς κοινῆς αὐτῆς μητέρας θὰ μᾶς κάμῃ μὲ τὸν χρόνον νὰποβάλωμε διὰ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς μας καὶ ὅλας τὰς ἐγωιστικὰς συλλήψεις

τοῦ πνεύματός μας καὶ νὰ λησμονήσωμε διὰ τὰ ἐπικτητὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου τούτου, διὰ νὰ φθάσωμε τέλος εἰς ἓνα εἶδος παραδεισίου πατριαρχικῆς ζωῆς, οὐδεμίαν πλέον ἀπόλασιν ποθοῦντες καὶ μὴ γνωρίζοντες οὔτε τί εἶναι ἀγαθόν, οὔτε τί εἶναι κακόν, διότι θὰ ζοῦμε εἰς μίαν φυσικὴν νιρβάναν τοῦ αἰσθήματος καὶ ὄχι τοῦ πνεύματος τοῦ ὁποῖου τὴν φοβερὰν καὶ καταστρεπτικὴν δύναμιν πρέπει νὰ ὑποτάξωμε εἰς τὰ κελεύσματα τῆς καρδίας.

Ἄλλὰ τότε, θὰ φωνάξετε, διατί λοιπὸν ὁ Τολστόι τόσο ἐχθρεύεται τὸν Δάντη; Ἀπλούστατα: διότι νομίζει, ὅτι ἡ Θεία Κωμωδία σημερον ἢμπορεῖ μὲν νὰ τέρπῃ καλλιτεχνικῶς, ἀλλ' ὄχι νὰ διδάξῃ, καὶ ὁ Τολστόι σιχαίνεται τὴν φόρμαν καὶ θέλει τὰ κοινωνικὰ ζητήματα νὰ συζητοῦνται ὄχι τερατοποιούμενα μὲ τὸ μακροσκοπίον τῆς φαντασίας, ἀλλ' ἀναλυόμενα μὲ τὸν φακὸν τῆς κοινωνιολογίας. Ὁ Τολστόι δηλαδὴ ἐπειδὴ θεωρεῖ ψευδέστατον. — ὅπως καὶ ὅλοι μας — ὅτι εἰς τὴν Κόλασιν λόγον χάριν ὁ Ρουγίερι καὶ ὁ Βερτράνδος Λαμπρόρνιό τιμωροῦνται μὲ τὰς φρικτὰς ἐκείνας ποινὰς, τὰς ὁποίας ὁ Δάντης διὰ τῆς φαντασίας του ἐφεύρε, νομίζει, ὅτι ἡ ἀνάγνωσις τῆς Κολάσεώς του δὲν ὠφελεῖ τὴν σημερινὴν κοινωνίαν καὶ δὲν συντελεῖ εἰς τὴν ἠθικοποίησίν της, ἀλλὰ τοῦναντίον μάλιστα, ἐξεγείρουσα τὴν φαντασίαν καὶ παρασύρουσα τὸν ἀναγνώστην εἰς τὸν θαυμασμὸν τοῦ καλλιτεχνικοῦ ταλάντου τοῦ ποιητοῦ, τοῦ ἐμπνέει θαυμασμὸν εἰς ψευδῆ γεγονότα καὶ δὲν τὸν παρασύρει καὶ νὰ σιχαθῇ, ὅτι ὁ σημερινὸς τρόπος τοῦ ζῆν εἶναι αἰσχρὸς καὶ ἀφύσικος. Διὰ τὸν Τολστόι εἶναι ἀδιάφορον ἔαν ὁ Δάντης εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ μεσαίωνα ποῦ ἔζησε, δὲν ἢμποροῦσε νὰ περιγράψῃ ἄλλως ἢ ὅπως περιέγραψε αὐτὴν εἰς τὴν Θείαν Κωμωδίαν. Αὐτὸς θέλει νὰ ἠθικοποιηθῇ ἡ σημερινὴ κοινωνία μὲ τὴν ψυχολογικὴν μελέτην τῶν αἰτίων, ποῦ κατήντησαν τὸν ἄνθρωπον τῆς ἐποχῆς μας νὰ ζῇ ἐκφυλισμένος μέσα εἰς τὰς τερατώδεις ὁρέξεις καὶ τὰ ἀχόρηστα πάθη του, καὶ ἐπειδὴ τοιαύτην συστηματικὴν ψυχολογικὴν μελέτην δὲν εὑρίσκει βέβαια εἰς τὸ ἔργον τοῦ Δάντη, ἀδιαφορεῖ διὰ τὸ ἔργον του — δὲν τὸ καταλαβαίνει καὶ δὲν θέλει νὰ διαβάξεται σημερον, διότι, ὡς ὑπερφυσικόν, τὸ θεωρεῖ καὶ ἐπικίνδυνον μὲ τὴν νευρασθενικὴν μάλιστα κατάστασιν τῆς κοινωνίας μας. Τὸ ἴδιο ἔπραξε καὶ διὰ τὸν Σαίξπηρ, πρὸς τὸν ὁποῖον πολλάκις ὁμοιάζει εἰς τὰς περιγραφὰς τοῦ σημερινοῦ κοινωνικοῦ καθεστώτος καὶ τόσο, ὥστε ὁ Βαλζάκ, ὁ βαθὺς συγγραφεὺς τῆς Ἀνθρωπίνης Κωμωδίας, ἀφ' οὗ ἀνέγνωσεν τὴν περιγραφὴν τῆς Ἀγωνίας τοῦ κόμητος Βεσενχώρ, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Τολστόι περιγράφει ἀριστοτεχνικὰ τὰ αἴτια τῆς ἀριστοκρατίας τῆς ἐποχῆς μας, εἶχεν ἀνακράξει: «Μὰ αὐτὴν τὴν περιγραφὴν μόνον

ἓνας Σαίξπηρ ἢμποροῦσε νὰ τὴν κάμῃ!» Καὶ ὅμως ὁ Τολστόι δὲν θέλει νὰκούσῃ ποτὲ ὅτι ἔχει καὶ τὴν παραμικρὰν ὁμοιότητα μὲ τὸν ποιητὴν τοῦ Μάκβεθ εἰς τὰ ἔργα του, μόνον καὶ μόνον διότι θεωρεῖ τοὺς ἥρωας τοῦ δαιμονίου ἀγγλοῦ τραγικοῦ ὡς μὴ συντελέσαντας μηδὲ συντελοῦντας καθόλου πρὸς μεταβολὴν τοῦ σημερινοῦ κοινωνικοῦ καθεστώτος.

Ὅστε λοιπὸν ὅπως καὶ ὁ Πλάτων ἀπέκλεισε τὸν Ὅμηρον τῆς «Πολιτείας» του, ἀφ' οὗ τοῦ ἔπλεξε πρῶτα καλὰ-καλὰ τὸ ἐγκώμιον, διότι ἐθεώρησε τὴν Ἰλιάδα ὡς πέτραν σκανδάλου διὰ τοὺς φιλοσόφους κατοίκους τῆς Πολιτείας του, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ Τολστόι αὐστηρότερος τοῦ Πλάτωνος ὡς ὀλιγώτερον καλλιτέχνης καὶ ὡς τραγῆς

ἀμείλικτος ἀνατόμος τῆς κοινωνίας, χωρὶς νὰ ἐγκωμιάσῃ κἄν τὴν μαγικὴν δύναμιν τῆς καλλιτεχνίας τῶν στίχων τοῦ Δάντη, ἐθεώρησε τὴν Θείαν Κωμωδίαν ὡς βιβλίον ἀχρηστον διὰ τοὺς παραδεχομένους τὸ φιλοσοφικόν του σύστημα. Ἄλλ' ὅπως πάλιν καὶ τὸν Ὅμηρον καὶ τὸν Πλάτωνα δὲν ἐπαύσαμεν ἡμεῖς οἱ κοινοὶ θνητοὶ νὰ τιλοφοροῦμεν ἐκείνον μὲν θεῖον ποιητὴν, τοῦτον δὲ θεῖον φιλόσοφον, τοιοῦτοτρόπως δὲν θὰ παύσωμεν καὶ τοῦ Δάντη τὴν Κωμωδίαν καὶ τοῦ Τολστόι τὰ συγγράμματα νὰ θεωροῦμεν ὡς θεῖα καὶ ἀθάνατα ἔργα μορφώνοντα καὶ τελειοποιούντα εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα καὶ τὰ καλλιτεχνικὰ μας συναισθήματα καὶ τὸν ἠθικὸν μας χαρακτῆρα καὶ τὰ πνευματικὰ μας χαρίσματα.

[Ἀλεξάνδρεια]

ΙΩ. Α. ΓΚΙΚΑΣ

ΣΑΥΕ ΣΑΝΕΜ

*Διαβαίνω τις λιθόστρωτες τῆς νεκρῆς χώρας, σιράτες.
Ἡ σιωπὴ ὀδηγώντας με σὲ ἀρχοντικό, μιὰ θύρα
Ἄνοίγει, καὶ ἀπιδρώνοντας τὸ χέρι σὲ κατώφλι
Μοῦ δείχνει γράμματα γλυφτὰ ποῦ δὲν ξεγράφει ἡ Μοῖρα.*

*Ἐλαχα σὴν πλατεία σιράτα τοῦ Φάνου. Ἐκεῖ διαβάτες
Στοχαστικοὶ νὰ ἐγύριζαν, μοῦ ἐφάνη, ἀπὸ καμάτους,
Σκυφτὰ κορμιά ποῦ ἐδήλησαν τὸ πνεῦμα κάποιου δνείρου
Στὸ σιωπηλὸν ὡσὰν ἀρηὰ ψυχάλα πέρασμά τους.*

*Στὸν ἄλλο δρόμο εὐώδιαζε ὁ ἀγέρας δαφνολάδι
Κι ἄνοιξε θύρα μοναχὴ τῆς.
Κι ἄκουα τερπνὰ μιλήματα γυναίκας, ἀγχα μύθρου,
Κλάμα παιδιοῦ καὶ μάννας χᾶδι—
Καὶ τὰ νερὰ σιγαλιὰ καὶ μουσικὰ ἐλαχτάριζαν
Ποῦ σὲ λουτροῦ ἔβγαυε ἡ ψυχὴ τῆς.*

*Διάβηκα πρὸς τὴν ἀγορὰ κ' εἶδα νωπὰ τ' ἀχνάρια
Στὸ χῶμα τοῦ λαοῦ, καὶ ἡ βονητὴ κουβέντα
Ἀκόμη κούφια ἐσάλεψε μὲς σὲ σιωπὴ καὶ στήλες.
Βώϊδι ἀναβόα, ὡς νᾶτρεμε φλογάτη μιὰ βουκέντρινα,
Θρηγὰ ἐχλιμίντραε ἄλογο καὶ ρυάζαν κάποιου σκύλλες,
Κ' ἐφοκίαζε τὸ διάστημα κάτι ὡσὰν μέγα θᾶμα.
Ἀκούω καὶ μ' ἔσκισε κραυγὴ, ὡς νὰ οὐρλιαζε κοπάδι
Ἀνκήσιο ποῦ λυσομανάει μὲ τὸ δρομὸν τὸ κάμα.*

Καὶ χύμηξε σκοτιάδι

*Στὴ χώρα, μὲ ἀναστεναγμὸς ἐξέφυγε στὰ πλάτεια
Ἀπὸ τσοῦς, καλῶβες καὶ παλάτια.*

Δράμω φριγμένα σφίγγοντας τὰ χεῖλη πρὸς τὸ δῶμα
 Τοῦ ποιητῆ τῆς τραγωδίας. Τὰ σπλάγχνα
 Ἔνοιωθα πὼς μοῦ ἐθέριζε λοβόρινο ἕνα χῶμα
 Μὰ ἀπὸ τὸ δῶμα ἐχύνονταν μιὰ λαυρισμένη πάχνα.
 Ἐδιάβασα τὰ γράμματα τοῦ κατωφλιοῦ:

CAVE CANEM

Καὶ ἐπῆρα τὴ λαχτάρα μου σὲ σπράτα ἀλαργινῆ.

Κυνηγημένον μὲ ἀκλουθάει ἡ λιθωμένη χώρα,
 Καὶ σὰν γυρίσω γιὰ νὰ ἰδῶ, ὠϊμένα, μιὰ βουήν
 Ἀνθρώπων νὰ ἀκούω νὰ μὲ προκάνῃ.
 Δέρνει με λαύρα πύρινη τοῦ πόνου ἡ ἄγρια μπόρα
 Πλέον ἀπ' τῆς λάβας τὸ χοχλό, πὸν μ' ἔζωνε ποτάμι.

[Πομπή 1907]

ΣΠΗΛΙΟΣ ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗΣ

Π Ε Ρ Α Σ Μ Ε Ν Α Ξ Ε Χ Α Σ Μ Ε Ν Α

ΠΡΩΤΗ ΑΓΑΠΗ

Δὲν μπορούσα νὰ καταλάβω γιατί τὴ λέγανε κακιὰ γυναῖκα. Εἶχα γνωρίσει πολλές κακὲς γυναῖκες, εἶνε ἡ ἀλήθεια, χλωμὲς καὶ ἀδύνατες καὶ νευρικές, πὸν φώναζαν ἀπὸ τὸ πρῶν ὡς τὸ βράδυ, δέρνανε τὰ παιδιά τους, χτυποῦσαν τὰ πόδια τους στὸ πάτωμα καὶ τρώγονταν μὲ τὰ ροῦχα τους. Ἦξερα μάλιστα μιὰν ἀσχημη κυρία, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ σπίτι μας, πὸν τὴν εἶδα πολλές φορές νὰ δέρνῃ τὸν ἄνδρα της, νὰ τὸν τραβᾶ ἀπὸ τὰ γένηα καὶ νὰ τοῦ τομπᾶ τὰ χονδρά του χέρια μὲ λύσσα. Καθὼς ἤμουν πολὺ μικρὸς καὶ πολὺ κοντός, ὅπως ἀκούγα νὰ λένε, ἡ κυρία αὐτὴ δὲ στενοχωρέθηκε ποτὲ νὰ τραβήξῃ τὰ μικρὰ γένηα τοῦ ἀνδρός της μπροστὰ μου. Καὶ ὅμως ὅλοι τὴν λέγανε ἰδιότροπη γυναῖκα. Καὶ αὐτὸς ὁ ἄνδρας της, ἕνας ἄνθρωπος χονδρὸς, κόκκινος καὶ ἄγριος σὰ χασάπης, πὸν μπορούσε, ἂν ἤθελε, νὰ τὴν κάμῃ κομμάτια, ἔτρωγε σὰ μικρὸ παιδί τις τομπιές της, διόρθωνε μὲ ὑπομονὴ τὰ γένηα του κ' ἔλεγε:

— Δὲν εἶδα πὸ ἰδιότροπη γυναῖκα ἀπὸ σένα!

Μὰ ἐκείνη, τὴν ἄλλη, πὸν καθότανε στὸ μικρὸ σπιτάκι, πὸν νοιαζάμε μέσα στὸ οἰκόπεδό μας, δὲν μπορούσα νὰ καταλάβω γιατί τὴ λέγανε κακιὰ γυναῖκα. Ἦτανε τόσο ἥσυχη, ἡμερὴ καὶ καλομικτῆ! Τραγουδοῦσε συχνὰ τὸ βράδυ μὲ τὴν κιθάρα παθητικὰ τραγούδια, ὅλη τὴν ἡμέρα πότιζε τὰ λουλούδια της, τὰ ἔβγαζε στὸν ἥλιο

καὶ στὴ βροχῆ, τῶκουβε ἀπὸ τὸν ἄνεμο, τὰ χείδενε σὰν παιδάκια. Τὰ ὠραιότερα καὶ σπανιότερα λουλούδια πὸν εἶχα ἰδεῖ στὴ ζωὴ μου. Καὶ πολλές φορές, μὲ ὅλα μου τὰ χάρδια πὸν εἶχα, ζήλευα τὸ μικρὸ, κατὰμαυρο καὶ κατσαρὸ σκυλάκι της, πὸν δὲν ἔλειπε ποτὲ ἀπὸ τὰ γόνατά της. Μ' ὄλ' αὐτὰ τὴ λέγανε ὅλοι κακιὰ γυναῖκα καί, σὰν νὰ εἶχαν κάποια ντροπὴ πὸν ἔλεγγαν τόσο μεγάλο ψέμα, τῶλεγγαν πάντα μυστικά. Ἐγὼ ὅμως ἔτυχε πολλές φορές νὰ τᾶκούσω. Καὶ ἂν δὲν ἤμωνα τόσο δειλὸς καὶ ντροπαλός, καὶ ἂν τολμοῦσα νὰ πῶ τὴ γνώμη μου μπροστὰ στοὺς μεγαλύτερους μου, πράγμα πὸν δὲν τὸ κατῶρθανα ποτὲ μου, θὰ ἔβγαίνα στὴ μέση νὰ φωνάζω μὲ τὴ δυνατώτερη φωνή μου, πὸς ἡ γυναῖκα αὐτὴ δὲν ἦτανε κακιὰ, κάθε ἄλλο, πὸς ἦτανε ἡ καλλίτερη γυναῖκα τοῦ κόσμου...

Ἐκείνον τὸν καιρὸ εἶχ' ἀρχίσει νὰ πηγαῖνω στὸ σχολεῖο. Ἐκεῖ ἔκαμα καὶ τοὺς πρώτους μου φίλους καὶ ἤμουν περήφανος γι' αὐτὸ, γιατί ὡς ἐκείνη τὴν ἐποχὴ δὲν εἶχα ἀποκτήσει ἀκόμη κανέναν φίλο. Ὁ πατέρας μου δὲν ἤθελε γὰρ φίλους. Εἶχα ἕνα δάσκαλο στὸ σπίτι, ἕνα ψηλὸν νέο, λίγο καμπούρη, πὸν πέθανε ἀργότερα φθισικός, κ' αὐτὸς μ' ἔβγαζε στὸν περίπατο καὶ μοῦ μιλοῦσε γιὰ πράγματα πὸν δὲν τὰ καταλάβαινα.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ φωνὴ του ἦταν ὠραία κ' ἔκανε κατὶ παράξενες χειρονομίες, ὅταν μιλοῦσε, μοῦ ἄρεσε νὰ τὸν ἀκούω. Τὶς ἄλλες ὥρες ἔμενα μέσα στὸ σπίτι, φυλλομετροῦσα τὰ μεγάλα βιβλία μὲ τις ζωγραφιὲς καὶ τριγυρίζα μέσα στὸ περιβόλι μας. Ἐκεῖ ἔκαμα παράξενα παιγνίδια, ὅπως θυμάμαι, πολὺ ἀνόητα καὶ πρωτόκουστα μὲ τὰ δένδρα καὶ μὲ τὰ λουλούδια, καὶ ὅταν δὲν μ' ἔβλεπε κανένας ἔτρωγα τᾶγρια χόρτα, σὰν κατσίκι. Δὲν ξέρω πὼς εἶχα καταφέρει μόνος μου νὰ γνωρίσω τὰ καλὰ χόρτα ἀπὸ τὰ κακὰ, τὰ φαρμακεμένα ἀπὸ τᾶθῶα, θυμάμαι ἀκόμη πὼς ἔτρωγα καὶ τὰ γαϊδουράγκαθα. Πάστρεβα μὲ προσοχὴ τᾶγρια καὶ ὕστερα ἔτρωγα ἀπὸ μέσα τὸ γουλί τους. Ἦτανε τόσο νόστιμα καὶ εἶχαν μιὰν ὄμορφη ἄγρια μυρουδιά, πὸν μοῦ μένει ἐντυπωμένη ἀκόμη στὸ νοῦ μου. Ποτὲ μου ὅμως δὲν τόλμησα νὰ πῶ σὲ κανένα πὼς ἔτρωγα γαϊδουράγκαθα...

Τώρα καταλαβαίνω πὼς δὲν εἶχαν ἄδικο μερικοὶ πὸν μ' ἔλεγγαν ἀγρίμι, ἀγριόπαιδο καὶ κοντό. Αὐτὰ ὅμως δὲ μοῦ κάνανε ἐντύπωση. Ἐγὼ ἐξακολουθοῦσα νὰ τριγυρίζω μοναχὸς στὸ περιβόλι μας, νὰ τρώω ἄγρια χόρτα καὶ νὰ ξεπαστρέβω τὰ γαϊδουράγκαθα. Καθὼς φοβόμουν τὸν κόσμον καὶ περισσότερο τις γυναῖκες, τὸ περιβόλι μας ἦταν ἡ κρησάνα μου, κάθε φορὰ πὸν ἦταν ἐπισκέψεις στὸ σπίτι μας. Κρυμμένος ἀπὸ πίσω ἀπὸ τὰ δένδρα κτύπαζα τις ὠραίες κυρίες μὲ τὰ πλούσια φορέματά, νὰ σηκώνουν μὲ χάρι τις οὐρὲς τους καὶ νὰ περνοῦν ἑλαφρά, σὰν νὰ πετοῦσαν. Ἦτανε ἡ μόνη στιγμή πὸν ἄφωνα τᾶγρια παιγνίδια μου. Κάθε φορὰ ὅμως πὸν ἀκούα τὸνομα μου κρυβόμουνά μέσα στὰ πυκνότερα δένδρα. Πολλὲς φορές οἱ ὠραίες κυρίες καὶ τὰ κορίτσια μὲ κινήθησαν νὰ μὲ πιάσουν μέσα στὰ στενὰ δρομαλάκια τοῦ κήπου. Εἶχα ὅμως τόση ἐπιτηδεύτητα πὸν ξεγλυτίστρουσα πάντα ἀπὸ τὰ χέρια τους. Κάποτε μάλιστα σκαρφάλωσα ἀπάνω σὲ μιὰ ἀκακία μὲ τόση βία, πὸν ἔσχισα ὅλα μου τὰ ροῦχα. Ποτὲ ὡς τόσο δὲν κατάφερε καμία ἀπὸ τις ὠραίες κυρίες, πὸν κτύπαζα, κρυμμένος ἀπὸ πίσω ἀπὸ τὰ δένδρα, νὰ μὲ φιλήσῃ...

Γιατὶ φοβόμουνά τις ὄμορφες γυναῖκες κ' ἐγὼ δὲν μπορού νὰ καταλάβω. Ἦταν ὅμως ἕνας φόβος παράξενος καὶ ἀλλοιώτικος. Δὲν ἔμοιαζε μὲ τὸ φόβο πὸν εἶχα γιὰ τὸν πατέρα καὶ τοὺς γιατρούς. Ὅταν ἔβλεπα τὸν πατέρα ἢ τὸν γιατρό, ἐκρυβα τὸ πρόσωπό μου νὰ μὴ τοὺς ἰδῶ. Μὲ τις κυρίες τὸ πράγμα ἦτανε διαφορετικὸ. Ἦθελα νὰ τις βλέπω ὅπως εἶπα, κρυμμένος ἀπὸ πίσω ἀπὸ τὰ πυκνὰ δένδρα. Μοῦ ἄρεσαν πολλὰ πράγματα ἀπάνω τους. Τὸ περπάτημά τους, μὲ τὸ ἀνασηκωμένο φουστάνι, μὲ τὰ μικρὰ τους ποδαρῶνα πὸν χτυποῦσαν βιαστικὰ ἀπάνω στις πλάκες, μὲ μεθοῦσε. Ἐπειτα μοῦ ἄρεσαν οἱ μακρὲς πλεξούδες τῶν κοριτσιῶν, δεμένες μὲ

κορδελάκια, πὸν κατέβαιναν σὰ μεγάλο φίδι ἀνάμεσα στοὺς ὄμους. Μοῦ ἄρεσαν τὰ παχουλά, λευκὰ μάγουλα πὸν κοκκίνιζαν, σὰ χνουδωτὰ ροδάκινα. Μοῦ ἄρεσαν τὰ μακρὰ καὶ παιγνιδιαρῶνα δάχτυλα, ὅταν ἀνέβαιναν σιγάλα πρὸς τὸ μέτωπο, ἀνασήκωναν τ' ἀπαλὰ μαλλιάκια, καὶ σάλευαν μὲ χάρι μέσα στὶς μεταξωτὲς τρίχες. Κατὶ ὅμως πὸν μοῦ ἠλέκτριζε ὅλο μου τὸ σῶμα καὶ μοῦ ἔκανε τὴν ἴδια ἐντύπωση σὰ νὰ ἔπεφτα μιὰ ζεστὴ καλοκαιρινὴν ἡμέρα μέσα σὲ δροσερό, γαλανώτατο νερό, ἦτανε τὰ ξαφνικά, τρελλὰ γέλια. Ἀκουμποῦσα τότε ἀπάνω στὰ δένδρα σὰν ναρκωμένος ἀπὸ μιὰ παράξενη εὐχαρίστησι κ' ἀκούγα, κ' ἀκούγα σὰ μεθυσμένος.

Μὰ γιατί τάχα μ' ἔπιανε ὁ παράξενος αὐτὸς φόβος, ὅταν ἔβλεπα τις ὠραίες κυρίες νὰ τρέχουν ἀπὸ πίσω μου μέσα στὸν κήπο, γιὰ νὰ μὲ φιλήσουν. Πολλὲς φορές τὸ συλλογιζόμουν μόνος μου καὶ ἤθελα νὰ πεισῶ τὸν ἐαυτὸ μου πὼς αὐτὸ πὸν ἔκανα ἦτον ἀνοησία. Καὶ ἀποφάσιζα στὸ ἔξῃς νὰ γίνω ἡμερος, νὰ μὴν κρύβωμαι μέσα στὸ περιβόλι καὶ νὰ κάθωμαι ἥσυχα νὰ δέχομαι τὰ φιλιὰ τῶν ὠραίων κυριῶν. Κατὶ τι ὅμως μ' ἐμπόδιζε νὰ κρατήσω τὴν ἀπόφασί μου. Τότε κατάλαβα, πὼς ἦταν ἕνας ἄλλος λόγος, πὸν κανόνιζε τὴν περιέργη αὐτὴ καὶ γελοία διαγωγή μου. Εἶχα δίκαιο. Ὁ τρόπος πὸν μὲ κνηγοῦσαν οἱ ἔμορφες κυρίες δὲν ἦτανε σοβαρός. Τί θὰ πῆ νὰ μὲ κνηγοῦν μέσα στὰ δρομαλάκια τοῦ περιβολιοῦ καὶ νὰ θέλουν νὰ μὲ φιλήσουν, ἔτσι μπροστὰ σὲ ὅλον τὸν κόσμον! Αὐτὸ μοῦ κείραζε τὴν ἀξιοπρέπεια μου, μ' ἐξευτέλιζε καὶ μὲ ταπεινῶνε. Τί ἀξία μπορούσε νάχη ἕνα φιλή, ἔτσι χωρὶς λόγο, ἀπὸ συνήθεια ἢ ὑποχρέωσι ἢ ἀστείότητα, μόνο καὶ μόνο γιατί φοροῦσα κοντὰ πανταλόνια καὶ δὲν εἶχα μουστάκι ἀποπάνω ἀπὸ τὸ στόμα μου; Γιατὶ δὲ φιλοῦσαν ἔτσι καὶ τοὺς μεγάλους οἱ ἔμορφες κυρίες; Ἐξ ἐναντίας μὲ τοὺς μεγάλους ἦτανε ντροπαλὲς καὶ κατέβριζαν μὲ τόση χάρι τὰ μάτια καὶ κοκκίνιζαν κ' ἔλεγγαν μικρὰ, σύντομα, κομμένα λόγια. Ἐτσι τις ἤθελα κ' ἐγὼ ντροπαλὲς, μὲ κόκκινα, κόκκινα μάγουλα, μὲ βιαστικὰ καὶ κομμένα λόγια καὶ μὲ πυρωμέν' αὐτιάκια. Καὶ νὰ εἶναι μιὰ μοναχὴ της, ὄχι πολλές, ὄχι μπροστὰ σὲ ὅλο τὸν κόσμον, μιὰ μοναχὴ της, καὶ νὰ κάθεται κουρασμένη μέσα στὴ βεράντα τοῦ κήπου, κάτω ἀπὸ τὰ πυκνὰ φύλλα τοῦ σκοτεινοῦ κισσοῦ. Κ' ἐγὼ νὰ πλησιάζω δειλά, ἔτσι σὰν νὰ μ' ἔφερε ὁ δρόμος μου νὰ καθίσω κοντὰ της, νὰ πιάσω ἑλαφρὰ τὸ χέρι της, καὶ τὰ μάτια μας νὰ συναντηθοῦν μιὰ βιαστικὴ στιγμή, μέσα στὴ σιωπῆ. Καὶ ὕστερα, ὕστερα χωρὶς νὰ τὸ καταλάβω, νὰ πλησιάω τὸ μέτωπό μου μὲ τὸ δικό της καὶ νὰ νοιώσω τὸ ἑλαφρὸ γαργάλισμα τῶν μαλλιῶν της ἀπάνω στὰ δικὰ μου μαλλιά. Τὸ ἄλλο χέρι μου τότε θὰ γλυστροῦσε μοναχὸ του, χωρὶς νὰ τὸ θελήσω, γύρω ἀπὸ τὴ

λεπτή της μέση, σκλαβωμένη αυστηρά μέσα σ' ένα χωριτωμένο θώρακα, σαν το κλαδί του κισσοῦ που ἀγκυλιάζει τὴν μαρμαρένια κολώνα. Καὶ τότε τὸ μαγουλό μου θὰ εἶχε ἀκουμπήσει, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβω ἀπάνω στοῦ δικό της καὶ ἡ ζέση τοῦ αἵματος θάνακατευότανε παράξενα μέσα στὴν ψυχὴ μου μαζί με τὴν ἀνατριχίλα καὶ τὸ γαργάλισμα τῶν μαλλιών ἀπάνω στοῦ μέτωπό μου. Κ' ἔπειτα τὰ χεῖλια μου θάγγιζαν ἀπάνω στὰ δικά της, ἐλαφρά, τόσο ἐλαφρά, ὅσο ἀγγίζει τὸ φύλλο τοῦ δόδου ἐπάνω στοῦ ἀκίνητο νερό, που τώρριζε ἐγὼ ἐλαφρότατο φύσημα. Χωρὶς κανέναν ἦχον ἢ φλοίσβημα...

Ἔτσι ὄνειρευόμουν ἕνα φίλιν κρυμμένος πίσω ἀπὸ τὰ πυκνὰ δένδρα. Ὅχι με κνηγητά, με ταραχή, με γέλια, ἕνα φίλιν που νάκουσθῆ ἀπ' ὅλο τὸν κόσμον, σαν τὰ φίλια που δίδουνε οἱ γρηῆς γυναῖκες, ὅταν ἀπαντιοῦνται στοῦ δρόμο, καὶ τὰ μικρὰ παιδάκια, ὅταν τὰ βάζουν με τὸ στανιδὸ νὰ φιληθοῦνε. Τέτοιο φίλιν μ' ἐξευτέλιζε, με ταπεινῶνε καὶ γι' αὐτὸ ἔτρεχα σαν τὸ ἀγρίμι καὶ σκαρφάλωνα ἀπάνω στὰ δένδρα, ὅταν με κνηγοῦσαν οἱ ἔμορφες κυρίες. Καὶ τώρα καταλαβαίνω πὼς εἶχα δίκαιο καὶ δικαιολογῶ τὴ διαγωγή μου.

Ἐκεῖνον τὸν καιρὸ, ὅπως εἶπα, ἄρχισα νὰ πηγαίνω στοῦ σχολεῖο. Ἐκεῖ ἔκαμα καὶ τοὺς πρώτους μου φίλους, που ἦσαν περήφανοι γι' αὐτοὺς. Ὅταν ἔβγαινα στοῦ δρόμο με κανέναν ἀπὸ τοὺς δικούς μου καὶ ἀπαντοῦσα κανέναν ἀπὸ τοὺς φίλους μου, τὸν χαιρετοῦσα μ' ἐπίσημο τρόπο. Περιμένα νὰ με ρωτήσουν ποιὸς εἶνε αὐτὸς που χαιρετῶ, καὶ ὅταν δὲν με ρωτοῦσαν, ἔλεγα μόνος μου με σοβαρότητα:

— Τὸν βλέπετε αὐτόν; Εἶνε φίλος μου.

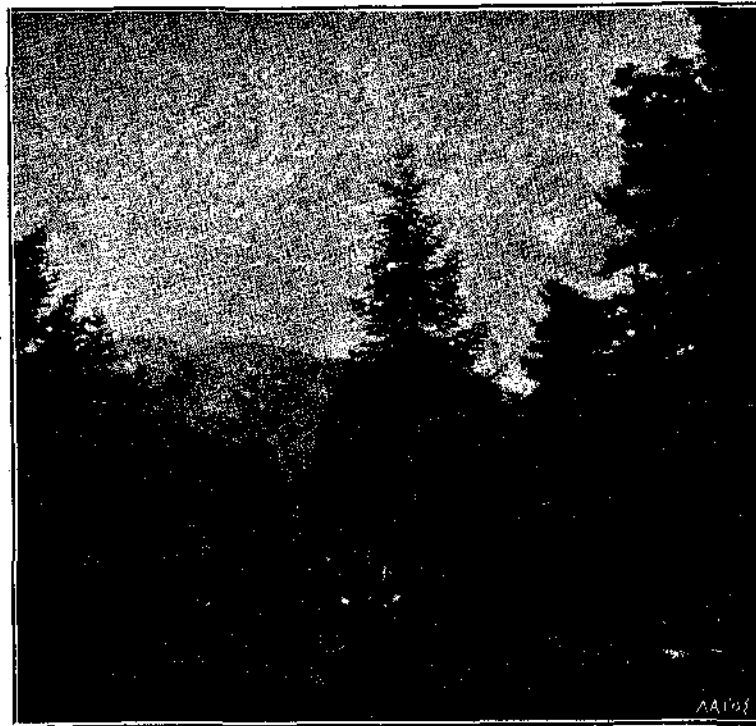
Οἱ φίλοι μου στοῦ σχολεῖο ἤξεραν φαίνεται πολὺ περισσότερα πράγματα ἀπὸ μένα. Καὶ με ντροπίαζαν συχνὰ με τὴν κουταμάρα καὶ τὴν ἀδωότητά μου. Αὐτοὶ εἶχαν φιλήσει πολλὰ κορίτσια τῆς ἡλικίας τους, μου ἔλεγαν μάλιστα πὼς τοὺς τσιμποῦσαν τὰ μπράτσα τους, πράγμα, που δὲν μπορούσα νὰ καταλάβω γιατί τάχα τὸ κάνανε, κι' ἄλλα παράξενα πράγματα που δὲν τὰ πίστευα. Ἐπειτα περνοῦσαν κάτω ἀπὸ τὰ παράθυρα τῶν κοριτσιῶν, τὰκολουθοῦσαν ἀπὸ πίσω στὸν περίπατο καὶ τοὺς ἔδιναν κρυφὰ λουλούδια καὶ γραμματάκια. Ἐκεῖνες τοὺς ἔδιναν ἄλλα γραμματάκια, που μύριζαν ἀπὸ δυνατὲς μυρωδιές καὶ βόζανε μέσα τρίχες ἀπὸ τὰ μαλλιά τους, πατημένα λουλούδια καὶ δὲν ἤξερω τί ἄλλο. Μοῦ λέγανε πὼς πρέπει νὰ κάμω κι' ἐγὼ τὸ ἴδιο, μὰ κανένας δὲν μοῦ σύστησε ἕνα κορίτσι, που νὰ θέλῃ νὰ μοῦ γράφῃ γραμματάκια καὶ νὰ μοῦ στέλνῃ τρίχες ἀπὸ τὰ μαλλιά της. Ἐκεῖνοι λέγανε πὼς πρέπει νὰ τὴ βρῶ μοναχός μου, νὰ προσέξω

ὅταν με κυττάξῃ κανένα κορίτσι, νὰ τὸ κυττάξω κι' ἐγὼ κι' ἔπειτα σιγά-σιγά νὰ πιάσωμε φίλιες, πράγματα που μοῦ ἐφαίνοντο πολὺ δύσκολα, γιατί ἐγὼ ποτέ μου δὲν μπορούσα νὰ καταλάβω ἂν ἕνα κορίτσι στοῦ δρόμο κύτταξε ἐμένα ἢ τὸν πλαγιῶ μου ἢ τὸ ἀντικρινὸ σπίτι. Ὅταν κύτταξα ἐγὼ, τύχαινε νὰ μὴ με κυττάξῃ καμία, καὶ ὅταν μοῦ ἔλεγαν ὅτι με κυττάζει κάποια, ἐγὼ τύχαινε νὰ ἔχω τὰ μάτια μου γυρισμένα στοῦ χῶμα ἢ ἄλλου. Δὲν ἔξερω πὼς γινότανε αὐτὸ, ἔξερω ὅμως πὼς ποτέ δὲν ἔτρεχε τὰ μάτια μου νὰ ἀνταμωθοῦν με ἄλλα μάτια, ὡς που στοῦ τέλος ἀεπλοθήκα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μου.

Οἱ φίλοι μου ὅμως εἶχανε καὶ ἄλλες ιδέες. Μιὰν ἡμέρα μοῦ εἶπαν πὼς θάρθουν τὸ βράδυ-βράδυ νὰ παίξουμε στοῦ περιβόλι μας. Σαν ἦλθαν, μοῦ εἶπαν πὼς ἔμα σκετειασθή λίγο, πρέπει νὰ πάμε νὰ πετάξουμε πέτρες καὶ νὰ σπάσωμε τὰ κεραμίδια καὶ τὰ τζάμια τῆς γυναῖκας που καθότανε στοῦ μικρὸ σπιτάκι τοῦ οἰκαπέδου μας. Στὴν ἀρχὴ τὸ πρᾶγμα μοῦ φάνηκε παράξενο καὶ ἀνόητο. Οἱ φίλοι μου ἤξεραν περισσότερα πράγματα ἀπὸ μένα, ἐγὼ ὅμως δὲν ἤθελα νὰ τοὺς ἀκολουθήσω. Γιατί τάχα νὰ σπάσωμε τὰ τζάμια τῆς φτωχῆς γυναῖκας; Ἐκεῖνοι μοῦ εἶπαν με ἀπόφασι:

— Ἔτσι πρέπει. Ἐσὺ εἶσαι κοντὸς καὶ δὲν καταλαβαίνεις. Πρέπει νὰ τῆς σπάσωμε τὰ τζάμια γιατί εἶνε κακιὰ γυναῖκα...

Γιατί ἦτανε κακιὰ γυναῖκα δὲν μπορούσα ἀκόμα νὰ τὸ καταλάβω. Τότε ἕνας ἀπὸ τοὺς φίλους μου, που ἦτανε σὲ μεγαλύτερη τάξι, μοῦ εἶπε πὼς στὴν Ἱερὰ Ἱστορία, ἔτσι ἦτανε καὶ τότε μιὰ κακιὰ γυναῖκα, καὶ πὼς ὁ Χριστὸς εἶπε νὰ τὴν πετροβολήσουν. Αὐτὸς που ἦτανε σὲ μεγαλύτερη τάξι ἀπὸ μένα καὶ εἶχε μάθει Ἱερὰ Ἱστορία, κάτι θὰ ἤξερε που τὴν ἔλεγε. Ἡ ἀλήθεια εἶνε πὼς τὰ λόγια του δὲν με πείσανε, καθὼς δὲν εἶχα ὅμως δική μου θέλησι καὶ με περνοῦσαν ὡς τώρα γιὰ κοντὸ, που δὲν εἶχα καταφέρει νὰ βρῶ κι' ἐγὼ ἕνα κορίτσι νὰ μοῦ γράφῃ γραμματάκια με μυρωδιές καὶ πατημένα λουλούδια, ἀναγκάσθηκα νὰ δεχθῶ τὴν πρότασί τους. Βγήκαμε ἔξω στοῦ δρόμο, κρυφθήκαμε ἀπὸ πίσω ἀπὸ κάτι μανδροτόιχους καὶ ἀρχίσαμε νὰ πετροβολοῦμε τὸ σπίτι. Μία πέτρα δική μου ἔπεσε ἀπάνω στὰ κεραμίδια κι' ἕνας κούφρος κρότος ἤλθε ὡς ταυτιά μου. Μιὰ ἄλλη πέτρα χτύπησε με δύναμι ἀπάνω στοῦ σιδερένιο καπνοδόχο. Ἐπειτα μιὰ ἄλλη πέτρα κι' ἕνας κρότος δυνατὸς ἀκούσθηκε κι' ἕνα τζάμι κατράναλινε κομμάτια στοῦ δρόμο. Ἀρχισα νὰ τρέμω. Ἡ θύρα ἔξαφνα ἀνοίχθηκε βιαστικά καὶ μιὰ σιὰ πρόβαλε στοῦ σκοτάδι. Δὲν μπόρεσα νὰ διακρίνω τίποτε. Οἱ φίλοι μου σκορπίσθηκαν στὰ τέσσερα σημεῖα, ἔγιναν ἀφαντοὶ καὶ μ' ἄφησαν ὀλομόναχο. Ἀρχισα κι' ἐγὼ νὰ τρέχω καὶ σκουνητοφλώνοντας χῶθηκα στὴν πόρτα μας. Ἡ καρδιά μου χτυποῦσε δυνατὰ...



ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΑΞΗ — ΠΙΝΑΧΟΣ

ΦΩΤΟΓΡ. Π. Κ.

Ὅλη τὴν ἄλλη ἡμέρα ἤμουν σα μαγκαμῆνος. Ἐβλεπα τριγύρω μου με φόβο. Κάθε φορὰ που χτυποῦσε ἡ θύρα, πάγωνα ὀλοκληρὸς, καὶ ὅταν ἔβγαινα νὰ πάω στοῦ σχολεῖο, θαρροῦσα πὼς ἀκουα βιαστικά βήματα ἀπὸ πίσω μου καὶ πὼς οἱ κλητήρες τρέχανε νὰ με συλλάβουν. Καταλάβαινα πὼς ἔκαμα μιὰν ἀσχημὴ πράξι καὶ πρὸ πάντων μιὰν ἀδικία. Καλὰ-καλὰ δὲν μπορούσα νὰ ξεχωρίσω τὸ καλὸ ἀπὸ τὸ κακὸ. Ἡ ἀδικία ὅμως ἦτανε ἡ πρώτη ἀμαρτία που τὴν κατάλαβα μοναχός μου, χωρὶς κανένας νὰ μοῦ τὴν μάθῃ. Ναι, εἶχα κάμει μιὰν ἀδικία στὴν φτωχὴ γυναῖκα. Καὶ δὲν μπορούσε νὰ χωρέσῃ ὁ νοῦς μου πὼς ὁ Χριστὸς, ὅπως ἔλεγε ἐκεῖνος ὁ συμμαθητής μου, που εἶχε μάθει τὴν Ἱερὰ Ἱστορία, εἶχε πῆ νὰ πετροβολήσουν μιὰ γυναῖκα.

Ἦστερα ἀπὸ λίγες ἡμέρες ἄρχισα νὰ ἔξινω τὴν ἀμαρτία μου καὶ νὰ ξαναπερνῶ ἀφοβα ἀπὸ τὸ μικρὸ σπιτάκι. Ἐνα βράδυ καθὼς περνοῦσα ξένοιαστος ἀπὸ τὴν πόρτα, ἕνα χέρι μ' ἄρπαιξε ἀπὸ τὸν ὄμο. Γύρισα καὶ εἶδα τὴν «κακιὰ γυναῖκα». Τὸ αἷμα μου εἶχε παγώσει. Ἐκαμα νὰ φύγω, μὰ περισσότερο ἀπὸ τὸ χέρι που μοῦ ἔσφιγγε τὸν ὄμο, με κράτησε ἕνα γέλιο

δροσερὸ καὶ χαρούμενο σαν ἐκεῖνα τὰ γέλια που με μαγνητίζανε ὅταν καθόμουν κρυμμένος πίσω ἀπὸ τὰ πυκνὰ δένδρα. Ἡ «κακιὰ γυναῖκα» γελοῦσε με μιὰ χαρὰ καὶ μιὰ καλοσύνη παράξενη. Ἦτανε ντυμένη μ' ἕνα λευκὸ, λεπτὸ πουκαμισάκι, τόσο λεπτὸ καὶ δροσερὸ, που τριγύρω στοῦ λαιμοῦ της, σαν ἕνα μισοφέγγαρο μέσα σὲ καταχνιά, ξεχώριζε κάτω ἀπ' τὸ ὑφασμα τὸ στήθος της. Τὸ θυμάμαι σαν ὄνειρο. Τὰ μαλλιά της ἦσαν ἀνεβασμένα στοῦ μέτωπο καθάρὰ καὶ λεπτὰ σαν μεταξὶ καὶ μιὰ ἐλαφρότατη μυρωδιὰ ἀπὸ μινεξέδες πετοῦσε τριγύρω της, σαν νὰ τὴ φυσοῦσε με τὴ βιαστικὴν ἀναπνοή της. Ὅλα αὐτὰ δὲν τὰ εἶχα προσέξει τὴν ἴδια στιγμή, τὰ θυμήθηκα ὅμως ὕστερα καὶ μοῦ ἔμειναν ἐντυπωμένα. Ἐγὼ στεκόμουν σα ἀπολιθωμένος.

— Μὴ φοβάσαι, δὲν θὰ σοῦ κάνω κακὸ, μοῦ εἶπε περνώντας ἐλαφρὰ τὸ χέρι της ἀπάνω στὰ μαλλιά μου.

Ἀισθάνθηκα τότε πὼς μοῦ ἐρχότανε νὰ κλάψω, μὰ κρατήθηκα καὶ κατάπια με κόπο κάτι τι σα μολύβι. Φαίνεται πὼς ἤμουν ἀξιολύπητος, γιατί κι' ἐκεῖνη ἔπαυσε νὰ γελάει κι' ἔσπινε νὰ με κυττάξῃ στὰ μάτια. Ἦτανε ἡ πρώτη μου φορὰ που τὰ μάτια μου ἀπαντήθηκαν με γυναικεῖα μάτια,

χωρίς να το θέλω. Τι παράξενο πράγμα! Ποτέ μου δεν θα το ξεχάσω. Μου έσφιξε τότε τα μαλλιά τριγύρω στο λαιμό μου και μου είπε:

— Πές μου τώρα γιατί πετούσες τις πέτρες τὸ ἄλλο βράδυ;

Τότε σὰν κάτι να έλυωνε μέσα μου, ένοιωσα δύο δάκρυα να κυλοῦν στὰ μάγουλά μου. Τὰ πόδια μου τρέμανε.

Εκείνη καθὼς ἦτανε σκυμμένη και με κύταζε στὰ μάτια, έφερε τὸ κεφάλι μου κοντὰ στὸ πρόσωπό της. Ἡ μυρωδιά τῶν μενεξέδων γινότανε ὁλοένα ζωηρότερη. Ένοιωσα τότε να κλείνουν τὰ μάτια μου και δὲν θυμοῦμαι τίποτε ἄλλο, παρὰ ἕνα γαργάλισμα σὰν ἀπὸ μαλακὰ πούπουλο στὸ μέτωπό μου, μιὰ γλυκειὰ πυράδα στὰ μάγουλά μου και ἔπειτα δύο δροσερὰ χεῖλια ἀπάνω στὰ κλειστά, δακρυσιμένα μάτια μου. Τότε τὰ δικὰ μου χεῖλια σάλεψαν και φίλησαν τὸν ἄερα... Ὅλ' αὐτὰ μοῦ φανήκανε σὰν ὄνειρο,

μέσα σ' ἕνα περιβόλι ἀπὸ μενεξέδες, πὸν δὲν τὸ εἶχα ὄνειρευθῆ ποτέ μου. Και πρώτη φορὰ μοῦ ἦλθε ἡ ἐπιθυμία να πεθάνω, να πεθάνω τὴν ἴδια εκείνη τὴ στιγμή...

Ὅταν βρέθηκα στὸ σπίτι ὅλα τὰ πράγματα μοῦ φάνηκαν ἀλλοιωτικά, ἀσχημα, μικρὰ και στενόχωρα. Ἡ κἀμαρὰ μου ἀκόμα ἦτανε πὸ στενὴ και τὰ ἐπιπλα μ' ἐνοχλοῦσαν τριγύρω. Ἀπὸ τὴν ἡμέρὰ εκείνη ἀφίσα και τὰ παράξενα και ἀνόητα παιγνίδια μου μέσα στὸ περιβόλι κ' ἔπαινα να τρώω χόρτα και γαϊδουράγκαθα. Ἀνοιγὰ μόνο τὸ παράθυρό μου πὸν ἔβλεπε στὴ θάλασσα και, γιὰ ὄφρες ἀκουμπισμένους ἀπάνω στὸ χέρι μου, κίτταζε τὸ μακρὸν πέλαγος με τὰ λευκὰ πανάκια, πὸν φεύγανε και χάνοντο, τὸ ἕνα πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο, και πολλὲς φορὲς ξεχνοῦσα τὸν ἑαυτὸ μου και νόμιζα πὸς εἶμαι ἕνας ἀπ' τοὺς λευκοὺς γλάρους πὸν πετοῦσαν ελευθεροῖ μέσα στὸ γαλάζιο χάος.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Θ Ε Ο Δ Ω Ρ Α ¹

ΠΡΑΞΙΣ ΤΡΙΤΗ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΡΙΤΗ

ΘΕΟΔΩΡΑ — ΠΕΛΑΓΙΑ ἀθηναία καθαρίστρια.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Κάθησε και δμίλησέ μου διὰ τὴν πατρίδα σου, τί εἶναι αὐταὶ αἱ Ἀθηναὶ διὰ τὰς ὁποίας ὅλοι δμίλουν.

Ἡ Θεοδώρα ἐξαπλώνεται ἐπὶ τοῦ μικροῦ θρόνου. Ἡ Πελαγία κάθεται ἐμπρὸς εἰς τὰ πόδια της. Ὑπόκρουσις.

ΠΕΛΑΓΙΑ

Ὅλα εἶναι ὠραῖα ἐκεῖ κάτω. Ὁ οὐρανὸς γελά γαλανὸς εἰς τὰ ὕψη και ἡ γῆ τοῦ στέλλει ἀνθισμένα μεδιάματα. Και μεταξὺ τοῦ οὐρανοῦ και τῆς γῆς οἱ ἄνθρωποι εἶνε ὠραῖοι, τολμηροὶ και ὑπερήφανοι.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Οἱ ἄνθρωποι εἶναι θρασεῖς, ἀπερίσκεπτοι και ἀνυπότακτοι.

ΠΕΛΑΓΙΑ

Τὸ πρῶτ' ἡ Αὐγὴ ξεφυλλίζει ρόδα εἰς τὰ βουνὰ και σκορπίζει παρθενικὰ ἐρυθρήματα εἰς τὴν

θάλασσαν. Και ὁ Φοῖβος, αἰώνιος ἐραστής, τρέχει να φιλήσῃ τὴν ἀθανάσιον τῆς Ἀκροπόλεως, με τὸν ἔρωτα τῆς ὁποίας δὲν ἐκουράσθη.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ὁ ἥλιος, πλάσμα τοῦ Δημιουργοῦ τῶν ὄντων!

ΠΕΛΑΓΙΑ

Εἰκεῖ τὸ μεσημέρι ὁ τέττιξ, τραγουδιστῆς φαιδρὸς και ἀμέριμος, ψάλλει μέσα ἀπὸ τοὺς κλάδους τὸ τραγοῦδι τῆς ἐφημέρου ζωῆς και τοῦ περαστικοῦ πάθους και τοῦ φλογεροῦ αἰσθηματος πὸν θα σβύσῃ πρὶν σβύσῃ ὁ ἥλιος.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ὁ τέττιξ ἀμέριμος τραγουδιστῆς ὅπως ὅλοι σεῖς ἐκεῖ κάτω!...

ΠΕΛΑΓΙΑ

Και τὸ βράδυ ὅταν ὁ ἥλιος πηγαίνει να κοιμηθῆ πίσω ἀπὸ τὸν Αἰγάλεω, ἀόρατα χεῖρια ξεφυλλίζουν ἱα ἐπάνω εἰς τὸν Ὑμηττὸν και τὰ βουνὰ φοροῦν τὴν πορφύραν τῶν παλαιῶν μας βασιλέων διὰ ν' ἀποχαρτεῖσιν ὅπως ἀρμόζει τὸν βασιλεῦ τῶ φωτός.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Τὸν ἥλιον, πλάσμα τοῦ Δημιουργοῦ τῶν ὄντων!

¹ Ἀπόσπασμα. Παρεστάθη πρώτην φορὰν εἰς τὸ Βασιλικὸν θέατρον τὴν 8 Μαρτίου 1908.

ΠΕΛΑΓΙΑ

Ὁ ἄνεμος μέσα ἀπὸ τοὺς κλάδους τοῦ ἐλαϊώ- νος τῶν Ἀθηναίων, τραγουδεῖ τοὺς στίχους τοῦ Θεοκρίτου, και κάτω ἀπὸ τὰς πλατάνους τοῦ Ἰλισσοῦ οἱ γλυκεῖς διδάσκαλοι ἀφίνουν να τρέχῃ ἀπὸ τὸ στόμα των τὸ μέλι πὸν ἐσύναξαν αἱ μέλισσαι εἰς τὴν ἀπαλὴν πλευρὰν τοῦ Ὑμηττοῦ.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Οἱ σοφισταὶ μαγεύουν με τὰ λόγια των τ' ἀπα- τηλὰ τοὺς νέους.

ΠΕΛΑΓΙΑ

Και μέσα εἰς τὰς παλαιστρας οἱ ἐφηβοὶ ὀρθώ- νουν τὰς ὠραίας γραμμὰς τῶν σωμάτων, και μέσα εἰς τὰ ἐργαστήρια ὁ Νους πλάττει εἰς μάρ- μαρον κατάλευκον τοὺς φαιδρὸς θεοὺς και τὰς ὠραίας θεὰς τοῦ Ὀλύμπου.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ὁ ἄνθρωπος πλάττει τοὺς ψευδεῖς θεοὺς. Και ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον.

ΠΕΛΑΓΙΑ

Ὅλα εἶναι ὠραῖα ἐκεῖ κάτω, και τὰ χρώματα εἶναι ἀρμονικὰ και αἱ γραμμαὶ εἶναι εὐγενεῖς και τ' ἀρώματα εἶναι λεπτά. Και εἶναι ἐκεῖ ἡ γαλήνη και ἡ χαρὰ και ἡ ὀρμη και τὸ φῶς και ἡ δόξα. Ὁ κόσμος δλόκληρος μὰς ἐπῆρε ἀπὸ ἐκεῖ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς και τὸ φῶς τοῦ πνεύματος. Πιετὰ τὴν λύραν της και γονατίζει. Ὁ, δέσποινα Θεο- δώρα, δεῖξε τὴν εὐνοϊάν σου σὺ ἡ παντοδύναμος εἰς τὴν Ἀθηναίαν καθαρίστριαν.

ΘΕΟΔΩΡΑ

μη κατορθώνουσα να κρύψῃ τὴν συγκίνησίν της.

Ζήτησε ὅτι θέλεις. Δὲν θα σοῦ ἀρνηθῶ. Ἐχεις μέλι τῆς πατρίδος σου εἰς τὴν γλώσσαν σου. Ζήτησε ὅτι θέλεις...

ΠΕΛΑΓΙΑ

Χάριν θέλω, Δέσποινα! Χάριν διὰ τὸν Ἰωάννην!...

ΘΕΟΔΩΡΑ κλαίουσα.

Ὁ!...

Γ. Β. ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΔΟΚΙΜΙΑ ΤΟΥ ΕΜΜΕΡΣΟΝ

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

*Ένα παράδοξο παιδί, τρελλὰ φρόνιμο.
Ἀπολουθοῦσε τὸ παιγνίδι με τὰ δλόχαρα μάτια του,
Πὸν, σὰν μετέωρα, ἐζητοῦσαν τὸ δρόμο τους
Κ' ἔρχιζαν τὴ νύκτα με τὴ μουσικὴ των ἀκτινοβολία:
Ξεπερνοῦσαν τὰ δρια τοῦ δοξίοντος,
Πὸν τὸν ἐρευνοῦσαν με τὸ προνόμιον τοῦ Ἀπόλλωνος.
Μέσ' ἀπὸ τὸν ἄνδρα, τὴν γυναῖκα, τὴ θάλασσα και τὸ ἀστὲρι,
Ἐβλεπαν μακρὰ τὸν χορὸν τῆς φύσεως εἰς τὸ μέλλον
Μέσ' ἀπὸ τοὺς κόσμους, τὰς φυλάς, τὰς λέξεις και τοὺς χρόνους,
Ἐβλεπαν τὴ μουσικὴ τάξι και τοὺς ταιριασμένους στίχους.*

*Βάρδοι ὀλύμπιοι, πὸν ἐφαλλον
Τὰς θείας ἰδέας ἐδῶ κάτω,
Πὸν μὰς βρίσκουν και μὰς κρατοῦν πάντα νέους.*

Εἰκείνοι, τοὺς ὁποίους λαμβάνει κανεὶς ὡς κρι- τὰς τῆς καλαισθησίας, εἶνε συχνὰ ἄνθρωποι πὸν ἀπέκτησαν κάποιαν γνώσιν τῶν περιφημον εἰκόνων και ἀγαλμάτων, και ἔχουν κλισίαν διὰ κάθε τι κομψόν· ἀλλ' ἂν ἐρωτήσετε, ἂν εἶνε ὠραῖα ψυχὰς και ἂν αἱ πράξεις των εἶνε ὅπως τὰ

ὠραῖα ἔργα τῆς τέχνης, μανθάνετε, ὅτι εἶνε ἐγωῖ- σται και ἄνθρωποι τῶν αἰσθησεων. Ἡ ἀνα- τροφή των εἶνε μερικὴ, και ὅπως τὸ ξύλον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον προστριβόμενον μ' ἕνα ἄλλο εἰς ἕνα μόνον σημεῖον, παράγει σπινθῆρα, δλόκληρος ἡ ψυχὴ των εἶνε ἀνίκανος να φλογισθῇ.

Ἡ τῶν ὠραίων τεχνῶν γνώσις των συνί- σταται εἰς τὴν σπουδὴν μερικῶν κανόνων και μερικῶν λεπτομερειῶν, ἢ εἰς μίαν περιορισμέ- νην κρίσιν τῶν χρωμάτων και τῶν σχημάτων, ἔξασκουμένην χάριν ἀναπαύσεως ἢ ἀπὸ ματαιώ- τητα. Ἀπόδειξις τῆς μικρολόγου θεωρίας τοῦ ὠραίου εἰς τὸ πνεῦμα τῶν ἐρασιτεχνῶν μας, εἶνε, ὅτι φαίνονται πὸς ἔχασαν αὐτὴν τὴν ἀντί- ληψιν: ὅτι ἡ μορφὴ ἐξαρτᾶται στενῶς ἀπὸ τὴν ψυχὴν. Δὲν ὑπάρχει θεωρία τῆς μορφῆς εἰς τὴν σύγχρονον φιλοσοφίαν. Αὐτὴ φαίνεται πὸς πιστεύει, ὅτι ἐρρηφθῆμεν μέσα εἰς τὰ σώματα μας, ὅπως ἡ φωτιὰ πὸν ῥίπτουν μέσα εἰς ἕνα δοχεῖον διὰ να τὴν μετακομίσουν ὅτι δὲν ὑπάρ- χει ἀκόμη ἐντὸς μας καμία ἀκριβῆς ἐφαρμογὴ

του οργάνου εις τὸ πνεῦμα, — καί, γενικῶς τοῦλάχιστον, οὗ τοῦ οργάνου εἶνε ἀκόμη ὀλιγώτερον ἢ ἀνθρώποις, ἢ βλάστησις τοῦ πνεύματος. Ὡσαύτως, ὅσον ἀφορᾷ ἄλλας μορφάς, νοήμονες ἄνθρωποι δὲν πιστεύουν ὅτι ὁ ὕψιστος κόσμος ἐξαρτάται ἀπὸ τὴν σκέψιν ἢ ἀπὸ τὴν βούλησιν. Θεολόγοι ἐδρίσκουν, ὅτι ἡ συμβολικὴ σημασία ἐνὸς πλοίου, ἐνὸς νεφούς, μᾶς πόλεως ἢ ἐνὸς συμβολαίου εἶνε σχῆμα διακοσμητικῆς μεταφορᾶς (decorative metaphore): ἀλλὰ προτιμῶν νὰ ἐπανεέλθουν εἰς τὸ στερεὸν ἔδαφος τῆς ιστορικῆς ἐνεργείας: καὶ αὐτοὶ οἱ ποιητὰ ἀκοῦνται νὰ ζοῦν κατὰ τρόπον ἀστικὸν καὶ ὁμοίμορφον μὲ ἐκεῖνον τῶν γειτόνων των, καὶ κατασκευάζουν εὐχαρίστως τὸ ποίημά των κατὰ τὴν φαντασίαν των, εἰς μίαν σωτηρίαν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν ἰδίαν των πείραν. Ἀλλὰ τὰ ὑψηλότερα πνεύματα αὐτοῦ τοῦ κόσμου δὲν ἔπαυσαν ποτὲ νὰ ἐξερενοῦν αὐτὰ τὰ ἴδια τὴν διπλὴν σημασίαν, — τί λέγω; τὴν τετραπλῆν, τὴν ἑκατονταπλῆν σημασίαν κάθε αἰσθητικῶν γεγονότος: μάρτυρες ὁ Ὁρφεύς, ὁ Ἐμπεδοκλῆς, ὁ Ἡράκλειτος, ὁ Πλάτων, ὁ Πλούταρχος, ὁ Δάντης, ὁ Σβένδεμβοργ καὶ ὅλοι οἱ διδασκαλοὶ τῆς γλυπτικῆς, τῆς ζωγραφικῆς, τῆς ποιήσεως. Διότι δὲν εἴμεθα πύρινα ἄρματα, οὔτε ἀκόμη δαδοῦχοι, ἀλλὰ τέκνα τῆς φωτιᾶς, κατασκευασμένα ἀπὸ τὴν οὐσίαν τῆς ἐπλάσθημεν ἀπὸ αὐτῆν, εἴμεθα αὐτὴ ἢ ἴδια θεότης, δὲν ἔχομεν ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ αὐτῆν εἰμὴ κατὰ δύο ἢ τρεῖς βαθμοὺς ἴσως, τὴν στιγμήν ὅπου τὴν σκεπτόμεθα ὀλιγώτερον. Καὶ ἡ κρυμμένη αὐτῆ ἀλήθεια, — ὅτι αἱ πηγαί, ἀπὸ τὰς ὁποίας ῥέουν ὁ χρόνος καὶ ὅλα τὰ πλάσματά του, εἶνε ἐσωτερικῶς ἰδανικαὶ καὶ ὠραία, — μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὸ νὰ ἐξετάσωμεν τὴν φύσιν καὶ τὰς λειτουργίας τοῦ Ποιητοῦ, — ἢ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Ὁραίου — τὰ μέσα καὶ τὰ ὕψιστά, πὸν μεταχειρίζεται εἰς τὴν γενικὴν ἀποψιν τῆς τέχνης κατὰ τὴν ἐποχὴν μας.

Τὸ πρόβλημα εἶνε εὐρύ, διότι ὁ ποιητὴς εἶνε ἕνας ἀντιπρόσωπος. Μεταξὺ ἄλλων ἀτελῶν ἀνθρώπων, εἶνε ὁ τέλειος ἄνθρωπος καὶ δὲν μᾶς πληροφοροῦν μόνον περὶ τοῦ ἰδίου πλούτου του, ἀλλὰ περὶ τοῦ κοινοῦ πλούτου. Ὁ νεανίας σέβεται τοὺς μεγαλοφυεῖς ἀνθρώπους, διότι διὰ νὰ εἰπωμεν τὴν ἀλήθειαν, αὐτοὶ εἶνε περισσότερο αὐτός, παρὰ ὅσον εἶνε αὐτός ὁ ἴδιος. Συμμετέχουν εἰς τὴν παγκόσμιον ψυχὴν, ὅπως αὐτός, ἀλλὰ περισσότερο ἀπὸ αὐτόν. Εἰς τοὺς ἀγαπῶντας ἡ φύσις φαίνεται ὠραιότερα, ὅταν νομίζουν ὅτι ἕνας ποιητὴς τὴν ἀπολαμβάνει συγχρόνως μὲ ἐκεῖνους. Ὁ ποιητὴς εἶνε ἀπομονωμένος μέσα εἰς τοὺς συγχρόνους του διὰ τῆς ἀληθείας καὶ διὰ τῆς τέχνης του, ἀλλ' ἠμπορεῖ νὰ παρηγορηθῆ ἀπὸ τὴν σκέψιν του, ὅτι ἡ τέχνη του γογγύρα ἢ ἀργαί, θὰ προσελκύσῃ τοὺς ἀνθρώπους. Διότι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ζοῦν μὲ τὴν ἀλήθειαν καὶ αἰσθη-

νεται τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκφραστοῦν. Εἰς τὸν ἔρωτα, εἰς τὴν τέχνην, εἰς τὴν φιλαργυρίαν, εἰς τὴν πολιτικὴν, εἰς τὴν ἐργασίαν, εἰς τὸ παιγνίδι, προσπαθοῦμεν νὰ ἠρωσώμεν τὸ δυσχερὲς μυστικόν μας. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε παρὰ τὸ ἦμισυ τοῦ ἑαυτοῦ του. Τὸ ἄλλο ἦμισυ εἶνε ἡ ἐκφρασίς του.

Παρὰ τὴν ἀνάγκην αὐτῆν τοῦ νὰ δημοσιευθῆ, ἢ ἀκριβῆς ἐκφρασίς εἶνε σπανία. Δὲν ἤξεύρω πὸς συμβαίνει νὰ ἔχομεν ἀνάγκην ἐνὸς διερισμένως ἀλλὰ θὰ ἔλεγε κανεὶς, ὅτι ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῶν ἀνθρώπων ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνηλίκους, οἱ ὅποιοι δὲν εἶνε ἀκόμη κάτοχοι τῆς περιουσίας των, ἢ ἀπὸ βωβόους μὴ δυναμένους νὰ ἐξηγήσουν τὴν συνομιλίαν των μὲ τὴν φύσιν. Δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος, ὁ ὅποιος δὲν περιμένει νὰ ἀνακαλύψῃ εἰς τὸν ἥλιον, εἰς τοὺς ἀστέρας, εἰς τὴν γῆν, εἰς τὰ νερά, μίαν ὑπερφυσικὴν χρησιμότητα. Φαίνεται πὸς αὐτὰ τὰ πράγματα μέλλουν νὰ τοῦ παράσχουν μίαν ἰδιαίτεραν ὑπηρεσίαν. Ἄλλ' ἕνα ἐμπόδιον ὁποιοῦδήποτε, κάποια ὑπερβολὴ φλέγματος εἰς τὴν ἰδιοσυγκρασίαν μας τὰ ἐμποδίζουν νὰ ἐπιφέρουν τὸ ἀποτελεσμά των. Αἱ ἐντυπώσεις τῆς φύσεως μᾶς συγκινοῦν πολὺ ὀλιγον, ὥστε νὰ μᾶς κάμουν καλλιτέχνας. Κάθε κτύπος ἔπρεπε νὰ μᾶς κάμνῃ νὰ δονούμεθα. Κάθε ἄνθρωπος ἔπρεπε νὰ εἶνε ἀρκετὰ καλλιτέχνης διὰ νὰ ἀποδώσῃ διὰ τῆς συνομιλίας ὅτι τοῦ συνέβη. Καὶ ἐν τούτοις ἡ πείρα μας μᾶς ἀποδεικνύει, ὅτι αἱ κινήσεις πὸν ἔχουν ἐπαρκῆ δύναμιν διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὰς αἰσθήσεις μας, δὲν ἔχουν ἀρκετὴν διὰ νὰ μᾶς συγκαταστήσουν καὶ νὰ μᾶς ἀναγκάσουν νὰ τὰς ἀναπαραστήσωμεν διὰ τοῦ λόγου. Ὁ ποιητὴς εἶνε ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον αἱ δυνάμεις αὐταὶ εἶνε ἐν ἰσορροπία, ὁ ἄνθρωπος, τὸν ὁποῖον καμία ἀδυναμία ἢ ἐλάττωμα δὲν ἐμποδίζει νὰ ἐκφρασθῆ, ὁ ὁποῖος βλέπει καὶ χειρίζεται τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἄλλοι δνειρεῖνται μόνον, ὁ ὁποῖος ἀνεβαίνει ὅλην τὴν κλίμακα τῆς πείρας, ὁ ὁποῖος ἀντιπροσωπεύει ὀλόκληρον τὸν ἄνθρωπον, διότι κατέχει τὴν μεγίστην δύναμιν νὰ λαμβάνῃ καὶ νὰ ποδιδῆ.

Διότι τὸ Σύμπαν ἔχει τρεῖς παιδιὰ, γεννηθέντα τὴν ἰδίαν ἡμέραν, τὰ ὁποῖα ἀναφαίνονται ὑπὸ διάφορα ὀνόματα εἰς κάθε σύστημα σκέψεως, — εἴτε τὰ ὀνομάζουν αἰτίαν, ἐνέργειαν, ἀποτελεσμα, εἴτε ποιητικώτερον Δία, Πλούτα, Ποσειδῶνα, εἴτε θεολογικῶς Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα ἀλλὰ τὰ ὁποῖα θὰ ὀνομάσωμεν ἐδῶ, ἐκεῖνος πὸν γνωρίζει, ἐκεῖνος πὸν ἐνεργεῖ, ἐκεῖνος πὸν λέγει. Ἀντιπροσωπεύει ἕκαστος ἀπὸ αὐτοὺς τὸν ἔρωτα τοῦ ἀληθοῦς, τὸν ἔρωτα τοῦ καλοῦ, τὸν ἔρωτα τοῦ ὠραίου. Τὰ τρία αὐτὰ πράγματα εἶνε ἴσα. Καθένα ἀπὸ αὐτὰ εἶνε ὅτι εἶνε, δύναμις τῆς οὐσίας του, εἰς τὸν ὅσον ὥστε δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς οὔτε νὰ τὸ ὑπερβῆ οὔτε νὰ τὸ ἀναλύσῃ καὶ καθένα ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ πράγματα περιέχει

λεληθότως τὴν δύναμιν τῶν δύο ἄλλων καὶ τὴν ἰδίαν του ἐπιβεβαίωσιν.

Ὁ ποιητὴς εἶνε ἐκεῖνος πὸν λέγει, ἐκεῖνος πὸν ὀνομάζει καὶ ἀντιπροσωπεύει τὸ ὠραῖον. Εἶνε κυρίαρχος, κατέχει ἕνα κέντρον. Διότι ὁ κόσμος οὔτε ἐξωγραφῆθη, οὔτε ἐκοσμήθη, ἦτο ὠραῖος εὐθύς ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Καὶ ὁ Θεὸς δὲν ἐπλάσε πολλὰ πράγματα ὠραία, ἀλλὰ τὸ κάλλος ἦτο δημιουργὸν τοῦ σύμπαντος. Εἰς τὸν ὅσον ὁ ποιητὴς δὲν εἶνε συνταγματικῶς ἄρχων, εἶνε αὐτοκράτωρ, δύναμις τοῦ ἰδίου δικαιοματός του. Ἡ κριτικὴ καταλαμβάνεται ἀπὸ μικρολόγον ὕψιστον, ὁ ὁποῖος φαίνεται ὅτι ἐπιβεβαίωει, ὅτι ἡ ἐπιδεξιότης καὶ ἡ δραστηριότης τῶν χειρῶν εἶνε ἡ μεγαλειτέρα ἀξία ὅλων τῶν ἀνθρώπων καὶ καθενὸς ἰδιαίτερος καὶ περιφρονεῖ ὅσους δὲν ἔχουν τὴν ἐπιδεξιότητά αὐτῆν καὶ ὅσους δὲν κάμνουν τίποτε ἀγνοεῖ τὸ γεγονός, ὅτι μερικοὶ ἄνθρωποι — οἱ ποιητὰ — εἶνε φυσικὰ οἱ λέγοντες, ἀπεσταλμένοι εἰς τὸν κόσμον διὰ σκοπὸν ἐκφράσεως τοῦ συγγέει μ' ἐκεῖνους τῶν ὁποίων ὁ ῥόλος ἦτο ἡ πρᾶξις, ἀλλὰ οἱ ὅποιοι τὴν ἀφῆσαν διὰ νὰ μιμηθῶν τοὺς λέγοντας. Ἄλλ' εἰς τὸν Ὅμηρον, αἱ λέξεις τοῦ Ὁμήρου ἐφαίνοντο ἐπίσης πολῦτιμοι, ἐπίσης θαυμασταί, ὅπως αἱ νῆαι τοῦ Ἀγαμέμνονα εἶνε τοιαῦτα διὰ τὸν Ἀγαμέμνονα. Ὁ ποιητὴς δὲν περιμένει, διὰ νὰ γράψῃ, νὰ ἔχη ἰδίαν τὸν ἥρωα καὶ τὸν σοφόν, ἀλλὰ, ὅπως αὐτοὶ ἐνεργοῦν καὶ σκέπτονται σύμφωνα μὲ τὸ πρῶτον ἐνστικτὸν τῶν, γράφει κατὰ τὸ πρῶτον ἐνστικτὸν τῶν ὅτι θέλει νὰ γράψῃ, ὅτι πρέπει νὰ γράψῃ κινήσων, ὅτι τὸ ἐνστικτὸν τῶν ἄλλων, ἂν καὶ πρῶτον καὶ ἀνδρόμητον ἐπίσης, δὲν εἶνε, ὅσον ἀφορᾷ αὐτόν, εἰμὴ δευτερεύον καὶ παρεπόμενον τῆς θεοῦ ὡς πρότυπα εἰς τὸ ἐργαστήριον ἐνὸς ζωγράφου ἢ ὡς βοηθοὺς φέροντας ὕψιστὰ ὀλοδομῆς εἰς ἕνα ἀρχιτέκτονα.

Διότι κάθε ποίησις ἐγράφη πρὶν ἢ ὑπάρξῃ ὁ χρόνος, καὶ ὅταν ἕνας ἀπὸ ἡμᾶς εἶνε ἀρκετὰ καλὰ διοργανωμένος διὰ νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰς σφαίρας ἐκεῖνας, ὅπου ὁ ἀῆρ εἶνε μουσικῆ, ἀκούει καὶ ἐνοεῖ τὰ πρωτογενῆ αὐτὰ κελυθώματα, δοκιμάζει νὰ τὰ ποδώσῃ ἀλλὰ χάνει ἐδῶ κενεὶ μίαν λέξιν ἢ ἕνα στίχον, ὑποκαθιστᾷ εἰς αὐτὰ κάτι τι προσερχόμενον ἀπὸ αὐτῶν καὶ τὸ ποίημα εἶνε παράττον, καταστρέφεται. Ὅσοι ἔχουν λεπτότερον τὸ αὐτὶ γράφον πιστότερα τῶν ἄλλων αὐτοῦ, — καὶ αἱ ἀντιγραφαὶ αὐταὶ ἂν καὶ ἀτελεῖς, γίνονται τὰ τραγούδια τῶν ἐθνῶν. — Διότι ἡ φύσις εἶνε τὸσον ὠραία ὅσον εἶνε καλὴ καὶ ἰσορροπημένη, καὶ πρέπει νὰ φαίνεται — νὰ βλέπεται καὶ θαυμάζεται — ὅσον εἶνε γνωστὴ καὶ εἶνε ἐν ἐνεργείᾳ. Τὰ γεγονότα καὶ οἱ λόγοι εἶνε ἀδιαφόρους τρόποι πρᾶξεως τῆς θεῆς ἐνεργείας, οἱ λόγοι εἶνε ἐπίσης πρᾶξεις καὶ αἱ πρᾶξεις εἶνε εἰδῆ λόγων.

Τὸ σημεῖον ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀναγνωρίζεται κανεὶς

τὸν ποιητὴν εἶνε αὐτό: ἀναγγέλει ὅτι κανεὶς πρὸ αὐτοῦ δὲν προσέπειν. Εἶνε ὁ μόνος ἀληθῆς σοφός γνωρίζει, λέγει μόνος αὐτός μᾶς μαθαίνει κάτι νέον, διότι ἦτο μόνος παρῶν εἰς τὰς μυστικὰς ἐκδηλώσεις τῶν πραγμάτων πὸν περιγράφει. Εἶνε ἕνας ἐνατενιστῆς ἰδεῶν: ἀναφέρει τὰ πράγματα πὸν ὑπάρχον κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην ὅπως καὶ τὰ ἐνδεχόμενα πράγματα. Διότι δὲν ὀμιλᾷ ἐδῶ περὶ τῶν ἀνθρώπων πὸν ἔχουν ποιητικὸν τάλαντον ἢ πὸν ἔχουν κάποιαν ἐπιδεξιότητα νὰ ταιριαζοῦν τὰς ὁμῆς, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἀληθοῦς ποιητοῦ. Ἐλαβα μέρος ἐσχάτως εἰς μίαν συνομιλίαν περὶ τοῦ συγγραφῆς μερικῶν συγχρόνων λυρικών ποιημάτων, ἀνθρώπου λεπτοῦ πνεύματος, τοῦ ὁποῖου ἡ κεφαλή, θαρροῖς ὅτι εἶνε ἕνα κινῶν μουσικῆς γεμάτον ἀπὸ ἄνθρωπος καὶ ἦχος χαριτωμένους καὶ ἀβροῦς: δὲν εἶχαμεν λόγους ἀρκετοὺς νὰ ἐπαινήσωμεν τὴν τέχνην τῆς γλώσσης του. Ἀλλὰ, ὅταν ἐχρησίσθημεν νὰ ὀρίσωμεν ἕαν ἦτο ὄχι μόνον λυρικός, ἀλλὰ καὶ ποιητὴς, ἠγαγκάσθημεν νὰ ὀμολογήσωμεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτός ἦτο διαρκείας ὀλιγῶν μόνον ἡμερῶν, ὅτι δὲν ἦτο ἄνθρωπος αἰώνιος. Δὲν ὑπερβαίνει τὸ σύνηθες ὄριον τοῦ ὀρίζοντός μας. Δὲν εἶνε γιγάντιον βουνόν, τοῦ ὁποῖου οἱ πόδες εἶνε σκεπασμένοι μὲ τροπικὴν χλωρίδα, καὶ τὸ ὀλοῖον ὅλα τὰ κλίματα τῆς σφαίρας περιστοιχίζουν διαδοχικῶς μὲ τὰ φυτὰ των, ἀποτελοῦντα μίαν ζώνην ἀπὸ χόρτα κάθε πλάτους εἰς τὰ τραχέα πλευρά του ὄχι, τὸ πνεῦμα του εἶνε ὁ κήπος ἢ τὸ κάρκον ἐνὸς συγχρόνου σπαιτοῦ, στολισμένον ἀπὸ βρύσας καὶ ἀγάματα καὶ γεμάτον ἀπὸ ἀνθρώπους καλῆς ἀνατροφῆς. Διακρίνομεν, κατὰ ἀπὸ τὴν ἀρμονίαν τῆς ποικίλης αὐτῆς μουσικῆς, τὸν κυριαρχοῦντα τόνον τῆς κατὰ συνθήρηζ ζωῆς. Οἱ ποιητὰ μας εἶνε ἄνθρωποι μὲ τάλαντον πὸν ψάλλον δὲν εἶνε τὰ παιδιὰ τῆς μουσικῆς. Δι' αὐτοὺς ἡ σκέψις εἶνε δευτερεύουσα τὸ τελειωμένον, τὸ λάξευμα τῶν στίχων εἶνε τὸ κύριον.

Διότι δὲν εἶνε οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ' ἡ σκέψις, ἡ δημιουργὸς τῶν ἄνθρωπων, πὸν κάμνει τὸ ποίημα: μία σκέψις τῶσον καθητική, τῶσον ζωντανή, ὥστε, ὅπως τὸ πνεῦμα ἐνὸς φυτοῦ ἢ ἐνὸς ζῴου, ἔχει ἰδιάζουσαν εἰς αὐτὸ ἀρχιτεκτονικὴν, στολιστικὴν τὴν φύσιν μ' ἕνα πρᾶγμα νέον. Μέσα εἰς τὴν τάξιν τοῦ χρόνου, ἡ σκέψις καὶ ἡ φόρμα τῆς εἶνε ἴσαι. Εἰς τὴν γενεαίαν τῆς τάξιν, ἡ σκέψις προηγῆθη τῆς φόρμας. Ὁ ποιητὴς ἔχει μίαν νέαν σκέψιν ἔχει ἕνα νέον πείραμα ν' ἀναπτύξῃ θὰ μᾶς εἴπῃ ποῖους δρόμους διέτρεξε καὶ θὰ πλουτίσῃ τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὰς ἀνακαλύψεις του. Διότι κάθε νέον περίοδος ἔχει μίαν νέαν ἐξομολόγησιν, ἕναν ἄλλον τρόπον ἐκφράσεως καὶ ὁ κόσμος φαίνεται ὅτι περιμένει πάντοτε τὸν ποιητὴν του. Ἐνθυμούμαι τὴν συγκίνησιν πὸν εἶχα, ὅταν ἤμουν νέος, ἀκούων

νά λένουν ότι ή μεγαλοφυΐα είχαν εμπνεύσει τόν γείτονά μου εις τό τραπέζι, έναν νέον. Είχεν αφήσει την εργασίαν του και είχαν εξέλθει, περιπλανώμενος, άγνωστόν ποῦ είχε γράψει εκατοντάδας στίχων, αλλά δέν ήμποροῦσε νά εἴπῃ, ἐάν εξέφραζαν ὅτι ήτο μέσα τού δέν ήμποροῦσε νά εἴπῃ τίποτε, εἰμή ὅτι ὅλα είχαν αλλάξει, ἀνθρώπος, ζῶν, οὐρανός, γῆ καί θάλασσα. Πόσον ήμεθα εὐτυχεῖς νά τόν ἀκούωμεν! Πόσον ήμεθα εὐπιστοί! Μᾶς ἐφαίνεται ὅτι ή Κοινωνία ήτο εἰς τό ἐξῆς καταληπτή. Ἐβλέπαμεν τήν αὐγήν ἐνός ἀστέρος πού ἔμελλε νά σβύσῃ ὅλα τὰστέρια. Ἡ Βοστώνη μᾶς ἐφαίνεται δύο φορές μακρύτερα ἀπό ήμᾶς, παρ' ὅσον ἐφαίνεται τήν προτεραιαν πολῦ μακρύτερα ἀκόμη, τί ήτο ή Ρώμη; Ὁ Πλούταρχος καί ὁ Σαίικστηρ ήσαν μεταξύ τῶν νεκρῶν φύλλον καί δέν θά ήκουε πλέον κανεῖς ποτέ νά ὀμιλοῦν περὶ Ὀμήρου. Εἶνε μέγα πράγμα νά σκέπτεται κανεῖς, ὅτι ἀληθινή ποιήσις ἐγράφη σήμερα, πλησίον σου, κάτω ἀπό τήν στέγην σου. Πῶς! τό θαυμάσιον αὐτό πνεῦμα τῆς ποιήσεως δέν ἀπέθανε! Αἱ στιγμαὶ αὐταὶ πού μᾶς ἐφαίνοντο ἀπολιθωμένα ἀπό τόσον χρόνον ἔξωντάνευσαν τόνναντιον καί σπινθηροβολοῦν! Ἐνόμιζα ὅτι ὅλα τὰ μαντεῖα είχαν διαπαντός σιωπήσει, ἀλλ' ή φύσις διακρίνει τὰ πύρα της, καί ἴδετε! Ὀλην τήν νύκτα αἱ ὠραῖαι αὐταὶ αὐγαὶ ἀνεπήδησαν ἀπό ὄλους τούς πόρους της. Ὁλος ὁ κόσμος ἐνδιαφέρεται ὀπωσδήποτε εἰς τήν ἀνάρρησιν ἐνός ποιητοῦ καί κανεῖς δέν γνωρίζεις πόσον ήμπορεῖ νά ἐπωφεληθῇ ἐκ τούτου. Γνωρίζομεν ὅτι τό μυστικόν τού κόσμου εἶνε βαθῦ ἀλλά ποῖος ἀνθρώπος, τί πράγμα θά εἶνε ὁ διερχομενός μᾶς; Δέν τό γνωρίζομεν. Ἐνας περίπατος εἰς τό βουνόν, ένας νέος τύπος μορφῆς, ένα πρόσωπον ἀκόμη ἀγνωστοῦ ήμποροῦν νά μᾶς δώσουν τό ζητούμενον κλειδί.

Εἶνε εὐνόητον ὅτι ή ἀξία πού έχει μία μεγαλοφυΐα δι' ήμᾶς, ἔγκειται εἰς τήν εἰλικρινεῖαν τῶν ἐρημνεῶν της. Τό τάλαντόν ήμπορεῖ νάσσειέται καί νά ταχυδακτυλουργῇ ή μεγαλοφυΐα πραγματοποιεῖ καί προσθέτει. Ἡ σκοπιμένη ἀνθρωπότης ἐφθασεν εἰς τό σημεῖον αὐτό τῆς αὐτογνωσίας, ὥστε ὁ μᾶλλον προχωρημένος πρόσκοπος ἀναγγέλει ὅτι ἀνεκάλυψε. Λέγει τόν ἀληθέστερον λόγον — μεταξύ ὄλων τῶν λόγων πού ἐπροφέρθησαν — καί ή φράσις του θά εἶνε ή καταλληλοτέρα, ή μουσικωτέρα, ή πλέον ἀλάνθαστος ἀπό τὰς φωνάς τῆς γῆς τήν στιγμήν ἐκείνην.

Πᾶν ὅ,τι ὀνομάζομεν ἱερᾶν ἱστορίαν, μαρτυρεῖ ὅτι ή γέννησις ἐνός ποιητοῦ εἶνε τό κύριον γεγονός τῆς χρονολογίας. Ὁ ἀνθρώπος, τόσον ἐν τούτοις συχνά ἀπατηθείς, περιμένει πάντοτε τήν ἔλευσιν ἐνός Ἀδελφοῦ, ὁ ὁποῖος νά δυνηθῇ νά τόν προσκολληθῇ εἰς μίαν ἀλήθειαν καί νά τόν συγκατήσῃ ἐκεῖ ἕως ὅτου τήν προσο-

κειωθῇ. Μὲ ποίαν χαρᾶν ἀρχίζω τήν ἀνάγνωσιν ἐνός ποιήματος, ὅπου ἐλπίζω νά εὐρω εμπνευσίν! Ἡ ἀλυσίδες μου θά σπάσουν θάνεβῶ ὑψηλότερα ἀπό αὐτά τὰ νέφη, ἀπό τόν σκοτεινόν αὐτόν ἀέρα ὅπου ζῶ — σκοτεινόν, ἂν καί φαίνεται διανγῆς, — καί ἀπό τό ὕψος τούρανοῦ τῆς ἀληθείας, θά ἴδω, θά ἐννοήσω πᾶν ὅ,τι μερτοιχίσει, πᾶν ὅ,τι συνδέεται μαζί μου. Αὐτό θά με συμφιλώσῃ με τήν ζωήν, αὐτό θάνανεώσῃ τήν φύσιν μου, νά ἴδω ὅλα αὐτά τὰ τίποτε πού ζωογονεῖ μία τάσις καί νά γνωρίζω ὅ,τι κάμνω. Ἡ ζωὴ δέν θά εἶνε πλέον ένας μάταιος θόρυβος τού λοιποῦ θάναγγορίζω τούς ἀληθεῖς ἀνδρας, τὰς ἀληθεῖς γυναῖκας, θά εἰξεύρω ἀπό ποῖα σημεῖα ήμπορῶ νά τοῖς διακρίνω ἀπό τούς τρελλούς καί τούς κωκούς. Ἡ ήμερα ἐκείνη θάξίξῃ καλλίτερα ἀπό ἐκείνην τῆς γέννησεως μου: τότε ἔγεινα ζῶν σήμερα προσκαλοῦμαι νά γενθῶ τήν ἐπιστήμην τού πραγματικοῦ. — Τοιαύτη τουλάχιστον εἶνε ή ἐλπίς μου, ἀλλά ποσάκις ή πραγματοποιήσις της ἀνεβλήθη!

Συμβαίνει πολῦ συχνά, τό πτερωτόν αὐτό πνεῦμα, τό ὁποῖον θά ἐπεθύμει νά με σύρῃ ἕως τούς οὐρανοῦς, νά με σύρῃ εἰς τήν ὀμίχλην καί πηδᾷ, μαζί μου ἀπό ένα σύννεφον εἰς τό ἄλλο, διαβεβαιώνον πάντοτε, ὅτι διευθύνεται πρὸς τόν οὐρανόν κέγῶ, ἀπειρος ἀκόμη, ἀργά παρατηρῶ, ὅτι δέν τόν γνωρίζω, τόν δρόμον αὐτόν τούρανοῦ, καί ὅτι προσπαθεῖ μόνον νά μου δείξῃ τήν ἐπιδεξιότητά του εἰς τό νάνεβῃ εἰς τόν ἀέρα, ἀπαράλλακτα, ὅπως μία χήνα, ή ένα πτερωτόν ψάρι, ὑπερήφανον νά ὑψωθῇ ὀλίγον ἐπάνω ἀπό τήν γῆν ἄλλ' ὁ ἀνθρώπος αὐτός δέν θά κατοικήσῃ ποτέ εἰς τόν διαφανή, τόν διανγῆ καί θρηπτικόν ἀέρα τούρανοῦ. Πίπτω πάλιν μετ' ὀλίγον εἰς τὰς παλαιὰς μανίας μου, περνώ ὅπως κατὰ τό παρελθόν μίαν ζωήν γεμάτην ἀπό ὑπερβολάς καί ἔχασα τήν πίστιν μου εἰς τήν πιθανότητα νά εὐρω ένα ὁδηγόν διὰ νά με ὀδηγήσῃ, ὅπου ἐπεθύμουν νά εἶμαι.

Ἄλλ' ὡς ἀφήσωμεν τὰ θύματα αὐτά τῆς ματαιότητος ὡς παρατηρήσωμεν μετ' ἑμᾶς νέαν ἐλπίδα πόσον ή φύσις, διὰ παρορμήσεων ἰσχυροτέρων καί καλλιτέρων, ἐξησφάλισε τήν πίστιν τού ποιητοῦ εἰς τόν ὄλον τον ὡς προφήτου καί ἐπιβεβαιωτοῦ ἔξασφαλίζει τήν εἰλικρινεῖάν του, περιτοχιζοῦσα αὐτόν με ὠραιότητα, μίαν ὠραιότητα πού ἐξενγενίζεται ἀπό τήν ἐκφρασιν. Ἡ φύσις τού προσφέρει ὅλα τὰ πλάσματά της διὰ νά εἶνε εἰκόνες τῆς γλώσσης του. Τό ὡς τύπος χρησιμεῖον ἀντικείμενον ἀποκτᾷ μίαν δευτέραν καί θαυμασίαν ἀξίαν. παρόμοια τό τερωμένον σχοινί τού λεπτοῦργου, θωπευόμενον ἀπό τήν αἴθραν, δίδει ένα μουσικόν ήχον, όταν πλησιάσετε εἰς αὐτό τό αὐτί σας. «Πράγματα ἀξιολογώτερα ἀπό τὰς εἰκόνας, εἶπεν ὁ Ἰάμβλιχος, ἐκφράζονται διὰ τῶν εἰκόνων». Τὰ πράγ-



ΕΛΛΗΝΙΚΑ ἌΔΕΗ — ΤΑΤΟΙ

ΦΩΤΟΓΡ. Π. Κ.

ματα ήμποροῦν νά λαμβάνονται ὡς σύμβολα, διότι αὐτῆ ή ἰδία φύσις εἶνε σύμβολον ὀλόκληρον καί εἰς καθένα ἀπό τὰ μέρη της. Κάθε γραμμῆ πού χαράσσομεν ἐπάνω εἰς τήν ἄμμον ἔχει τήν ἐκφρασίαν της καί δέν ὑπάρχει κανεῖς πού νά μὴν ἔχῃ τό πνεῦμα του ή τήν ἰδιάν του μεγαλοφυΐαν. Κάθε σχῆμα εἶνε ένα ἀπό τὰποτελέσματα τού χαρακτήρος ἐνός πράγματος καθε κοινωνική τάσις, ἀποτέλεσμα τού τρόπου τού ζῆν καθε ἄρμονία, ἀποτέλεσμα ὑγείας, (καί δι' αὐτόν τόν λόγον ή ἀντίληψις τού Ὁραίου θά ήτο αἰσθητή μόνον εἰς τούς καλούς). Τό Ὁραῖον στηρίζεται εἰς τὰς βάσεις τού Ἀναγκαίου¹.

Ἡ ψυχὴ κάμνει τό σῶμα, ὅπως λέγει ὁ γέρον Σπένσερ:

«Ὅσον κάθε πνεῦμα εἶνε ἀγνότερον, ὅσον περισσότερον θεῖον φῶς περιέχει, τόσον καθιστᾷ ὠραιότερον τό σῶμα πού κατοικεῖ καί τό γεμίζει με θέλητρα. Διότι τό σῶμα λαμβάνει τήν μορφήν τῆς ψυχῆς, διότι ή ψυχὴ εἶνε μορφή καί διαπλάττει τό σῶμα».

Ἴδου ἐξαιρήσις ὅτι ἐφθάσαμεν ὄχι εἰς μίαν θεωρίαν τού πνεύματος, ἀλλά εἰς ένα ἱερὸν μέ-

¹ Ὁραῖον εἶνε ή καθαρις παντός περιττοῦ. (Μιχαήλ Ἀγγελος).

ρος, ὅπου πρέπει νά βαδίζομεν σιγά καί με σέβας. Εὐδοκίμομεθα ἔμπρὸς εἰς τό μυστικόν τού Κόσμου, ἐκεῖ ὅπου τό εἶναι γίνεται Φαινόμενον καί ή Μονάς, Ποικιλία.

Τό Σύμπαν εἶνε ή «ἐξωτερικεύσις» τῆς ψυχῆς. Παντοῦ ὅπου ὑπάρχει Ζωή, τό γεγονός τούτο διαλάμπει εἰς τὰ φαινόμενα πού τό περιστοιχίζουν. Ἡ ἐπιστήμη μᾶς εἶνε ὀλιστική, καί, συνεπῶς ἐπιπολαία. Πραγματευόμεθα κατὰ τρόπον ὀλιστικόν τήν γῆν, τὰ οὐράνια σώματα, τήν φυσικήν, τήν χημείαν, ὡσάν τὰ πράγματα αὐτά νά ὑπῆρχαν ἀφ' ἑαυτῶν ἄλλ' αὐτά τὰ πράγματα εἶνε ή ἐξακολούθησις τού εἶναι πού ἔχομεν. «Ὁ μέγας οὐρανός, λέγει ὁ Πρόκλος, δεικνύει, διὰ τῶν μεταμορφώσεων τῶν, καθαρῶς εἰκόνας τῆς λαμπρότητος τῶν διανοητικῶν συλλήψεων διότι κινεῖται ἐν συνδέσμῳ με τὰς ἀόρατους συλλήψεις τῶν διανοητικῶν φύσεων». Διὰ τούτο ή ἐπιστήμη βαδίζει πάντοτε παραλλήλως με τήν ἀγωγήν τού ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος βαδίζει με τό ἴδιον βῆμα, τό ὁποῖον καί ή θρησκεία καί ή μεταφυσική ή, ἐάν θέλετε, ή κατάσταση τῆς ἐπιστήμης δεικνύει τόν βαθμόν τῆς γνώσεως ἡμῶν τῶν ἰδίων. Ἀφοῦ τό πᾶν εἰς τήν φύσιν ἀνταποκρίνεται εἰς μίαν ἡθικήν δύναμιν, ἂν ένα φαινόμενον μένει κτηνώδες καί σκοτεινόν, εἶναι

διότι, εις τὸν παρατηρητὴν, ἡ δύναμις ποῦ ἀναποκρίνεται εἰς αὐτὸ τὸ φαινόμενον, δὲν εἶνε ἀκόμη ἐνεργητικῆ.

Δὲν εἶνε λοιπὸν ἐκπληκτικόν, ἀφοῦ αὐτὰ τὰ νερά εἶνε τόσον βαθιά, νὰ τὰ παρατηροῦμεν μὲνα τόσον σεβαστὸν διαταγμὸν. Ἡ ὠραιότης τοῦ μύθου ἀποδεικνύει εἰς τὸν ποιητὴν τὴν σπουδαιότητα τῆς σημασίας του· ἢ, ἂν προτιμᾶτε, κάθε ἄνθρωπος εἶνε ἀρκετὰ ποιητῆς διὰ νὰ εἶνε εὐαίσθητος εἰς αὐτὰς τὰς γοητείας τῆς φύσεως· διότι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν ἐντὸς τῶν τὰς σκέψεις, τῶν ὁποίων τὸ σύμπαν εἶνε ὁ δοξασμός. Εὐρίσκω ὅτι ἡ γοητεία ἐδρεύει μέσα εἰς τὸ σύμβολον. Ποῖος ἀγαπᾷ τὴν φύσιν; ἢ μᾶλλον, ποῖος δὲν τὴν ἀγαπᾷ; Οἱ ποιηταί, οἱ ἄνθρωποι τῆς ἀνέσεως καὶ τῆς ἐπιλείτου ἀνατροφῆς, οἱ ὅποιοι ζοῦν μαζὶ τῆς, εἶνε τάχα οἱ μόνοι ποῦ τὴν ἀγαποῦν; Ὁχι· οἱ κληρονομοὶ, οἱ γεωλόγοι, οἱ ἀμαξηλάται, οἱ κρησιῶται τὴν ἀγαποῦν ὡσαύτως, ἂν καὶ ἐκφράζον τὴν ἀγάπην των διὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἐπαγγέλματος των καὶ διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν λέξεων των. Ὁ συγγραφεὺς ἐρωτᾷ τί εἶνε ἐκεῖνο ποῦ ὁ κληρονομὸς ἢ ὁ ἀμαξηλάτης ἐκτιμᾷ εἰς τὴν ἰσπασίαν, τοὺς ἵππους καὶ τοὺς σκύλους. Δὲν εἶνε ἰδιότητες ἐπιπόλοιοι. Ἄν ὁμιλήσετε μαζὶ του θὰ τὰς διατιμήσῃ εἰς μίαν ἀξίαν ἐπίσης ἀσήμαντον, ὅπως καὶ σεις. Ἡ λατρεία του εἶνε ὅλη συμπάθεια· δὲν ἔχει κανένα ὀρισμὸν, ἀλλὰ ἐπιποτικῶς προσελκύεται ἀπὸ τὴν φύσιν διὰ τῆς ζωντανῆς δυνάμεως ποῦ αἰσθάνεται παρούσαν μέσα εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα. Καμία μίμησις, καμία ἀναπαράστασις αὐτῶν τῶν πραγμάτων δὲν θὰ τὸν ἱκανοποιήσῃ. Ἀγαπᾷ τὴν σοβαρὰν πραγματικότητα τοῦ βορείου ἀνέμου, τῆς βροχῆς, τῆς πέτρας, τοῦ ἔξλου καὶ τοῦ σιδήρου. Μία ὠραιότης ποῦ δὲν ἔμποροῦμεν νὰ ἐξηγήσωμεν μᾶς εἶνε προσφιλεστέρη ἀπὸ μίαν ὠραιότητα, τῆς ὁποίας γνωρίζομεν τὸν ὀρισμὸν. Εἶνε ἡ φύσις — σύμβολον, ἢ φύσις ἐπιβεβαιώνουσα τὸ ὑπερφυσικόν, — σῶμα πλημυρισμένον ἀπὸ ζωὴν — ποῦ λατρεύει διὰ βαναύσου δόγματος, ἀλλὰ εὐκρινούς.

Ἡ μυστηριώδης ἔννοια τοῦ αἰσθηματος αὐτοῦ πρὸς τὴν φύσιν σπρώχνει τὸν ἄνθρωπον κάθε τάξεως νὰ μεταχειρισθῇ ἐμβλήματα. Αἱ φιλοσοφικαὶ σχολαὶ καὶ οἱ ποιηταί δὲν ἐναβρύνονται περισσότερο διὰ τὰ σύμβολα των παρ' ὅσου ὁ λαὸς διὰ τὰ ἰδία του. Ἰδετε τὴν δύναμιν τῆς ἐκφράσεως τῶν ἔθνικῶν ἐμβλημάτων! Μερικὰ ἄστρα, κρῖνοι, λεοπαρδάεις, μία ἡμισέληνος, ἕνας λέων, ἕνας ἀετὸς ἢ κάθε σημεῖον καθιερωμένον, ὁ Θεὸς γνωρίζει διατὶ, τυπωμένον ἐπάνω εἰς ἕνα ῥαβδὸν κωμάτιον εἰς κάθε ἀνεμον, ἐπάνω εἰς ἕνα φρούριον, εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ κόσμου, θὰ κάμῃ νὰ βράσῃ τὰ αἷμα εἰς τὰς φλέβας τοῦ πλέον βαναύσου ἢ κατὰ συνθήκην ἀνθρώπου. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ φαντάζονται, ὅτι μισοῦν

τὴν ποίησιν καὶ εἶνε ὅλοι ποιηταί ἢ μυστικισταί!

Ἀφοῦ ἐβεβαίωσαμεν τὴν παγκοσμιότητα τῆς συμβολικῆς γλώσσης, εἶμεθα ἀναγκασμένοι νὰ ἀγνωρίσωμεν ὅτι θεῖον ὑπάρχει εἰς τὴν ἀνωτέραν αὐτὴν ἐρημνείαν τῶν πραγμάτων, ἢ ὅποια κάμνει τὸν κόσμον ἕνα ναὸν ἐμβλημάτων, εἰκόνων καὶ ἐντολῶν τῆς θεότητος· εἶμεθα ἀναγκασμένοι εἰς τοῦτο ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι δὲν ὑπάρχει κανένα πρᾶγμα εἰς ὁλόκληρον τὴν φύσιν ποῦ νὰ μὴ φέρῃ μαζὶ του, ἐντὸς του, τὴν ἔννοιαν ὁλοκληροῦ τῆς φύσεως καὶ αἱ διακρίσεις ποῦ ἐφαρμόζομεν εἰς τὰ συμβάντα καὶ εἰς τὰς ἐπιθέσεις μεταχειριζόμενοι αὐτὰ ὡς πρᾶγματα ὑψηλά ἢ ταπεινωτικά, τίμια ἢ ἀτιμὰ, ἐξαφανίζονται, ὅταν λαμβάνομεν τὴν φύσιν ὡς σύμβολον. Ἡ σκέψις χρησιμοποιοῦ τὸ πᾶν. Τὸ λεξιλόγιον ἑνὸς ἀνθρώπου ποῦ θὰ ἐγνώριζε τὸ πᾶν, θὰ περιεῖχε τὰς λέξεις καὶ τὰς εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι εἶνε ἐξορισμέναι ἀπὸ τὴν εὐγενῆ συνομιλίαν. Ὅτι θὰ ἐφαίνετο ταπεινὸν ἢ καὶ αἰσχρὸν ἀκόμη εἰς τὸ αἰσχρὰ πνεύματα, γίνεται μέγα καὶ ἔνδοξον, ἔαν κανεὶς τὸ κάμῃ ἀντικείμενον μᾶς νέος σκέψεως. Ἡ εὐσέβεια τῶν ἔβραίων ποιητῶν κάμνει νὰ λησμονοῦμεν τὴν βαναυσότητα των. Ἡ περιτομή εἶνε ἕνα παράδειγμα τῆς δυνάμεως ποῦ κατέχει ἢ ποίησις νάνησιν πρᾶγματα βάνουσα ἢ ἐπαίσχυντα. Πράγματα μικρὰ ἢ τετριμμένα χρησιμεύουν τόσον ὅσον μεγάλα σύμβολα. Ὅσον εἶνε ἐντελέστερος ὁ ὄρος ποῦ διατυπώνει καὶ ἐκφράζει τὸν νόμον, τόσον περισσοτέρη δύναμις ἔχει καὶ περισσότερον χρόνον διαρκεῖ εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀνθρώπων, τὸ ἴδιον ὡς νὰ ἐκλέγομεν τὸ μικρότερον κριώτιον εἰς τὸ ὁποῖον νὰ ἤμπορῇ νὰ εἰσέλθῃ ἕνα ἀναγκαῖον ἐργαλεῖον. Ἀρκεῖ κάποτε ἕνας ἀπλοῦς κατάλογος λέξεων διὰ νὰ διεγείρῃ ἕνα γόνιμον πνεῦμα, καὶ λέγουσιν, ὅτι ὁ λόρδος Chatam ἀρχίζει νὰ διαβάσῃ τὸ λεξικὸν τοῦ Bailey πρὶν ἀπαγγεῖλῃ τοὺς λόγους του εἰς τὸ Κοινοβούλιον. Ἡ πτωχότερα μνήμη ἀρκεῖ, ἔξ ἄλλου, ὅταν πρόκειται νὰ δώσωμεν σῶμα εἰς μίαν σκέψιν. Διατὶ νὰ φθονοῦμεν καὶ νὰ ἐπιθυμοῦμεν τὴν γνώσιν τῶν νέων γεγονότων; Ἡ ἡμέρα, ἡ νύκτα, τὸ σπῆτι, ὁ κῆπος, μερικὰ βιβλία, μερικὰ πράξεις ἔμποροῦν νὰ μᾶς χρησιμεύσουν ὅπως καὶ κάθε ἄλλο θέαμα. Εἶμεθα μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχωμεν ἐξαντήσῃ τὴν σημασίαν τῶν ὀλίγων συμβόλων ποῦ μεταχειρίζομεθα. ἔμποροῦσαμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ τὰ μεταχειρίζομεθα μὲ μίαν φοβερὰν ἀπλότητα. Ἐνα ποίημα δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ εἶνε μακρὸν. Κάθε λέξις ἄλλοτε ἦτο ἕνα ποίημα. Κάθε γενίκευσις, κάθε νέα σχέση τῶν πραγμάτων μεταξύ των δημιουργεῖ μίαν νέαν λέξιν. Μεταχειρίζομεθα μάλιστα ἐλαττώματα καὶ δυσμορφίας διὰ νὰ συμβολίσωμεν ἱερά πρᾶγματα, ἐκφράζοντες τοιοῦτοτρόπως τὸ ἐσωτερικὸν αἰσθημᾶ μας, τὸ ὁποῖον μᾶς λέγει, ὅτι τὰ ἐλαττώματα δὲν φαίνονται τοι-

αὐτὰ παρὰ εἰς τὸ ἐλαττωματικὸν μάτι. Παρατηρεῖ κανεὶς ὅτι εἰς τὴν παλαιὰν μυθολογίαν μερικὰ ἐλαττώματα ἀποδίδονται εἰς τοὺς θεούς, ὅπως ἡ τυφλότης εἰς τὸν ἔρωτα, ἕνα χολὸν πόδι εἰς τὸν Ἡφαιστον, διὰ νὰ σημάνη τὴν ὑπερφθονίαν αὐτῶν τῶν πραγμάτων.

Διότι, ὅπως εἶνε ἕνας ἐκποτισμὸς, ἕνας χωρισμὸς ἀπὸ τὴν θεῖαν ζωὴν ποῦ κάμνει τὰς ἰσχυρὰ πρᾶγματα, ὁ ποιητῆς ποῦ συνάπτει τὰ πάντα μετὰ τὴν φύσιν καὶ μετὰ τὸ σύνολον, — συνδέων ἀκόμη καὶ τὰ τεχνητὰ πρᾶγματα καὶ τὰς παραβιάσεις τῶν νόμων, μετὰ τοὺς τούτους τοὺς νόμους διὰ μίαν βαθυτέρας ὀρασεως, — ὁ ποιητῆς καθορίζει πολὺ εὐκόλως τὰ μᾶλλον δυσάρεστα πρᾶγματα. Ἀναγνωσται ποιήσεων βλέπουν τὰ ἐργαστάσια καὶ τοὺς σιδηροδρόμους νὰ διασχίζον τὴν ἐξοχὴν, καὶ φαντάζονται, ὅτι ἡ ποίησις τοῦ ἀγροτικῆς τοπίου κατεστράφη, διότι τὰ ἔργα αὐτὰ τῆς τέχνης δὲν εἶνε ἀκόμη καθιερωμένα ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς ποῦ διαβάθουν. Ἄλλ' ὁ ποιητῆς βλέπει, ὅτι αὐτὰ τὰ πρᾶγματα, εἰσέρχονται εἰς τὴν μεγάλην τάξιν, ἀπαράλλακτα ὅπως ἡ κωφὴ τῶν μελισσῶν ἢ ὁ γεωμετρικὸς ἱστός τῆς ἀράχνης. Ἡ φύσις ταχέως παρεδέχθη αὐτὰ τὰ πρᾶγματα καὶ τὰ εἰσήγαγε εἰς τοὺς ζωντανούς κύκλους τῆς καὶ ἀγαπᾷ αὐτὴν τὴν ὀλισθαίνουσαν ἀμαξοστοιχίαν ὡσαν νὰ τῆς ἀνήκεν. Ἐπὶ πλέον, δι' ἕνα πνεῦμα συγκεντρωτικόν, ὁ ἀριθμὸς τῶν μηχανῶν ἢ τὸ πολυπλοκὸν αὐτῶν δὲν σημαίνει τίποτε. Τὸ γεγονός τῆς μηχανουργικῆς μένει πάντοτε τὸ ἴδιον, εἶνε ἀναλλοίωτον ὑπὸ τὰς χιλιάδας τῶν ἐφαρμογῶν τῆς. Τὸ πνευματικὸν γεγονός εἶνε ἐκεῖ, καὶ τὸ ὕψος κανενὸς βουνοῦ δὲν ἔμπορεῖ νὰ μεταβάλλῃ τὴν καμπύλην τῆς σφαίρας. Ἐνας νοήμων μικρὸς χωρικός ἔρχεται εἰς τὴν πόλιν διὰ πρῶτην φορὰν καὶ περιεῖται τὸν πρόθυμον κάτοικον τῆς πόλεως μετὰ τὸν ὀλίγον ἐνθουσιασμὸν του. Δὲν εἶνε, ὅτι τὸ παιδί περιφρονεῖ τὰ ὄρατα αὐτὰ σπῆτια, γνωρίζει, ὅτι δὲν εἶδε ποτέ του παρόμοια, ἀλλὰ τὰ καθορίζει εἰς τὸ πνεῦμα του μετὰ τὴν αὐτὴν αἰτιολογίαν μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ ποιητῆς καθορίζει τὸν σιδηροδρόμον. Ἡ μεγαλειτέρα ἀξία ἑνὸς νέου γεγονότος εἶνε νὰ δοξάσῃ καὶ νὰ ἐξάρῃ τὸ μέγα αὐτὸ σταθερὸν γεγονός τῆς ζωῆς, πλησίον τοῦ ὁποῖου κάθε περίστασις, ὅποιαδήποτε καὶ ἂν εἶνε, συμκρύνεται πολὺ, καὶ πλησίον τοῦ ὁποῖου τὸ πανί· τοῦ ἀγρίου καὶ τὸ ἐμπόριον ὁλοκληροῦ τῆς Ἀμερικῆς εἶνε πρᾶγματα σχεδὸν ἴσα.

Ἐπειδὴ ὁ κόσμος διὰ τὸ πνεῦμα εἶνε ὡς ἕνας σωρὸς δημάτων καὶ ὀνομάτων, ὁ ποιητῆς εἶνε ἐκεῖνος ποῦ ἔμπορεῖ νὰ ἰσχυρῶσῃ ταῦτα τὰ δηματα καὶ αὐτὰ τὰ ὀνόματα. Διότι, ἂν καὶ ἡ ζωὴ εἶνε μεγάλη, ἂν καὶ μᾶς γοητεύει καὶ μᾶς ἀποροφᾷ, — καὶ, ἂν καὶ οἱ ἄνθρωποι ἔννοοῦν τὰ σύμβολα ποῦ τὴν ἐκφράζουν, — ὅλοι δὲν ἔμποροῦν κατ' ἀρχὰς νὰ μεταχειρισθῶν αὐτὰ τὰ σύμ-

βολα. Εἶμεθα σύμβολα, καὶ κατοικοῦμεν σύμβολα· ἐργάται, ἔργα, ἐργαλεῖα, λέξεις καὶ πρᾶγματα, γέννησις καὶ θάνατος, τὸ πᾶν εἶνε ἐμβλημα· ἀλλὰ δὲν θέλομεν νὰ ἔχωμεν συμπάθειαν παρὰ μὲ τὰ σύμβολα καὶ ἐναβρύνομενοι μετὰ τὴν οικονομικὴν ἢ ἡμερησίαν χρῆσιν τῶν πραγμάτων, δὲν βλέπομεν ὅτι εἶνε σκέψεις.

Ὁ ποιητῆς, διὰ μᾶς διανοητικῆς ἀντιλήψεως ἀνωτέρας, δίδει εἰς τὰ πρᾶγματα μίαν δύναμιν, ἢ ὅποια κάμνει νὰ λησμονῆται ἢ ἀρχαία των χρῆσις καὶ δίδει μάτια, γλῶσσαν εἰς κάθε ἄνθρωπον καὶ βωβὸν ἀντικείμενον. Ἀντιλαμβάνεται τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς σκέψεως ἀπέναντι τοῦ συμβόλου, τὴν εὐστάθειαν τῆς σκέψεως, τὸ φευγαλέον καὶ τὸ εὐθραυστον τοῦ συμβόλου. Ὁμοίως πρὸς τὸν Λυγέα, τοῦ ὁποῖου τὰ μάτια διέσχίζαν τὸν ὄγκον τῆς σφαίρας, ὁ ποιητῆς βλέπει τὸ σύμπαν ὡς νὰ ἦτο διαφανὲς καὶ μᾶς δεικνύει τὰ πρᾶγματα εἰς τὴν ἀληθινὴν των τάξιν. Διότι, χάρις εἰς τὴν λεπτοτέραν ἀντιλήψιν του, ἐγγίζει εἰς τὰ πρᾶγματα πλησιέστερον, καὶ τὰ βλέπει ἀναλλόμενα καὶ μεταμορφούμενα· ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἡ σκέψις εἶνε πολύμορφος· ὅτι εἰς τὴν μορφήν κάθε πλάσματος ὑπάρχει μία δύναμις ποῦ τὸ σπρώχνει νὰ ὑψωθῇ εἰς μίαν μορφήν καλλιτέραν καὶ ἀκολουθῶν τὴν ζωὴν μετὰ τὰ μάτια· μεταχειρίζεται μορφὰς ποῦ ἐκφράζουν αὐτὴν τὴν κυκλοφοροῦσαν ζωὴν καὶ ἡ ὁμιλία του πηγάζει ἀπὸ τὸ ἄεμα τῆς φύσεως. Ὅλα τὰ γεγονότα τῆς ζωικῆς οἰκονομίας, — φύλλον, θρέψις, κῆσις, γέννησις, αἵθησις, — συμβολίζουν τὸ πέρασμα τοῦ κόσμου εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, μεταβάλλονται ἐκεῖ εἰς ἕνα γεγονός νέον καὶ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ὑψηλόν. Ὁ ποιητῆς λαμβάνει τὰς μορφὰς δι' ὅσην ζωὴν περιέχουν καὶ δι' αὐτὰς τὰς ἰδίας. Ἰδοὺ ἡ ἀληθινὴ ἐπιστήμη. Ὁ ποιητῆς μόνος γνωρίζει τὴν ἀστρονομίαν, τὴν χημείαν, τὸ φυτικὸν ζωικὸν βασίλειον, διότι δὲν σταματᾷ εἰς αὐτὰ τὰ γεγονότα, ἀλλὰ τὰ μεταχειρίζεται ὡς σημεῖα. Γνωρίζει, διατὶ ἡ πεδιάς ἢ ὁ λειμὼν τοῦ διαστήματος εἶνε σπαρμένος ἀπὸ τάνθη αὐτὰ ποῦ ὀνομάζομεν ἡλίους, σελήνας καὶ ἀστέρας· διατὶ ἡ ἄβυσσος εἶνε στολισμένη ἀπὸ ζῶα, ἀνθρώπους καὶ θεούς· διότι εἰς κάθε λέξιν ποῦ προφέρει, ἰσπεῦει ἐπάνω εἰς αὐτὰ τὰ πρᾶγματα ποῦ γίνονται οἱ κέλῃτες τῆς σκέψεως του.

Δυνάμει αὐτῆς τῆς ἐπιστήμης, ὁ ποιητῆς εἶνε ἐκεῖνος ποῦ ὀνομάζει, ὁ γλωσσολόγος, ὀνομάζων τὰ πρᾶγματα κάποτε σύμφωνα μετὰ τὴν ἐπιφανείαν των, συχνὰ σύμφωνα μετὰ τὴν οὐσίαν των, καὶ δίδων εἰς καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὸ ἰδικόν του ὄνομα καὶ διὰ ἐκεῖνο ἑνὸς ἄλλου, εὐφραίνων κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἀγαπᾷ τοὺς ὀρισμούς, τοὺς χωρισμούς, τὰς διακρίσεις ἢ ὄρια. Ὁ ποιητῆς ἐδημιούργησεν ὅλας τὰς λέξεις, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον κάμνει, ὥστε αἱ

γλώσσα να είνε αρχαία τῆς ἱστορίας, καί, ἂν πρέπη νὰ τὸ εἰπωμεν, ἓνα εἶδος τάφου τῶν Μουσῶν. Διότι, ἂν καί ἡ ἀρχὴ τοῦ περισσοτέρου μέρους τῶν λέξεων ἐλισμονήθη, κάθε λέξις ἦτο ἀρχικῶς μία λάμπρις μεγαλοφυνίας καὶ ἐκκλωφύρησε, διότι πρὸς στιγμὴν ἐσυμβόλιζε τὸν κόσμον (ἢ μέρος τοῦ κόσμου) εἰς τὰ μάτια τοῦ ῥήτορος καὶ τοῦ συναγορητοῦ του. Ὁ ἐτυμολόγος ἀνακαλύπτει διὰ αἱ μᾶλλον νεκρὰ λέξεις ἦσαν τὸ πάλαι λαμπρὰ ζωγραφία. Ἡ γλώσσα εἶνε ποιητικὴ ἀπολιθωμένη. Ὅπως ἡ ἀσβεστος τῆς ἡπείρου, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ μίαν ἀπειρίαν ζωικῶν κογγυλίων, τοῖουτοτρόπως ἡ γλώσσα ἔγεινεν ἀπὸ εἰκόνας, τρόπους, οἱ ὁποῖοι εἰς τὴν δευτερεύουσαν χρῆσιν τῶν ἔκπαισαν πρὸ πολλοῦ νὰ μᾶς ἐνθυμίζον τὴν ποιητικὴν κατάγωγὴν τῶν. Ἄλλ' ὁ ποιητὴς ὀνομάζει τὰ πράγματα, διότι τὰ βλέπει ἢ διότι τὰ πλησιάζει ἓνα βῆμα περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ἡ ἔκφρασις αὐτὴ ἢ πρᾶξις τοῦ νὰ ὀνομάξῃ δὲν εἶνε ἡ τέχνη, ἀλλὰ μία δευτέρα φύσις, ἐξεληθῆσα ἀπὸ τὴν πρώτην, ὅπως ἓνα φύλλον ἀπὸ τὸ δένδρον. Ὅτι ὀνομάζομεν φύσιν εἶνε κάποια κίνησις ἢ μεταβολὴ αὐτοκατανομιζομένη (self-regulated change or motion) καὶ ἡ φύσις κάμνει κάθε πράγμα μὲ τὰ ἴδια τῆς χεῖρα, μὴ ἀφίνουσα νὰ βαπτισθῇ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ βαπτίζομενη αὐτὴ ἢ ἴδια, καὶ τοῦτο διὰ νέων μεταμορφώσεων. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι κάποιος ποιητὴς μὲν τὴν περιέγραψε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον:

«Ἡ μεγαλοφυνία εἶνε ἡ δραστηριότης ποὺ θεραπεύει τὸ ἐφήμερον τῶν πραγμάτων, εἴτε εἶνε αὐτὰ ὀλικῶς εἴτε μερικῶς εἶδος ὄλικόν ἢ τελειωμένον. Ἡ φύσις εἰς ὅλα τῆς τὰ ἐδάφη ἐνασχολεῖται μόνη τῆς περὶ τῆς «ἀσφαλείας ἐπὶ τῆς ζωῆς τῆς» καεῖς δὲν καταδέχεται νὰ στερῇ τὴν πτωχὴν πτέρην μὲνα μόνον φύλλον τῆς ἢ φύσις τινάζει ἀναρτήματα καψύλια γεμάτα ἀπὸ μίαν ποσότητα σπόρων, οἱ ὁποῖοι θὰ βλαστήσουν σήμερον ἢ αὔριον. Οἱ τελευταῖοι σπόροι ἔχουν ἐπιτυχίαν, τὴν ὁποῖαν οἱ γονεῖς τῶν δὲν εἶχαν ποτέ. Μεταφέρονται ὀλίγα βήματα μακρότερα, ἐκεῖ ὅπου μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶνε ἐξησφαλισμένοι ἀπὸ τὰ τυχαῖα γεγονότα, τὰ ὁποῖα κατέστρεψαν τὸ μητρικὸν φυτόν. Ἡ φύσις κάμνει τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὅταν φθάσῃ εἰς τὴν ὀριμότητα, διὰ νὰ μὴ διακυβέσῃ διὰ μᾶς τὴν ἀπώλειαν αὐτοῦ τοῦ θαύματος, ἀποσπᾷ ἀπὸ αὐτὸν

μίαν νέαν προσωπικότητα διὰ νὰ προφυλάξῃ τὸ εἶδος ἀπὸ τὰ συμβάντα ποὺ ἤμποροῦν νὰ προσβάλλουν τὸ άτομον. Καὶ ὅταν ἡ ψυχὴ τοῦ ποιητοῦ περιέχῃ μίαν ὀριμὴν σκέψιν, ἐξέρχονται ἀπὸ αὐτὴν ποιήματα, τραγούδια, μῆτρα βλαστήσις χωρὶς φόβον καὶ χωρὶς ἀνάπαισιν, ἀθάνατος, ἡ ὁποία δὲν εἶνε ἐκτεθειμένη εἰς τὰ συμβάντα τοῦ ἀνουσίου αὐτοῦ βασιλείου τοῦ χρόνον· βλαστοὶ τολμηροὶ, ζωηροὶ, ἐνδυμένοι πτερὰ, τὰ ὁποῖα (τοιαύτῃ ἦτο ἡ δύναμις τῆς ψυχῆς ποὺ τὰ ἐγέννησε) τοὺς φέρουν μακρὰ, ταχέως καὶ τὰ ὁποῖα τοὺς φυτεύουν ἀμετακλήτως μέσα εἰς τὴν καρδίαν τῶν ἀνθρώπων. Τὰ πτερὰ αὐτὰ εἶνε: ἡ ὀραιότης τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ. Τὰ τραγούδια, πτερνύζοντα ἀθάνατα μακρὰν ἀπὸ τοὺς θνητοὺς γονεῖς τῶν, καταδιώκονται ἀπὸ ἓνα σμήνος χλευαστικῶν κραυγῶν, αἱ ὁποῖαι εἶνε πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὰ παιδιὰ τοῦ ποιητοῦ καὶ αἱ ὁποῖαι ἀπειλοῦν νὰ τὰ καταβροχθίσουν. Ἄλλὰ αὐταὶ δὲν εἶνε πτερωταί. Ὑστερ' ἀπὸ ἓνα μικρὸν πῆδημα, πίπτουν πάλιν βαρέως, διότι αἱ ψυχὰς ποὺ τὰς ἐγέννησαν δὲν εἶχαν τὴν δύναμιν νὰ δώσουν εἰς αὐτὰς πτερὰ. «Ἄλλ' αἱ μελωδίαὶ τοῦ ποιητοῦ ἀνεβαίνουν, σιωποῦν καὶ σχίζον τὰ βάθη τοῦ ἀπειροῦ χρόνου».

Ἔτσι ὠμίλησεν ὁ Βάρδος εἰς τὴν ἐλευθέραν τοῦ γλώσσαν. Ἄλλ' ἡ φύσις, παράγουσα ἓνα νέον άτομον, ἔχει ἓναν ὑπέρτερον σκοπὸν ἀπὸ τὴν διατήρησιν τοῦ εἶδους, καὶ ὁ σκοπὸς αὐτὸς εἶνε ἡ ἀνάβασις ἢ τὸ πέρασμα τῆς ψυχῆς εἰς ὑψηλότερας μορφάς. Ἐγνώρισα ἓνα γλύπτην, ἀνίκανον νὰ εἴπῃ ἀμέσως εἰς τὸν ἔκπαινον εὐτυχῇ ἢ δυστυχῇ, ἀλλ' ἠδύνατο νὰ τὸ ἐκφράσῃ θαυμαστικῶς μ' ἔμμεσον τρόπον. Μίαν ἡμέραν, ὅπου, κατὰ τὴν συνήθειάν του ἐσηκώθη πρὸ τῆς αὐγῆς, εἶδε νὰ χαράξῃ ἡ αὐγὴ, μεγάλη ὅπως ἡ αἰωνιότης ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐξήρχετο ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, ἐδοκίμασε νὰποδώσῃ αὐτὴν τὴν ἡρεμίαν καὶ ἴδου! ἡ σμίλη τοῦ ἔκπαινον ἀναπηδήσῃ ἀπὸ τὸ μάρμαρον ἢ μορφὴ τοῦ ὀραίου ἐκείνου ἐφήβου, τοῦ Φωσφόρου, τοῦ ὁποῖου ἡ θεὰ εἶνε τοιαύτη, ὥστε, λέγουν, ὅτι ὅσοι τὴν βλέπουν γίνονται, σιωπηλοί. Ὁ ποιητὴς καὶ αὐτὸς ἐπίσης, πρέπει νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸν ἰδικὸν του τρόπον τοῦ εἶνε, καὶ ἡ σκέψις αὐτὴ ποὺ τὸν ἐτάραξε, θὰ ἐκφρασθῇ τέλος, ἀλλὰ alter idem, κατὰ τρόπον ὀλιγῶς διόλου νέον.

[Τὸ τέλος προσεχῶς.]

Μετάφρ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΗ



ΜΑΝΟΥΗΛ Β', Ο ΝΕΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΠΟΡΤΟΓΑΛΛΙΑΣ

ΑΠ' ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗΝ—ΤΑ ΦΙΛΙΑΤΡΑ

Εἰς τὸ νότιον μέρος τῆς Τριφυλικῆς πεδιάδος, τὸ γραφικώτερον καὶ πλέον ποιητικόν, ἐκεῖ ποὺ ἡ γλαυρὴ τῆς σταφιδαιπέλου ἀπλοῦται θαλαρὰ καὶ ἀτελείωτη, σὰν ὀλοπράσινον ὀλοσηρικόν, σὰν θάλασσα σμαράγδου ἀπαλή, τὴν ὁποῖαν ὁ ἀνεμος συγκατὰ καὶ συνταράσσει εἰς μικροβόλα κύματα, ἐκεῖ μέσα εἰς ἓν λεκανοπέδιον κατάφυτον καὶ σύνδενδρον, ἐκδιπλοῦται νωχελῶς μίαν εὐμορφὴν ζωγραφίαν—τὰ Φιλιατρά.

Τὰ Φιλιατρά εἶνε μία νέα—ἀναγεννηθεῖσα ὡς φοινῆ μέσα ἀπὸ τὴν τέφραν καὶ τὰ εἰρήπεια τοῦ καταστρεπτικωτάτου σεισμοῦ τοῦ 1886—καὶ ὀραία πόλις, μὲ ὀραίαν ὀυμοτομίαν καὶ κομψὰς οἰκοδομὰς, ἐκτεινομένη ἐπὶ τῆς ὀραι-

τέρας τοποθεσίας· τὰ νῶτα καὶ τὴν κεφαλὴν στηρίζουσα ἐπὶ ἐλαφροῦ ὕψώματος, ἐφαπλοῦται εἰτα ἡρέμα, ἐφαπλοῦται εἰτα μαγευτικὰ ἐπὶ μᾶς λευκῆς ἀβαθοῦς. Ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐπικρατεῖ, δεσπόζει, ὀργιάζει, θαρρόεις, τὸ πράσινον ἐντὸς καὶ πέραν καὶ περὶ, τόσον ὥστε πολλὰς τὰ σπῖτια νὰ φαίνωνται ὅτι ἀναδύονται καὶ φυτρῶνουν γοητευτικὰ μέσα σὲ κήπους θαλαροῦς καὶ ὀλομανεῖς, σὰν φωλεαὶ ποιητικαί, ἐνῶ κάτωθεν τὰ κράσπεδα τῆς πόλεως θάπενει καὶ στολίζει τῆς ἐλαίας ἢ ἀργυρόχροους θάπεια καὶ κατωτέρω τοῦ γαλανοῦ καὶ που μενεξεδένιου, καὶ που γαλατιῶδους Ἰονίου τὸ κύμα σπεύδει ὀλόχαρο, τρελλὸ νὰ ἐμπιστευθῇ τὰ μυστικά του

ή να τονίση τὰς μελωδίας του τὰς τρελλὰς...

Υπεράνω μεγαλοπρεπῆς καὶ ἀτέρμων ὑψώ-
νεται ὁ Ὑμητὸς τῶν Φιλιατρῶν — τὸ πολυκό-
ρυφον Αἰγαλέον διαγράφον μὲ ἐντόνους, ἀλλ'
ἀρμονικὰς καὶ κρυσταλλίνας γραμμίας, τὴν αὐστη-
ρὰν σιλουέτταν του εἰς τὸ ἄσπιλον καὶ κατα-
κώανον φόντο τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐγείρον προ-
στατευτικὸν τὸ μεγαλεῖον του ὑπερθεῖν τῶν Φι-
λιατρῶν σὰν φρούριον φυσικὸν καὶ ἀπροσμάχη-
τον ἐναντίον ἐνὸς ἐγθροῦ φοβεροῦ — τοῦ πειγροῦ
Βορρᾶ, αἰωνίως ἀδρὸν καὶ ἐπιβλητικόν, αἰωνίως
ὀρεμῶδες καὶ μενεξεδένιο... Μόνον κατὰ τὰς
πλήρεις ποιήσεως καὶ γλυκύτητος ἑσπερινὰς
ῥάρας — ῥάρας κατὰ τὰς ὁποίας ἡ δύσις ἐξακον-
τίζει τὰς ὄνειροπλάστους καὶ φευγαλέας μαγείας
της, μόνον τότε ἀλλάσσει χρῶμα κ' εὐμορφία
καὶ μεταβάλλεται εἰς ἕνα χρυσορρόδιον ὄνειρον,
ἢ ὀβνῆν καὶ χάνεται εἰς μίαν λεπτὴν καὶ αἰθε-
ρίαν ἀβεβαιότητα πορφύρας βασιλικῆς...

Δεξιὰ οἱ Γαργαλιάνοι, ἀριστερὰ ἡ ἀντιζήλος
τῶν Φιλιατρῶν. Κυπαρισσία καὶ καταπύρω τὸ
Ἴόνιον μὲ τὰ δαντελωτὰ ἀερογέλια του καὶ μὲ
τὰ καταγάλα νερά του ποῦ ἀγκαλιάζονται καὶ
συγγέονται ἐκεῖ κάτω μὲ τῶν αἰθέρων τὰ μακρη-
κιδό πέρα ἢ μυροβόλος καὶ ποιητικὴ Ζάκυνθος,
καὶ κοντὰ — πολὺ κοντὰ, σὰν ὄνειρο γοητευτικὸ
καὶ πλάνο ὄνειρο ἢ Κεφαλληνία ἢ Ἰεραβώδης...

Ἐπάνω δὲ καὶ ὀλόγυρα ἀπὸ ὅλ' αὐτὰ ἕνας
ὄριζαν εὐρὺς καὶ ἀκανόνιστος ἐδῶ, κανονικὸς
καὶ διαγῆς ἐκεῖ, μακρινὸς καὶ ἀσήληπτος πα-
ρέκει περιβάλλει καὶ στεφανώνει τὴν ὅλην εἰκόνα.
— τὴν μάγον εἰκόνα τῶν Φιλιατρῶν, προσδίδων
εἰς αὐτὴν κάλλος ἀφθάστου ὠραιότητος καὶ ἀρρη-
του γλυκύτητος — κάλλος ἐλευστικόν, γοητευ-
τικόν, ἱεραβώδες...

Ἡ δύσις ἰδίᾳ τῶν Φιλιατρῶν εἶνε κάτι τι
ἐκκληρικόν, μοναδικόν, θεῖον εἶνε κάτι, τὸ
ὁποῖον δὲν λέγεται, δὲν περιγράφεται — ἕνα ἀλη-
θινὸ ὀπτικὸν θαῦμα... Ὁ βασιλεὺς τῆς φύσεως
καὶ τῶν αἰθέρων ἐδῶ κατεβαίνει σιγὰ-σιγὰ καὶ
ἀπαλά, μὲ νοχέλια ἀνατολίτικη, σὰν ταξειδιώ-
της κουρασμένος, σκορπίζων ἄνω καὶ κάτω, γύρω
καὶ πέραν ὀλοχρῶσους μαρμαρυγὰς — μαρμαρυ-
γὰς τρελλὰς καὶ γοργὰς ἐναλλασσοῦσας ἀπὸ
στιγμῆς εἰς στιγμὴν θέσιν καὶ ἔντασιν καὶ ἔκτα-
σιν, ἐνῶ κάτω ἡ γαλανὴ Ἀμφιπόλις ἀπλώνει
καὶ ἀνοίγει στοργικῆς τὴν ἀφρόδην ἀγκάλην
της, ἕνα ὑποδεχθῆ τὸν ἀνακτα συγκινημένη ὄλη,
ὑποτρέμουσα ὄλη, φρικωδῶσα ὄλη... Ἡ γαλαρία
ἐμορφία τοῦ οὐρανοῦ ἀποσυντίθεται ἐδῶ καὶ
ἰδιδουμένη σκορπίζεται ἄτακτα εἰς ἀνανακλά-
σεις κυανῆς καὶ μενεξεδένιας, παρέκει ἀρχίζει
νὰ παίρνῃ ὕψος θλιβερόν καὶ νὰ ἐναρμονί-
ζεται μὲ τοὺς ξεβαμμένους καὶ ἀλαμπεις τόνους
τοῦ πελάγους... Ἄλλ' ἔξαφνα ἐκεῖ κάτω ἀνάπτει

μία πυρκαϊὰ οὐρανομήρης — ἕνα τρελλὸ πανη-
γῶρι χρωμάτων, τὸ ὁποῖον μάτην ἀγωνίζεται νὰ
σβῆσῃ ἢ θάλασσα φλεγόμενη καὶ αὐτὴ ἕως τὰ
κροσσώτᾳ καὶ κοράλλινα βύθη της καὶ ἐκκελυ-
μένη, θαρρεῖς, ἀπὸ τὴν λαχτάραν τοῦ πόθου ἢ
τῆς ἡδονῆς... Ἐνα σύννεφο, ἐδιπλούμενον
φαντασμαγορικῶς καὶ μετασχηματιζόμενον αἰθε-
ρίως, τολμᾷ κάποτε, σὰν φθονερός ἀντίτεχνος,
νὰ σκεπάσῃ ἢ νὰ ἐπισκιάσῃ τὴν ὑπέροχον σκη-
νογραφίαν, ποῦ φιλοτεχνεῖ καὶ ἐκτυλίσσει ἐκεῖ ὁ
ὑπέροχος καλλιτέχνης ἄλλ' ἰδοὺ κερπολεῖται καὶ
αὐτὸ εἰς τὴν προσέγγισίν του, κωφελιάζεται καὶ
καταρρέει εἰς ῥάση πορφύρα, μὲ φευγαλέας καὶ
χρυσωμένες παρυφάς...

Καὶ ὁ βασιλεὺς κατεβαίνει ὀλονέν, — κατε-
βαίνει σιγὰ-σιγὰ καὶ ἀπαλά, μὲ τὴν βραδύτητα
καὶ τὴν μεγαλοπρεπείαν δύοντος μεγαλείου, μὲ
νοχέλια ἀνατολίτικη, σὰν ταξειδιώτης κουρα-
σμένος...

Ἐδῶ ἐγγίζει τὴ θάλασσα τὸ μέρος ἐκεῖνο
μεταβάλλεται ἀμέσως — μεταβάλλεται ὡς διὰ
μαγείας εἰς ἕνα ὕγρον Πακτωλὸν χρυσοῦ καὶ
ἀργύρου, μὲ ἀπειρους ἀποχρώσεις καὶ ἐναλλα-
γὰς, ἐνῶ ὁ οὐρανὸς σκορπίζει ἐναλλάξ γαλαξία
καὶ κόκκινη ἀκτινοβολία καὶ τὰ βουνὰ σκεπά-
ζονται ἕως κάτω μὲ τὴν πιὸ λεπτὴ καὶ τὴν πιὸ
διαφανῆ τριανταφυλλένια καλύπτρα...

Καὶ κατεβαίνει ὀλονέν ὁ βασιλεὺς σιγὰ-σιγὰ
καὶ ἀπαλά, ὁμοιάζων τώρα μὲ χρυσοῦν νόμισμα
κομμένον ὀλίγον, ἔπειτα μὲ πίδακτον ἀνεστραμμέ-
νον, κατόπιν μὲ ἀγγεῖον ἀρχαϊκόν, ὕστερα μὲ
στεφάνην, σὲ λίγο μὲ γραμμὴν καὶ ἔξαφνα διο-
λισθαίνει εἰς τὸ σιωπηλὸν μυστήριον τοῦ πόντου
καὶ χάνεται σὰν ὄνειρο νυκτὸς θερινῆς, ἐν ᾧ
ὀλόγυρα καὶ ὀπισθὲν του ἐξακοντίζει ἕνα φωτει-
νὸν ὠκεανόν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξερέγγονται, σὰν
ἀπὸ κρατήρα ἡφαιστείου, χείμαρροι ἀκτίνων καὶ
δέσμαι χρωμάτων καὶ φαινοτήτων ἐν γραφικω-
τάτῃ ποικιλίᾳ καὶ γοργῇ ἀντιθέσει καὶ ἐναλλαγῇ...

Καὶ ἡ φύσις γύρω, ἐπὶ τῇ ἐκπνοῇ τοῦ ἀληθινοῦ
βασιλέως της θαμβοῦται, συγκλονίζεται, αἱματώ-
νεται... τὰ βουνὰ κλίνουν, νομίζεις, μελαγχ-
λικὰ τὰς κορυφὰς των τὰς ῥοδοβαφεῖς, οἱ ἀγροὶ
ἀπλοῦνται ἀλαοὶ, ὄχθοι καὶ τὰ δένδρα φρικωδῶς
θρηνηδῶς...

Καὶ εἰς ἄλλα μέρη ὁ ἥλιος δύνει εἰς τὴν θά-
λασσαν ἄλλ' ἡ δύσις τῶν Φιλιατρῶν ἔχει κάτι τι
τὸ ξεχωριστόν. Κάποια πρωτοτυπία ἐκκληρικῆ,
κάποια γοητεία ἐλευστικῆ, κάτι τέλος ποῦ δὲν
παρουσιάζεται ἄλλοῦ. Καὶ τὸ κάτι αὐτὸ εἶνε ὅτι
καμιά δύσις των δὲν εἶνε ὁμοία μὲ τὴν ἄλλη
διότι πάντοτε κάτι θὰ ἔχη νὰ προσδέσῃ, κάτι
νὰ μεταβάλῃ εἰς τὰς εἰκόνας του, ὁ μάγος, ὁ
ὑπέροχος, ὁ ἀνεξάντητος καὶ μοναδικὸς τῶν
Φιλιατρῶν ποιητῆς καὶ καλλιτέχνης...

[Φιλιατρὰ 1908] ΝΙΚΟΛ. Σ. ΓΚΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΕΙΠΝΑ ΚΑΙ ΣΥΝΑΝΑΣΤΡΟΦΑΙ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΡΧΑΙΟΙΣ¹

Ἐν Ἀθήναις, καὶ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα πιθα-
νῶς — πλὴν, ἴσως, τῆς Σπάρτης — τὸ κύριον
γεῦμα τῆς ἡμέρας ἐλαμβάνετο τὴν ἑσπέραν
(δειπνον). Δὲν εἶχεν ὁμοῦς οὕτω καὶ εἰς τοὺς
Ὀμηρικὸς χρόνους, ὅτε ἠσθίετο τὴν μεσημ-
βρίαν, τὸ δὲ ἑσπερινὸν γεῦμα ἦτο δευτερευού-
σης σπουδαιότητος (δόρπον, δαΐτα). Τὰ ἔθιμα
τῆς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς διέφερον ἐν πολλοῖς τῶν ἐν-
τοῖς νεωτέροις χρόνοις. Ἰδίως ἔσχον τότε τὸ ἔθι-
μον νὰ κἀθῆναι ἐπὶ ἐδράνων, καὶ πράγματι
δὲν ὑπῆρχε μεγάλη κοινὴ τράπεζα δι' ὅλους,
ἀλλ' ἕκαστος δαιτυμὼν εἶχε πρὸ αὐτοῦ τὴν ἰδίαν
μικρὰν τράπεζάν του, ἐφ' ἧς οἱ ἀμφίπολοι ἢ
θεράποντες ἔθετον ἐπὶ δίσκον τὴν δαΐτα, ἦτοι
τὸ φηγητόν. Ἄλλη διαφορὰ εἶνε ὅτι, καίτοι οἱ
ἡρωϊκοὶ ἦρωες, σύμφωνα μὲ τὴν κατάστασιν
τοῦ καιροῦ των, ἦτις ἀπέδιδον ἰδιάζουσαν σημα-
σίαν εἰς τὰ σαρκικὰς ἡδονὰς, πολὺ ἐφρόντιζαν
δι' ἀφθονον τροφὴν καὶ πότον, καὶ πλήρη πο-
τήρια ἐκκυκλοφόρον συνεχῶς εἰς τὰ δειπνα, τὰ
τακτικὰ ὁμοῦς συμπόσια τὰ ὁποῖα ἦσαν συχνό-
τατα εἰς νεωτέρους χρόνους, καὶ τὰ ὁποῖα ἐπι-
κολουθούν τὸ κυρίως δειπνον, ἦσαν ὅλως ἄγνω-
στα εἰς τὴν ἡρωϊκὴν ἐποχὴν. Θεωροῦντες τὰ
γεῦματα τῆς ἱστορικῆς περιόδου, ἰδίως ἐν Ἀθή-
ναις, ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν κατὰ νοῦν ὅτι πραγ-
ματευόμεθα ἰδίᾳ περὶ μεγάλων κοινῶν συμπο-
σίων, τὰ ὁποῖα ἦσαν συχνότατα μεταξὺ τῶν
ἀνδρῶν, καὶ ὄχι περὶ τοῦ συνήθους οἰκογενει-
κοῦ γεύματος, τὸ ὁποῖον ὁ οἰκοδεσπότης ἠσθιεν
εἰς τὸν κύκλον τῆς οἰκογενείας του. Ὀλίγιστα
γνωρίζομεν περὶ τῶν οἰκογενειακῶν τούτων γευ-
μάτων, καὶ ταῦτα μόνον ἐξ ἔργων καλλιτεχνι-
κῶν. Ἐπὶ ἑλληνικῶν ἀναγλύφων ἐπιτυμβίων
πλακῶν συχνὰ εὐρίσκομεν, ἀπὸ τῆς κλασσικῆς
μέχρι τῆς αυτοκρατορικῆς περιόδου, παραστά-
σεις τοῦ οἰκογενειακοῦ γεύματος, ὅπου ὁ οἰκο-
δεσπότης κεῖται ἐπὶ τῆς κλίνης του, τῆς συμβίας
του καθημένης ἐπ' αὐτῆς παρὰ τοὺς πόδας του,
διότι δὲν ἐνομιζέτο πρέπον διὰ τὰς γυναῖκας
ν' ἀνακλινῶνται κατὰ τὰ δειπνα ὡς ἑκαμνον οἱ
ἄνδρες, καὶ ὅταν βλέπωμεν ἐπὶ ἔργων τέχνης
γυναῖκας ἀνακειμένας μετὰ τῶν ἀνδρῶν, δυνά-
μεθα νὰ εἰμεθα βέβαιοι ὅτι αὐταὶ εἶνε ἑταῖραι,
αἰτινες δὲν ἐδεσμεύοντο ὑπὸ τῶν αὐτῶν κανό-
νων τῆς ἐθιμοταξίας. Τὰ τέκνα τῆς οἰκίας ἐκά-
θηντο κύκλω τῆς τραπέζης ἐπὶ ἐδράνων. Ἀλλὰ,
κατὰ κανόνα, ἡ γυνὴ καὶ τὰ παιδιά μόνον ἐδεί-
πνον εἰς στενώτατον οἰκογενειακὸν κύκλον ὅταν
δαιτυμόνες ἦσαν προσκεκλημένοι, ἐδειπνοῦν μὴ
εἰς τὸν γυναικωνίτην, καὶ μόνον εἰς ὀλίγ-

στας περιστάσεις, μάλιστα κατὰ τοὺς γάμους καὶ
τὰς οἰκογενειακὰς ἑορτάς, ἐπειρέπετο εἰς τὰς γυ-
ναῖκας νὰ ἐμφανίζονται ἐνώπιον τῶν ἀνδρῶν.

Τὸ ἔθος τῶν συναναστροφῶν δι' ἄνδρας μόνον
ἦτο πολὺ κοινότερον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἢ
ὅσον εἶνε σήμερον, διότι τὰ συμπόσια ταῦτα
ἦσαν ὄχι μόνον ἀντὶ τῶν συναναστροφῶν μας
καὶ ἄλλων κοινωνικῶν συναθροίσεων, ἀλλ' ἐδί-
δον εἰς τοὺς ἀνδρας εὐκαιρίαν, καὶ μάλιστα κατὰ
τὸν πότον τὸν ἐπακολουθούντα, νὰ συζητήσιν
ἀνέτως σπουδαῖα καὶ ἑλαφρὰ θέματα. Ὑπῆρχον
δὲ πλείστα ἑορταὶ παρέχουσαι ἀφορμὴν διὰ τὰ
κοινὰ ταῦτα συμπόσια. Θυσία τις δημοσία ἢ
ἰδιωτικὴ ἦτο κοινοτάτη πρόφασις, ἔστω καὶ διότι
τὸ κρέας τοῦ σφαγίου — τοῦ ὁποῖου μόνον τὰ
σπλάγγνα ἐκαίοντο — ἠδύνατο κάλλιστα νὰ χρη-
σιμεύσῃ πρὸς τοῦτο. Προσέτι γενέθλια, κηδεῖαι,
νίκαι εἰς τινὰ ἀμιλλάν ἢ ἀγῶνα, ἀναχώρησις ἢ
ἐπάνοδος φίλου, κτλ.

Ὅλαι αἱ εὐκαιρίαι αὐταὶ ἑορτάζοντο δι' ἐστία-
σεων, καὶ ὑπῆρχον προσέτι μεγάλα δημόσια συμ-
πόσια, τὰ ὁποῖα ἦσαν συνήθως ἀπλοστεροῦ
χαρακτῆρος, ἕνεκα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δαιτυμόνων
καὶ τοῦ γεγονότος ὅτι αἱ δαπάναι ἐπληρώνοντο
ἀπὸ κοινοῦ. Ἐκτὸς τῶν γευμάτων τούτων, εἰς τὰ
ὁποῖα ἄτομα ἐπροσκάλουν τοὺς φίλους καὶ συγ-
γενεῖς των, τὰ ἐξ ἐράνων δειπνα ἦσαν λίαν
κοινὰ. Συχνότατα ὄλοι οἱ συμμετέχοντες ἔστελ-
λον κἀνίστρα τροφίμων εἰς τὴν οἰκίαν ἐνὸς ὁσotis
παρεῖχε τοὺς θαλάμους του πρὸς τὸν σκοπὸν
τούτων ἄλλ' ἦτο ἀκόμη κοινότερον τὸ νὰ συνει-
σφέρῃ ἕκαστος ποσὸν τι χρημάτων, καὶ οὕτω νὰ
ἐπαρκέσωσιν εἰς τὰ ἔξοδα τοῦ δειπνοῦ, τὸ ὁποῖον
παρετίθετο εἰς τὴν οἰκίαν ἐνὸς τῶν συμμετεχόν-
των, ἢ εἰς φιλόφρονός τινος ἑταῖρας. Δὲν γνω-
ρίζομεν ποῖα διαρρῦθμισ ἐγίνετο ὡς πρὸς τὸν
ὄλνον, καὶ ἂν ἡ δαπάνη καὶ ταύτου ἐπληρώ-
νετο ἐκ τοῦ κοινοῦ ἐράνου.

Ἐν γένει, κατὰ τὸν Ε' καὶ Δ' αἰῶνα π. Χ.
ὑπῆρχε μεγάλη πλησμονὴ ἀπλῶν καὶ τερπνῶν
κοινωνικῶν συναθροίσεων, φίλοι ἐκαλοῦντο ἄνευ
ἐθιμοτοπίας, κατὰ τὴν ἡμέραν, νὰ ἔλθωσιν εἰς
τὸ δειπνον τῆς ἑσπέρας. Ἐὰν δὲν ἐνεφανίζοντο
τὴν τακτικὴν ὥραν, τὸ δειπνον ἤρχιζεν ἄνευ
αὐτοῦ, καὶ ἂν ὁ κεκλημένος ἤρχετο ἀργότερα, τὸ
τοιοῦτον ἐνομιζέτο ὡς σὴν ἡδὲς πράγμα. Φαίνε-
ται ὅτι δὲν ἦτο σπάνιον νὰ ὑπάγῃ τις ἀπρό-
σκλητος εἰς τὸ δειπνον ἢ τὸ συμπόσιον τὸ ἐπα-
κολουθῶν, καὶ ἐν τῶν προσώπων τοῦ διαλόγου
τοῦ Πλάτωνος Συμπόσιον προτείνει τὴν ἑξῆς
ἐρμηνείαν εἰς ἕνα στίχον τοῦ Ὀμήρου: «Ἐσθλῶν
παρὰ δόρπον ἀληθοὶ ἐσθλοὶ ἔασιν», (εἰς τὰ γεῦ-
ματα τῶν ἀγαθῶν οἱ ἀγαθοὶ πηγαίνον ἀπροσ-
κάλεστοι).

¹ Ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Η. Blümner. Ὁ οἰκιακὸς βίος
τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Πολλάκις αεργοί άνθρωποι, όπως οι παρσίτοι οΐτινες πάντοτε ἐθήρευον ἐν γένυι, ἔκαστον παραπολὺ ἐλευθέριον χρῆσιν τῆς ξενίας ταύτης, ἢ ἐνεφανίζοντο πρόσωπα τὰ ὅποια δὲν ἐταίριαζαν μὲ τὸ λοιπὸν τῆς συντροφίας, καὶ ἦσαν ἱκανοὶ νὰ διαταράξωσι τὴν γενεὴν ἀρμονίαν. Εἰς τοιαύτας περιπτώσεις, ὁ θυρωρὸς οἰκίτης ἐλάμβανε διαταγὴν ν' ἀποπέμψῃ τινὰς λέγων «Θυραῖος ὁ δεσπότης» (ὁ ἀφέντης μου ἐξῆλθεν) ἢ ἄλλως «ἤδη κεκοίμηται» (ἐπλάγιασε).

Τὸ σὺνήθες πρόγραμμα εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῶν συμποσίων τούτων εἶχε ὡς ἑξῆς: Οἱ κλημένοι δαιτυμόνες, οἵτινες κατὰ τὸ ἔθος εἰσέρχοντο πρότερον εἰς τὸ λουτρόν, πρῶτοι ἐλάμβανον τὰς θέσεις των καθέξωθεν ἐπὶ τῶν κλινῶν τῶν παρεσκευασμένων δι' αὐτοῦ. Οἱ δούλοι τοῦ ξενίζοντος, ἢ καὶ τῶν ξενιζομένων, αἵτινες πολλάκις τοὺς ἔφερον μαζί των διὰ νὰ βοηθήσωσι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς τραπέζης, ἔλυνον τότε τὰ πέδιλα τῶν κυρίων των, κ' ἐπειδὴ ἢ κόνις τῆς ὁδοῦ δυνατὴν νὰ ἐπιπλάσῃ τοὺς πόδας των, ἀτελῶς καλυπτομένους ἀπὸ τὸ ὑπόδημα, ἐπλύνοντο καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν δούλων, ὅπως μὴ ἰσπάνωσι τὰς τιμαλφεῖς πολλάκις ὁδόνους δι' ὧν ἦσαν ἐπιστρωμένα τὰ κλινίδια. Τότε ἀνεκλίνοντο, σὺνήθως δύο δαιτυμόνες ἐπὶ ἑνὸς κλιντήρος, ἀλλὰ τὰ μνημεῖα πολλάκις μᾶς δεκνύουσι καὶ τρία ἢ καὶ περισσώτερα πρόσωπα ἐπὶ ἑνὸς ἀνακλίντρον, οὐδὲ δυνάμεθα νὰ πεισθῶμεν ὅτι ὁ τεχνίτης εἰσῆγαγεν ἀνθαιρέτως τοῦτο. Ἀνακλινόμενοι ἠρείδοντο ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ἀγκῶνος, ἢ καὶ ἐπὶ προσκεφαλαίων εἰς τὰ νῶτα των ὁ δεξιὸς βραχίον ἐμενεν ἐλευθερός, διὰ νὰ λαμβάνῃ τὴν τροφήν καὶ φέρῃ αὐτὴν εἰς τὸ στόμα· ἀλλὰ πινάκια, τρούβλια, ποτήρια ἐλαμβάνοντο καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς. Ὅταν ὄλοι οἱ δαιτυμόνες εἶχον κατακλιθῆ, καὶ εἶχον πλύνῃ τὰς χεῖρας εἰς λεκάνας περιφερομένας πρὸς τοῦτο, εἰσεκομίζοντο αἱ μικραὶ τράπεζαι μὲ τρία σκέλη (τρίποδες), αἵτινες ἦσαν πάντοτε ἄλλογον τι χθαμαλώτεραι τῶν κλιντήρων. Ἐπ' αὐτῶν τὰ φαγητὰ ἦσαν παρατεθειμένα εἰς πινάκια ἢ παροψίδας, καὶ πάντοτε μικρὰ κομμένα, διότι περὶ τὰ δὲν μετεχειρίζοντο ποτὲ εἰς τὴν τράπεζαν, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸ μαγεῖριον οἱ ὄψοι οἱ δὲ δαιτυμόνες μετεχειρίζοντο ἀντὶ τούτων κοχλιάριον, ἢ ἐνίοτε τεμάχιον ἄρτου βαδουλωμένον, καὶ πολὺ σπανίως μαχαίριον. Τραπεζομάνδηλα καὶ μάντρα ἦσαν ἄγνωστα. Τὴν θέσιν τῶν τελευταίων ἐλάμβανεν ψίχες ἄρτου, ἐφ' ὧν ἐσπόγγιζον τοὺς δακτύλους. Εἰς μεγάλα συμπόσια, ἐνίοτε προσόψια καὶ ὕδωρ πρὸς πλύσιν τῶν χειρῶν προσφέροντο κύβηκ μεταξὺ τῶν διαφόρων ὄψων, τοῦτο δὲ ἐγένετο πάντοτε κατὰ τὸ τέλος τοῦ γεύματος. Ἡ χρῆσις τῶν δακτύλων πρὸς τὸ ἐσθίειν, τὸ καθίστα ἀπαραίτητον.

Τὸ πολυτελές τοῦ βίου, ὅπερ ἦτο ὡς εἶδος ἄγνωστον ἐν Σπάρτῃ, ἦτο πολὺ ὀλιγωτέρον κοινὸν καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας ἢ εἰς πολλὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς πολιτείας, ὅπως ἐν Θεσσαλίᾳ, καὶ ἰδίως ἀνά τὴν Σικελίαν καὶ Μεγάλῃν Ἑλλάδα. Εἰς τὰ μέρη ταῦτα ἡ γαστρονομικὴ τέχνη ἐκάλιετο εἰς μέγιστον βαθμὸν, καὶ ὑπῆρχον βιβλία ἐν οἷς τὰ διάφορα εἶδη τῶν καρυκευμάτων, τραγημάτων κτλ., κατηγοροῦντο εἰς ἕμμετρον λόγον, ἄλλοτε κομικῶ τῷ τρόπῳ καὶ ἄλλοτε μετὰ τῆς δεούσης σοβαρότητος. Οἱ Βουῶτοι ἀφ' ἑτέρου εἶχον τὴν κατὴν φήμην τῆς πολυφαγίας καὶ βανασολογίας. Ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν κλασσικὴν περιόδον, τὰ ὄψη ἦσαν ἐν γένει ἁπλᾶ καὶ μέτρια. Οὐδαμοῦ τῶν συγγραφέων γίνεται μνεία περὶ τοῦ τρόπου τῆς μαγειρικῆς, καὶ ἡ λιτότης τῆς διαίτης τοῦ Πλάτωνος συμπεραίνεται ἐκ τοῦ παροιμιώδους λόγιου, ὅτι, ὅστις μετὰ τοῦ Πλάτωνος ἔφαγε θάξυλην τὴν ἐπαυρίον ὑγιαίνει.

Τὸ μάλιστα ἐν χρήσει κρέας ἦτο τὸ τῶν ἱερείων τῶν θυσῶν, βοῶν, προβάτων, τράγων καὶ χοίρων. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἦτο λίαν δημῶδες, εἴτε ὀπτόν καὶ ἀλατισμένον, εἴτε καπνιστόν, κ' ἐρησιμενεν ἐπίσης καὶ δι' ἁλλάντας. Οἱ ἀρχαῖοι ἐγνώριζον διάφορα εἶδη ἁλλαντοποιίας, μνείαι δὲ τούτων γίνονται καὶ παρ' Ὀμήρου. Ἐγνώριζον ἐπίσης τὴν νοθείαν τῶν ἁλλάντων διὰ κρεῶν κινῶν καὶ θυνῶν. Ἐκ τῶν οἰοβίων πτηνῶν ἔτρωγον ὄρνιθας, χήνας καὶ νήσσας, ἐκ τῶν ἀγρίων πέρδικας καὶ περιστοράς. Εἰς τὴν ἀγορὰν ἀσχροκερδεῖς μεταπράττει ἐροῦσκωναν τὰ σφαγμένα πτηνὰ διὰ νὰ φαίνωνται παχύτερα καὶ ἀκμαιότερα. Ἐξείμωον πολὺ τὸ κρέας τοῦ λαγοῦ, περὶ οὗ ὑπῆρχε καὶ παροιμία «ἐν ὀπτοῖς λαγοῖς ἔην», σημαίνουσα τὸ νὰ εἴη τις ἐν ἀφθονίᾳ. Οἱ ἰχθύς ἐπίσης ἔτρωγοντο εἰς μεγάλας ποσότητας. Εἰς τοὺς Ὀμηρικὸς χρόνους ἡ κλίσις πρὸς τὴν ἰχθυοφαγίαν δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη, ἀλλ' εἰς τοὺς ὑστεροτέρους χρόνους, τὸ ὄψον τοῦτο (ἐντεῦθεν ὀψάριον) ἦτο περιζήτητον. Ἰδιαίτερον ἐντροφήμα ἦσαν οἱ ἐγγέλους τῆς Κωπαίδος, ἐννοούμενοι παρὰ πᾶσι τοῖς Ἀθηναίοις λαμάργοις. Ἄλλως, οἱ θαλάσσιοι ἰχθύες προσετιμῶντο τῶν τοῦ γλυκέος ὕδατος. Καὶ δὲν ἔχον τέλος τὰ διάφορα μνημονευόμενα εἶδη, τὰ ὅποια καὶ παρασκευάζοντο κατὰ πολλοὺς καὶ ποικίλους τρόπους.

Ὁ ἀνεξάντητος πλοῦτος τῆς γείτονος θαλάσσης ἐπέτρεπε καὶ εἰς τοὺς πτωχότερους νὰ ἔχωσιν ἀφθονα ἰχθυῖδια· ἰδίως αἱ εὐγενεστοὶ μαρίδες καὶ ἀψύαι τοῦ Φαλήρου, εὐθιναὶ καὶ προχείρως παρασκευαζόμεναι, ἀπετέλουν κυριωτάτην τροφήν διὰ τοὺς Ἀθηναίους. Ὑπῆρχε προσετι πληθονὴ ἀλατιστῶν καὶ καπνιστῶν ἰχθύων, παρασκευαζομένων παρὰ τὸν Εὐξείνιον καὶ ἐν τῇ Ἰβηρικῇ χερσονήσῳ, καὶ κομιζομένων πρὸς ἔμπορῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ ἴσιννοι, ἀψύαι κτλ., ἔξαιρετοι καὶ εὐθιναί, ἦσαν κοινοτάτη τροφή τοῦ

λαοῦ. Εἰς τὰς οἰκίας τῶν πλουσιωτέρων ἐγίνοντο ἐμβάμματα καὶ καρύκαι ἐξ ὄψων, ὄστρειδίων καὶ καρβιδίων, τὰ ὅποια ἐποικίλλον ἐπίσης τὰ διάφορα γεύματα.

Μεταξὺ τῶν φυτικῶν τροφῶν πρέπει νὰ καταλέξωμεν πρῶτα τὸν ἄρτον καὶ τ' ἄλφιτα. Εἶδη δημοτικῶν καρπῶν μετεχειρίζοντο πρῶτιστα τὸν σίτον καὶ τὴν κριθήν, ὁ δὲ ἐκ σικαλεως ἄρτος ἔθεωρετο βάρβαρος παρ' Ἑλλήσι. Ὁ σίτινος ἄρτος ἦτο πότε λευκὸς πότε ὑπομέλας, ἀλλ' ὁ κοινὸς λαὸς δὲν ἔτρωγε πολὺν σίτινον ἄρτον ἢ κυριώτερα καθημερινὴ τροφή τοῦ πτωχότερου λαοῦ ἦτο εἶδος κριθίνου κλακοῦντος, καλουμένου μᾶζα, βρεχομένου καὶ διαλυομένου εἰς τὸ ὕδωρ. Ἡ μᾶζα αὕτη φαίνεται νὰ ὁμοίᾳζε μὲ τὴν πολένην, τὴν συνειθιζομένην ἀκόμη εἰς τὰ μεσημβρινὰ μέρη, ἀλλὰ δὲν ἔτρωγετο βεβαίως πολὺ ἀπὸ τὰς πλουσιωτέρας τάξεις. Ἐσυνειθίζον ἐπίσης τὰ χλωρὰ λαχανικὰ καὶ χόρτα, σπαράγγια, ὕδνα, πικραλίδες (ραδίκια), ἀμυγνίτας, φακίαν, πίσσα, ἐρεβίνθους κτλ. Ταῦτα ἐπαλοῦντο καθ' ὁδὸν βρασμένα ἀπὸ ἀγοραίων μαγειρῶν. Ἐπίσης ἔτρωγον κρόμμινα καὶ σκόροδα, ὅπως καὶ νῦν τὰ μεσημβρινὰ ἔθνη, ὡμὰ μὲ τὸν ἄρτον. Ἐκτός τοῦ ἀλατος, τοῦ πιπέρεως καὶ ὄσους, μετεχειρίζοντο διάφορα ἄλλα ἄρτυματα, οἷον σήσαμον, σινάπι (μυστάρδαγ) κτλ., ὅπως καὶ σίλφιον δαπανηρὸν ἐκ τῆς Κυρήνης τὸ ὁποῖον ἐξέλιπε περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Χριστιανικῆς ἐποχῆς. Τὸ ἔλαιον μετεχειρίζοντο ὡς ἄρτυμα τῆς μαγειρικῆς, καὶ τὰς ἐλαίας χειμάδας ἢ νοπὰς ἢ ἀμυράς, καὶ τὸ κάρδαμον ἐμάσσαν ὡς ὀρεκτικόν.

Ἡ δευτέρα παροψὶς (ἢ παράθεσις δευτέρου φαγητοῦ) συνίστατο ἀπὸ τυρίον (τὸ βούτυρον δὲν τὸ ἔτρωγον ὡς φαγητόν), ἀπὸ διαφόρων ὀπώρας καὶ πλακοῦντια ἢ τρυγήματα. Εἰς Ἀθήνας τὸ ἔξαιρετον μέλι τοῦ Ὑμηττοῦ παρεῖχε καλὸν ὕλικόν πρὸς κατασκευὴν πλακοῦντιῶν. Οἱ ὄψοι οἱ ἤξευραν πῶς νὰ κατασκευάζωσι τὰ διάφορα εἶδη τῶν τραγημάτων ἢ ἐπιδορπίων, καὶ πολλάκις τὰ ἐπλάττον εἰς σχῆμα ζῶων, ἀνθρώπων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων.

Κοινῶς ὑποτίθεται, ὅτι οἱ Ἕλληνες οὐδόπως ἔπινον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ γεύματος, πλην τοῦτο εἶνε ἀσθητικὸς γνώμη. Τὸ πολὺ τοῦ ἀλατος καὶ τῶν ἀρωμάτων τὰ ὅποια προσέθετον εἰς τὸ ὄψα των, βεβαίως ἠρέθιζε τὴν δίψαν. Φαίνεται ὅμως ἀπὸ τὰς μνείας τῶν συγγραφέων, ὅτι ἐπ' ἐλάχιστον βαθμὸν ἔπινον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ γεύματος, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ συμπόσιον τὸ ὁποῖον διεδέχετο τὴν βρῶσιν, καὶ μόνον πρὸς πρόχειρον κατάσβεσιν τῆς δίψης. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, ὅταν ἡ τελευταία παροψὶς παρετίθετο, ἔπινον κύβηκ ἀκράτος πρὸς τιμὴν τοῦ «ἀγαθοῦ δαίμονος». Τότε ἀποκομίζοντο οἱ τρίποδες καὶ ἂν δὲν ἐπικολούθει πότος, οἱ δαιτυμόνες ἀνίσταντο ἀπὸ τοῦ κλινιδίου των, ἀφοῦ

ἐνίπτον ἀπαξ ἀκόμη τὰς χεῖρας. Σὺνήθως ὅμως μετὰ τὸ δεῖπνον ἐπικολούθει τὸ συμπόσιον.

Τὸ πρόγραμμα τοῦ συμποσίου εἶχε ἐν γένει ὡς ἑξῆς: Οἱ παριστάμενοι οἰκέται ἀποκομίζοντες τοὺς μεγάλους τρίποδας, ἔφερον ἄλλους μικροτέρους, μετὰ κνικλοτεροὺς πλακός. Ἐπ' αὐτῶν ἔθετον τοὺς κύβηκας, τοὺς κρατήρας, πινάκια μὲ διάφορα εἶδη ἐπιδορπίων, καὶ μικρῶν ἀρτυμάτων προκαλοῦντων τὴν δίψαν. Εἶτα ἐδίδοντο στέμματα εἰς τοὺς δαιτυμόνας πρὸς διακόσμησιν τῆς κεφαλῆς των, ἐνίοτε καὶ τοῦ τραχήλου των, καὶ μύρα εὐώδη διενέμοντο. Ἐνῶ οἱ δαιτυμόνες ἠσυχολοῦντο νὰ ἀναδήσωσι τὴν κόμην των, οἱ οἰκέται εἰσέφερον τὸν οἶνον εἰς μεγάλους κρατήρας, σὺνήθως τρεῖς κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ συμποσίου, καὶ ἀργότερα ὅπως θὰ ἀπῆται ἢ περιστάσις. Τὸ σὺνήθες ποτόν εἰς τὰ συμπόσια ταῦτα ἦτο ὁ οἶνος μὲ ὕδωρ κεκραμένος. Μέχρι τῆς σήμερον ἀκόμη τὰ μεσημβρινὰ ἔθνη σπανίως πίνουσιν ἰσχυρὸν οἶνον ἀμυγῆ μὲ ὕδωρ, καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἀκράτος ἐπίνετο εἰς ἐλάχιστας ποσότητας. Εἰς τὸ συμπόσιον, εἶχον μόνον κεκραμένον οἶνον, πότε ἐξ ἴσων μερίδων οἶνον καὶ ὕδατος, πότε ὅπερ καὶ συχνότερον, τρία μέρη ὕδατος πρὸς δύο οἶνου. Ἐν γένει, εἰς τὴν ἀρχὴν παντός συμποσίου, διωρίζετο εἰς συμποσίαρχος, διὰ κλήρου ἢ κύβου, ὅπως διευθύνῃ τὰ τοῦ πότου, καὶ τούτου χρέος ἦτο νὰ κανονίσῃ τὴν ἀναλογίαν τοῦ ὕδατος πρὸς τὸν οἶνον, ἥτις ἔφθανεν ἐνίοτε μέχρις ἑνὸς μέρους οἶνου πρὸς πέντε ὕδατος, τὸ ὁποῖον κατήντα σχεδὸν ἄκρμον ποτόν, καὶ ἐκαλεῖτο κοινῶς βατράχειος οἶνος. Εἰς ἀρχαιότερους χρόνους ἦτο σὺνήθως νὰ ἐγγέωσι τὸν οἶνον ἐντός τοῦ κρατήρος, (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀγγείου), κ' ἐκείθεν νὰ μετακινῶσιν εἰς τὰ ποτήρια ἢ τοὺς κύβηκας βραδύτερον ἐπεκράτησεν ἡ ἐντός τοῦ ποτηρίου κρασις.

Τὰ κοινότερα εἶδη τοῦ οἶνου ἦσαν πολὺ εὐθιναί, καὶ ἦτο καθολικὸν ποτόν, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου μετεῖχον καὶ οἱ πτωχότεροι ἄστοι ὡς καὶ οἱ δούλοι· τὰ ἐκλεκτότερα εἶδη ἦσαν ἀκριβώτερα, καὶ οἱ ἀριστοὶ οἶνοι ἤρχοντο ἐκ νήσων, μάλιστα ἐκ τῆς Λέσβου καὶ Χίου ὁ Ρόδιος καὶ ὁ Θάσιος οἶνος εἶχον ἐπίσης εὐρεῖαν ἐξαγωγήν. Ὁ ζῦθος δὲν ἦτο ἄγνωστος εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἐν Αἰγύπτῳ, Ἰσπανίᾳ, Γαλατίᾳ καὶ Θυρίᾳ, κατασκευάζετο τοιοῦτον ποτόν, τὸ ὁποῖον ὅμως περιεφρόνουν οἱ Ἕλληνες. Τὸ δῶρον τοῦ Διονύσου ἔμεινε τὸ ἐθνικὸν ποτόν τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ διάφορον πολὺ ἀπὸ τοὺς σημερινούς εὐρωπαϊκούς οἶνους, καὶ πρέπει νὰ ὁμοίᾳζε τὴν γένυσιν μὲ τὸν σημερινὸν ἠθιτικὸν οἶνον τῆς Ἑλλάδος καὶ Αἰγύπτου, διότι προσετίθετο πάντοτε ὀπτήνη εἰς τὴν κατασκευὴν του. Δὲν ἐγνώριζον δὲ οἱ ἀρχαῖοι πῶς νὰ καθαρίζωσι τὸν οἶνον των ἢτο σὺνήθως πικρὸς, καὶ διηθεῖτο δι' ἀραιᾶς ὁδόνους πρὶν γίνῃ χρῆσις αὐτοῦ.

[Τὸ τέλος προσεχῶς].

[Μετάφρ. Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ]

H. BLÜMNER

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Οι Άγιοι δέχονται

Η ιερά τραγωδία των μεγάλων Παθών, που επαναλαμβάνεται κάθε χρόνο, μέσα εις τὰ σύννεφα του λιβανωτού, ανοίγει πάλιν τὰς ἡμέρας αὐτὰς τὰς πύλας τῶν λησμονημένων ναῶν. Οἱ ἄνθρωποι οἱ ἔχοντες ὅλον τὸν χρόνον τὰς δλιγωτέρας σχέσεις μετὸν Θεόν, εἰς τὸ ὑπαιθρον ἢ ὑπὸ στέγῃν — καὶ εἶνε τὸσον λυπηρὸν, νὰ περιμενῇ κανένας ἰδιαιτέραν πρόσκλησιν διὰ νὰ συγκοινωνήσῃ πρὸς τὴν θεότητα — ἀποφασίζουν ἐπιτέλους τὰς ἡμέρας αὐτὰς νὰ κλησιάσων τοὺς βυμους. Ἀπὸ τὰ ὑψηλά κωδωνοστάσια διανέμονται κάθε πρωὶ καὶ κάθε βράδυ αἱ προσκλήσεις: "Οἱ οἱ Ἅγιοι δέχονται τὰς ἡμέρας αὐτὰς.

Διὰ νὰ μεταβληθῇ ὁ Οἶκος τοῦ Κυρίου εἰς οἶκον ἐμπορίου δὲν ἐχρειάσθη πολὺς καιρὸς. Ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ Ἰησοῦ οἱ ἄνθρωποι φαίνεται ὅτι ἦσαν περισσότερο ἔμποροι παρά ποιηταί. Ἀλλὰ διὰ νὰ μεταβληθῇ εἰς αἶθουσαν ὑποδοχῆς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν λείπει μόνον τὸ τέιον τῆς πέμπτης ὥρας, ἐχρειάσθη ὄχι τὸσον πολλὸς χρόνος, ὅσον πολλὴ ἀγένεια καὶ πολλὴ βαναυσότης. Ἐπὶ τέλους καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κυριακὴν προσερχθῆν, τὴν ὁποίαν ἐδίδασκεν ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ἐπιτρέπη εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ ζητοῦν τὸν ἄρτον αὐτῶν τὸν ἐπιούσιον. Καὶ ἴσως ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως οἱ ἄνθρωποι ποῦ προσπαθοῦν νὰ τὸν κερδίσουν ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοὺς θόλους τῶν ναῶν, ἴσως συγχωρηθῶν διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῶν. Ἀλλὰ τὸ νὰ ζητῇ κανένας εἰς τὸν οἶκον τοῦ Κυρίου ὅ,τι εὐρίσκει εἰς τοὺς οἴκους τῶν ἀνθρώπων καὶ εἰς κάθε ὥραν καὶ στιγμήν, ἀποτελεῖ ἁμάρτημα τὸ ὁποῖον ὑποθέτω ὅτι δὲν θὰ συγχωρηθῇ ποτὲ ἢ μεγάλη αἰσθητικὴ τῆς Θεότητος. Διότι ἐπὶ τέλους δὲν ὑπάρχει καὶ λόγος νὰ κλιβωνται καὶ κτίρια, με ὀρισμένην ἀρχιτεκτονικὴν, με ὑψηλοὺς θόλους, με ἀμυδιωτὰ παράθυρα διηθούντα τὸ φῶς τῆς ἡμέρας διὰ μέσου χρωματιστῶν ὑέλων, διὰ νὰ ἐκκληροῦν τὸν σκοπὸν, ποῦ ἐκκληροῖ κάθε κοινὴ αἰθουσα, ἀδιαφόρου ἀρχιτεκτονικῆς. Καὶ δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ τοποθετοῦνται ὄχροι ἅγιοι, καὶ μάρτυρες «με πρόσωπα χλωμά», οἱ ὁποῖοι ἐθυσίασαν τὴν ζωὴν τους πολεμοῦντες τὸν πειρασμὸν, διὰ τὰ παρακολουθοῦν τὰς μεταλλάξας τῶν γυναικείων συμῶν, νάτενίζουν με τὰπλανὴ βλέμματά των τὰ τεράστια περὰ τῶν καπέλων, ποῦ σκεπάζουν τὰς ὠραίας θήμας τῶν πονηρῶν αἰνιγμάτων καὶ νὰ ὀσφραίνονται εὐωδίας ταρακτικὰς, τὰς ὁποίας μετανοεῖ ὁ Διάβολος, ὅτι δὲν ἐφευρῆκεν εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου. Καὶ δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ὑψάνεται τὸ θυμίαμα πρὸς τὸν οὐρανόν, με τὴν ἐλπίδα νὰ παρασύρῃ καὶ μίαν σκέψιν μαζὶ του, ἀφοῦ ὅλαι αἱ σκέψεις πτερυγίζουσι εἰς τὸ ὕψος τῶν βαμμένων χειλέων καὶ κάποτε χαμηλότερα ἀπ' αὐτά. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἀκόμη λόγος νὰ ἴμνωσιν μεγαλοφώνως οἱ ψάλται τὴν θεότητα, διὰ νὰ σκεπάζουν με τὴν φωνὴν τους τὰς κακολογίας τῶν γραϊδίων, καὶ τὰς ἐροτικὰς ἐξομολογήσεις τῶν νέων. Ὅλ' αὐτὰ εἰμποροῦσαν νὰ γίνωνται πολὺ καλὰ χωρὶς βυζαντινοὺς ὀνθυμους, χωρὶς τὴν μουσικὴν τοῦ Χαβιαρά, χωρὶς θυμιάματα καὶ πρὸ πάντων χωρὶς τὴν παρουσίαν τῶν Ἁγίων καὶ τῶν Μαρτύρων, οἱ ὁποῖοι ἐμαρτύρησαν μίαν φοράν εἰς τὴν ζωὴν τους, καὶ ἐμαρτύρησαν ἀκριτά.

Οἱ ἄνθρωποι ὅμως ἔχουν ἀνεξηγήτους ἰδιοτροπίας. Καὶ οἱ Ἕλληνας ἐκτός τῶν ἰδιοτροπιῶν αὐτῶν συμβαίνει νὰ ἔχουν καὶ πολὺ κακὴν ἀνατροπὴν. Καὶ

δι' αὐτὸ ἐνῶ ἔμαθαν πῶς πρέπει νὰ ἐνδύονται διὰ νὰ ὑπάγουν εἰς ἕνα χορὸν ἢ ἕνα γεῦμα καὶ πῶς πρέπει νὰ φέρονται μέσα εἰς τὰ σαλόνια καὶ ἔξω εἰς τὸν περίπατον καὶ πῶς πρέπει νὰ ὀμιλοῦν πρὸς ἕνα ὀμιλοῦντος καὶ ἕνα πρὶνῆκτα, δὲν ἠθέλησαν νὰ μάθουν οὔτε πῶς πρέπει νὰ ἐνδύονται, οὔτε πῶς πρέπει νὰ φέρονται μέσα εἰς τὸν οἶκον τοῦ Κυρίου. Ὑποθέτουν ὅτι ὁ Θεός, ὁ παλαιὸς Θεός, δὲν εἶνε Θεός τῆς ἐπιπέτας καὶ ὅτι κανένας ἐπιπέτως ἔχει τὴν ἐλευθερίαν νὰ φέρεται εἰς τὸν Οἶκον Του κατὰ τὴν ἀρέσκειάν του, χωρὶς νὰ στενοχωρηθῆται, πολὺ ἀπὸ τοὺς κανόνας τῆς ἐθιμοτυπίας, ὅπως στενοχωρεῖται π. χ. εἰς τὸ Βασιλικὸν Θέατρον. Ἔτσι ὁ Οἶκος τοῦ Θεοῦ ἐγένεν ἢ πλέον ἐλευθερία, αἰθουσα. Οἱ ἐπίτροποι δὲν στενοχωροῦνται καθόλου νὰ μετροῦν τὸν χαλκὸν των, οἱ ποιτοὶ νὰ ὀμιλοῦν διὰ τὰ συμφέροντά των, αἱ κυριαὶ νὰ ἐκθέτουν τὰ κάλλη των καὶ τὰ παιδιὰ νὰ ρέθων τὰ φορέματα τῶν γραϊδίων, ὑπὸ τὰ βλέμματα τοῦ Παντελοπύτου.

Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ Ἅγιοι δέχονται τὰς ἡμέρας αὐτὰς. Μίαν φοράν ἐδέχοντο εἰς τὰ πενιχρὰ ἀουλά των, ὅπου τὸ χλωμὸν φῶς τῶν πολυελαίων ἐφώτιζε τὰς σκιμμένας κεφαλὰς καὶ τὰς εὐλαβεῖς γυνυκλίσιας. Σήμερον ὁ πολιτισμὸς εἰσήλασε καὶ εἰς τὰ ἱερά αὐτὰ ἀουλά. Οἱ ἐπίτροποι ἐφρόντισαν νὰ κρεμάσουν ἠλεκτρικοὺς ἠλίους ἔξω ἀπὸ τοὺς πυλῶνας τῶν ναῶν καὶ νὰ δημοσιεύουν εἰκονογραφημένα προγράμματα, με ὅλας τὰς μεθόδους τῆς διαφημίσεως εἰς τὰς ἐφημερίδας (ἕνα τοιοῦτον πρόγραμμα μετὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Σπυριδωνος εἶδα εἰς ἐπαρχικὴν ἐφημερίδα). Καὶ ὅπως πηγαινεὶ τὸ πρῶγμα εἶνε πολὺ πιθανόν ὅτι ὁ ἠλεκτρισμὸς θὰ εἰσελάσῃ θρησμοφυτικὸς καὶ μέχρι τῶν εἰκονοστασιῶν καὶ ὅτι ὁ πολιτισμὸς θὰ καταστήσῃ αἶνον διὰ τὸν Κύριον, ὄχι πλέον ἐκ στόματος νηπίων καὶ φηλαζόντων, ἀλλ' ἐκ στόματος φωνογράφων.

Καὶ ὅμως τὸ πρῶγμα εἶνε θλιβερόν. Μέσα εἰς τὸν θόρον τῶν πόλεων, μέσα εἰς τὴν βάνανον κίνησιν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, μέσα εἰς τὴν παραφροσύνην τῶν μηχανῶν, ἐξεχώριζαν τὰ σερνά οἰκοδομημάτων, ὅπου κάθε ψυχὴ θέλουσα νάνησθῇ πρὸς τὸν οὐρανόν, εὐρίσκει ἕνα ἀσυλον σιωπηλὸν καὶ μακροσμένον ἀπὸ τὴν τῆρβιν τοῦ κόσμου. Κάτω ἀπὸ τοὺς θόλους του δὲν ὑπῆρχε τίποτε ἀπὸ ὅ,τι ὀνομάζομεν χροῖσμον, ἀναγκαῖον ἢ πρακτικόν. Ὅλα ἐκεῖ μέσα εἶχαν τὴν ἰεράν ἀχρηστίαν ὀλων τῶν ὠραίων καὶ ἰδανικῶν πραγμάτων. Ὁ πολιτισμὸς ἐσταματοῦσεν εἰς τὰς πύλας του καὶ δὲν εἶχεν εἰσοδὸν εἰς αὐτὸ παρ' ὅ,τι εἶνε φῶς, θυμίαμα, ἔμνος, θλίψις, μελαγχολία, κατάνυξις. Σήμερον οἱ ἄνθρωποι εἰσραν τὰς ἀσχημίας των μέχρι τοῦ θρησμοφυρίου. Τοῦλάχιστον τῶν ἀρχαίων θεῶν τὰ ἱερά ἔπεσαν εἰς ἐρείπια ὑπὸ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν νέων θεῶν. Ἡ Πυθία μελαγχολικὴ εἶπε τὸν τελευταῖον χρησμόν της: «Χαμαί πέσε δαίδαλος ἀυλά — οὐκείν Φοῖβος ἔχει καλύβαν — οὐ μάντιδα δάφνην — παγὰν καλέουσιν. — Ἄπεσβετο τὸ λάλον ἔδωρ». Ἄλλ' ἐπὶ τῶν ἐρείπιων ἀρέσκειται νὰ πλανᾶται τὸ πνεῦμα τῆς Θεότητος. Ἐνῶ ἐκεῖ ὅπου εἰσῆλθε τὸ πνεῦμα τῆς Ἀσχημίας καὶ τῆς Πεζότητος, ἡ Θεότης δὲν εἰμπορεῖ νὰ κατοικήσῃ πλέον. Καὶ πολὺ φοβοῦμαι ὅτι οἱ τόποι, ὅπου μεταβαίνουν σήμερον οἱ ἄνθρωποι διὰ νὰ περάσουν τὰς ἐσπερινὰς τῶν ὥρας ἐν περιβολῇ ἐσπερίδος, ἐμειναν ἐρημοὶ ἀπὸ τὴν Θεότητα. Θέλω νὰ πιστεύσω ὅτι τὸν κοίμῶν αὐτὸν κόσμον δὲν τὸν δέχονται πλέον οἱ Ἅγιοι. Τὸν δέχονται μόνον οἱ Ἐπίτροποι.

Ἀπομνημονεύματα Ἀνδρέου Συγγροῦ, Τόμος Α'. Ἀθήναι, Τυπογραφεῖον Ἑστία, σελ. 357.

Ὁ Ἀνδρέας Συγγρός ὑπέρθε ἀναντιρρήτως μία ἀπὸ τὰς μεγαλύτερας νεοελληνικὰς φροσωνομίας. Ὁρμηθεὶς ἐκ τοῦ μηδενός, κατόρθωσε νὰ σχηματίσῃ κολλοσιαιαν περιουσίαν, μέγιστον μέρος τῆς ὁποίας ἐδαπάνησε κατόπι εἰς ἀγαθοεργίας. Ἄλλ' ὁ ἀναγνώστης τῶν Ἀπομνημονευμάτων δὲν θαυμάζει τῶσον τὸν ἐθνικὸν ἐδεργῆτην, ὅσον τὸν μεγαλόφωνα πραγματικῶς εἰμπορὸν τοῦ προσημασμένου μ' ἐκτακτὸν ἰκανότητά καὶ μετὰ τὴν ἀνάλογον θέλησιν. Εἶνε τῶντι πολὺ θαυμαστότερος ὁ τρόπος, τὸν ὅποιον ἐδημιουργήθη ἢ κολλοσιαιὰ ἐκείνη περιουσία, παρά ὁ τρόπος μετὸν ὁποῖον ἐδαπανήθη. Ὡς ἐθνικὸς ἐδεργῆτης ὁ Ἀνδρέας Συγγρός δὲν ὑπέρθε τί ἐκτακτῶν ἐκαμὲν ὅ,τι κέρμουν συνήθως εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅσοι οἱ ἑσπέρουτοι φιλόδοξοι ἢ φιλοπάτριδες: Σχολεῖα, Φυλακὰς, Νοσοκομεῖα. Ἄλλ' ὁ παρὸς τύπος, ὁ δυνατὸς ἄνθρωπος καταφάνεται κυρίως εἰς τὴν δρᾶσιν του ὡς εἰμπορὸν. Καὶ ἀκριβῶς τὴν δρᾶσιν αὐτὴν ἐξιστορεῖ ὁ Α' τόμος τῶν Ἀπομνημονευμάτων, ἀρχίζων ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν τοῦ Συγγροῦ μετὰ τὰς μαθητικὰς ἐπιπτώσεις, καὶ φθάνων μέχρι τοῦ πρώτου τῶν ταξιδίων ἀνά τὴν Εὐρώπην, τὰ ὁποῖον ἐπεχείρησε τριμνηντοῦτης, μεγαλέμπορος ἤδη πρὸ πολλοῦ καὶ διευθυντῆς ἑνὸς τῶν σπουδαιότερων ἐμπορικῶν οἰκῶν τῆς ἐποχῆς του.

Εἶνε τῶντι καταπληκτικῆς ἡ εὐδοκίμησις τοῦ Ἀνδρέου Συγγροῦ ὡς εἰμποροῦ καὶ ἀποτελεῖ αὐτόχρημα φαινόμενον. Χίος τὴν καταγαγόν, ἦτο ὀπρωσεῖται τὸ κορφοῦμα τῆς παροικιῶδους ἐμπορικῆς τῶν Χίων. Μόλις ἐτελείωσε τὸ Γυμνάσιον τῆς Σύρου, δεκαπενταετῆς, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Κων/πολιν καὶ εἰσῆλθε εἰς ἐμπορικὸν γραφεῖον. Ἀνεπτύξε δὲ τὸσον ζῆλον καὶ τόσην ἰκανότητά, ὥστε μετὰ ἕντος ὀνομάζετο πρῶτος γραμματικὸς καταστιχάρης, καὶ μετ' ὀλίγον — δὲν ἦτο ἀκόμη εἰκοσάδιον ἐτῶν, — προσελαμβάνετο ὡς συνεταιρὸς, μ' ἐτήσιον κέρδος πολλὰκις ἀπὸ τῶν ἐκατὸν χιλιάδων! Τὸ σταδίων του ἦτο ὡς μία κλίμαξ τῆς ὁποίας σταθερῶς, ἀσφαλῶς, ἀνέβαινε καθ' ἐκάστην καὶ μίαν βαθμίδα. Ποτὲ δὲν ἐστάθη, ποτὲ δὲν ὀπισθοχώρησεν ἀπὸ ἀδυναμίας. Πάντοτε πρὸς τὰ ἔμπροσ, πάντοτε πρὸς τὰ ἔπαυον. Καὶ εἰς τὸ ἴδιον γραφεῖον, εἰς τὴν ἴδιαν εταιρείαν, ὅπου εἰσῆλθε κατ' ἀρχὰς ὡς μαθητευόμενος, ἔμεινε μέχρι τέλους, ἕως ὅτου ἐθάψαν εἰς τὴν κορυφῆν. Τῆς εταιρείας αὐτῆς ὑπῆρξε μετὰ τὸν Πετροκόκκινον, ὁ κυριώτερος, πλοῦτος. Ἐπλούτησεν αὐτός, καὶ ἐκάμε καὶ ἄλλους νὰ πλοῦτησουν. Ἡ ἰδιοψία του, βοηθημένη ὡς εἶπομεν ἀπὸ τὴν ἀνάλογον θέλησιν, συνῆπτε καθ' ἐκάστην κρατεροῦς ἀγῶνας καὶ πάντοτε ἀνεδερνεύετο νικητρία. Τίποτε πλέον ἀξιοπληροῦσιν ἀπὸ τὸ βιβλίον αὐτό, τὸ ὁποῖον με ἀπερίττον ὕψος ἀπλούστατον, χωρὶς συγγραφικὰς ἀξιώσεις, ἐκθέτει αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνας καὶ αὐτὰς τὰς νίκας! Εἶνε ἡ πολυτιμὸς αὐτοῦ ὄψομα ἑνὸς διναρίου.

Οἱ Ἀλυσίδες, δράμα μετὰ τρία μέρη ὑπὸ Δημ. II. Ταγμοπούλου, Ἀθήνα, σελ. 147.

Ὁ κ. Ταγμοπούλος ἀνετύπησεν ἀπὸ τὸν «Νουμῶν» εἰς βιβλίον τὸ δράμα αὐτό, — διὰ τὸ ὁποῖον εἴπαμε νὰ δεῖν ὅταν ἐπαίγη εἰς τὸ θεατρον. — τὸ ἐπλοῦτισε δὲ με πρόλογον ἰδικὸν του, μ' ἐπιλογὸν τοῦ κ. Πέτρου Βασιλικῶν, μ' ἕνα ποίημα εἰς τὴν Ἀστροῦλαν ὑπὸ Ἀλκαίου, με μίαν ἐπιστολὴν τοῦ Ἐφραλιωτῆ, καὶ με ὅλα τὰ σχετικὰ ἀρθρα καὶ ἀρθρίδια, τὰ ὁποῖα ἐφάνησαν κατὰ καιροὺς εἰς τὸν τύπον, καταλλήλως σχολιασμένα. Μεταξὺ αὐτῶν, πέντε (ἀρ. 5) φηγοῦράδων ἐκεῖ μετὰ τὴν ὑπογραφήν μου! Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι εἰς ὅλον αὐτὸ, τὸ διάστημα δὲν ἔκαμα ἄλλη δουλειά, παρά νὰ γράφω

γιὰ τὶς «Ἀλυσίδες». Ἄλλ' ὁ κ. Ταγμοπούλος ἔκρινε καλὸν νὰ θεωρήσῃ ὡς ἰδικὰ μου καὶ νὰ συμπεριλάβῃ μετὰ τὸν ὄνομα μου φερδὺ-πλατὺ, καὶ τάνωνμα ἀκόμη πλαγιότιτλα τοῦ Ν. Ἀστεως, μόνον καὶ μόνον ἐπειδὴ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐξαγοράσθη εἰς τὸ «Ν. Ἀστ» ὡς χρονογράφος! Καὶ μὴν αὐτὴ ἡ ἀνευλάβεια, ἡ φιλολογικὴ ἀσυνειδησία θὰ ἦτο ἰκανὴ νὰ μαρτυρήσῃ ὅτι ὁ κ. Ταγμοπούλος δὲν εἰμπορεῖ νὰ εἶνε καλλιτεχνῆς, ποιητῆς, ἀνθρώπος ἰδέας. Αἱ μέθοδοί του καὶ οἱ τρόποι του μᾶς τὸν κέρμουν πλέον ἀνάξιον προσοχῆς... Δυστυχῶς — δὲν ἐξετάζω τώρα διατὶ, — τὸν προσέχουν ἄλλοι, καὶ οἱ ἄλλοι αὐτοὶ εἶνε προσοχῆς ἄξιοι. Οὕτως ὁ κ. Πέτρος Βασιλικὸς, ὁ ὁποῖος, εἰς τὸν ἐπιλογὸν τοῦ ἀνά χειρὸς βιβλίου, τὰ βάζει μαζὶ μου καὶ ἀγωνίζεται φιλοτιμῶς νὰ με ἀποδείξῃ κατὴν κατώτερον καὶ ἀπὸ τοὺς κριτὰς τῶν πάλαι Ἀσσανεῶν, ἐπειδὴ ἐγράψα ὅτι οἱ «Ἀλυσίδες» δὲν ἀξίζουν τίποτε!

Ἔμμαι ὑποχρεωμένος νάπαντήσω με λίγα λόγια εἰς τὸν φίλον μου Βασιλικόν, λυπούμενος ποῦ δὲν εὐκαιρῶ νὰ τοῦ ἀπαντήσω με περισσότερα. Λοιπὸν: Κατηγορησα τὶς «Ἀλυσίδες» δι' ὅλα ἐκεῖνα ποῦ τοὺς κατηγορεῖ καὶ αὐτός. Διότι ἡ «λατρεία τῆς δημοφιλίας» καὶ ὁ «μαγνήτης τοῦ οὐθμοῦ» δὲν ἦταν βέβαια «δεξιὴ χεὶρ» τοῦ Ταγμοπούλου στὴ σύνθεσιν τῶν «Ἀλυσίδων». Διότι τὰ πρόσωπά του εἶνε «ἀφυρολόγητα καὶ ἀπίθανα» διότι ἡ τέχνη του (:) ὑστερεῖται νὰ τοὺς τυπῶσι βαθύτερα τὴν «σφαργίδα τῆς ζωῆς». Κατηγορησα δηλαδὴ τὸ δράμα, πρῶτα-πρῶτα διότι δὲν εἶνε δράμα, δὲν εἶνε ποίημα, δὲν εἶνε ἔργον τέχνης δημιουργοῦ. Καὶ ἀπὸ μόνον μ' ἐνδιαφέρει ἐμὲ. Ὡς κριτικὸς θέλω νὰ εἶμαι αἰσθητικὸς καὶ ὄχι κοινωνιολόγος. Δὲν δίδω μὴ πεντάρα γιὰ «τὶς κοινωνικὰς πληγὰς» εἰς τὰς ὁποίας τάχα «βάζουσι τὸ χεῖ τους» συγγραφεῖς τῆς περιωπῆς τοῦ ἀξιοτίμου κ. Ταγμοπούλου.

Οὔτε με μέλει καθόλου διὰ τὸ «ἔπνημα», τὸ ὁποῖον ἀντιπροσωπεύουν ἔργα σὸν τὶς «Ἀλυσίδες». Τὰ βλέπω ψευτικὰ, νόθα, μικρότεχνα, ἀνεπικρινῆ. Τὰ καταδικάζω, ἔστω καὶ ὅταν ἡ πρόθεσις των εἶνε νὰ μᾶς διδάσων τὸ Νέον Εὐαγγέλιον. Ἀπειναντίας τιμῶ καὶ θαυμάζω μόνον τὰ ἔργα τῆς τέχνης, εἰς τὰ ὁποῖα διακρίνω τέχνην. Καὶ τὸσον περισσότερον, ὅσον ἡ τέχνη αὐτὴ — καὶ ὄχι ἡ κοινωνιολογικὴ σημασία τοῦ ἔργου, — εἶνε τελειότερα. Ἐγὼ δὲ ἀκόμη τὴν ἰδέαν, ὅτι ἔργον τὸσον ἀτεγῶν καὶ ἀντικαλλιτεχνικῶν καὶ ἀσχημῶν, εἰμπορῶ νὰ εἶπω, ὡς οἱ «Ἀλυσίδες» — τ' ὀμολογεῖ, χωρὶς νὰ θέλῃ, καὶ ὁ ἀνεκᾶθεν αἰσθητικὸς κ. Βασιλικὸς, ὁ ὁποῖος κατὰ βάθος δὲν ἔχει πολλὴν σχέσηιν μετὸν ἔμφινον σοσιαλιστῆν, — δὲν εἰμπορεῖ ποτὲ νὰ ἔχη κοινωνιολογικὴν σημασίαν οἰανδήποτε, οὔτε νὰ εἶνε σύμπτωμα σοβαρῶν καὶ ἀξιοπαρατήρητων καμίας «ἀρκενίσεως», οὔτε νὰ μαρτυρῇ ἀπόλυτος καμὴν «ὀργήν». Ὅλ' αὐτὰ θὰ εἶχαν ἴσως τὸν τόπον των, — κ' ἐγὼ θὰ εἶχα ἄδων, — ἀν τὸ ἔργον ἦτο ἔργον. Ἀλλὰ τώρα ποῦ δὲν εἶνε — τί πταίω ἐγὼ ἀν νυστάξω ἢ ἀν γελῶ; Διότι, ἀπλοῦστατα, ὁ συγγραφεὺς του κοροῖ-δεῖται. Μὴ δυνάμενος νὰ δημιουργήσῃ ἄνθρώπους καὶ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ ζωὴν, καὶ νὰ προκαλέσῃ ὡς καλλιτεχνῆς αἰσθητικὴν συγκίνησιν, δημιουργεῖ πνευρολητήματα, προσκοιεῖται τὸν ὀργισμένον καὶ προκαλεῖ θόρον. Καθ' αὐτὸ κοροῖ-δεῖται. Καὶ εἶνε πολὺ θλιβερόν νὰ βλέπῃ κανεὶς ὅτι μεταξὺ τῶν παιδαριῶν, τῶν ἀμαθῶν, τῶν ἀλλοκίων, ποῦ πᾶντον θύματα τῆς ἔξυπνης κοροῖ-δεῖας του, καταλέγονται καὶ ἄνθρωποι τῆς ἀξίας τοῦ Πέτρου Βασιλικῶν!

ΕΠΙΦΥΛΛΙΔΕΣ

Τὸ Φλογισμένο Ράσο, ὑπὸ Πλάτωνος Σουλιάτη-Ροδομανάκη. Ἐπιφυλλίς τῆς «Ἀεροπόλεως».

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ «De Profundis» ἐνεφανίσθη ἐσχάτως καὶ ὡς μυθιοτοιογράφος μετὰ τὸ «Φλογισμένο

Ράσο», τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν ἡ «Ἀκρόπολις». Ἀντιθέτως πρὸς τὰ πρῶτα περὶ ποιήματα, τὸ νέον του ἔργον εἶνε γραμμένον εἰς τὴν δημοτικὴν. Ὁ κ. Σουλίουτις - Ροδοκανάκης δὲν χειρίζεται ἀκόμη τὴν γλῶσσαν αὐτὴν μὲ τὴν ἐντέλειαν ποὺ ἐχειρίζετο τὴν ἄλλην. Ἡ ἀρμογικὴ καὶ κολαοθητικότης πραγματικῶς καθαρῶς τοῦ De Profundis ἀποτελεῖ ἐν τῶν μεγαλητέρων προτερημάτων τοῦ βιβλίου. Ἡ δημοτικὴ τοῦ «Φλογισμένου Ράσου» δὲν παρουσιάζει τίποτε τὸ ἐκτακτὸν, παρὰ μόνον ἴσως μερικὸς διαλεκτικὸς τύπος, ἀσυνειδήτους εἰς τὸ γραπτὸν δημοτικὸν ἰδιῶμα, (ὡς π. χ. ἀντὶ τοῦ κοινῶς γραφομένου τοῦς) ποὺ δὲν βλέπω καὶ τὸν λόγον τῆς εἰσαγωγῆς τῶν εἰς τὴν φιλολογικὴν γλῶσσαν, ἀφοῦ ἐπεκράτησαν πλέον τύποι γενικώτεροι.

Ὡς ἔργον ὅμως τὸ «Φλογισμένο Ράσο» εἶνε ἀξιοταρατήρητον. Προσάντων διὰ μερικὰς τῶν λεπτομερειῶν. Διότι εἰς τὸ σύνολον φαίνεται κάπως βιαστικὸν καὶ δὲν ἐξελλίσσεται ψυχολογικῶς μέχρι τοῦ σημείου ποὺ θὰ εἶδεν εἰς τὸν ἀναγνώστην ολοκληρωτικῶς τὴν ἐντύπωσιν ἐνὸς πράγματι φλογισμένου ράσου, τὸ ὁποῖον ὁ σφριγηλὸς ἔφηβος, ὁ εἰς στιγμὴν πλάνης ἀποφασίσας νὰ ἀπαρνηθῆ τὴν ζωὴν, δὲν βλέπει τὴν ὄραν νὰ τὸ πετάξῃ... Αἱ περιγραφαὶ τοῦ ὅμως, ἐδῶ κ' ἐκεῖ, εἶνε πολὺ ζωηραὶ, καὶ αἱ παρατηρήσεις τοῦ ἀπρόοπτοι καὶ ὠραῖαι. Κάτι παρομοιώσεις μάλιστα προσωποποιούσαι τὰ φηγῆ, εἶνε ἀξίαι ἀληθινοῦ ποιητοῦ. Ἀλλὰ τὸ σκεδίασμα τοῦ δράματος, μὲ τὸ ὁποῖον τελειώνει τὸ ἔργον, ὑπενθυμίζει πολὺ, εἰς τὰ ποσάσματά του, τὴν «Σαλώμην» τοῦ Ὁσκάρ Ὀυάιλντ καὶ ἐν μέρει τὴν «Ἐλισάβετ» τοῦ Χρηστομάνου. Ὁ νεορὸς συγγραφεὺς εὐρίσκειται ἀκόμη εἰς τὸ στάδιον τῆς μιμήσεως. Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶνε ὅτι ζεῦρε νὰ μιμηθῆ, — καὶ ὅλοι αὐτὸ δὲν τὸ ζεῦρουν!...

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Νέον Θεσσαλικὸν ἄγαλμα ἐν Δελφοῖς¹

Ἐἶνε γνωστὸν τὸ ἐν Δελφοῖς ἀνάθημα τοῦ Θεσσαλοῦ τετραρχοῦ Δαόχου τοῦ ἐκ Φαρσάλου, ὅστις ἦτο ἱερομνήμων ἐν τῷ Ἀμφικτυονικῷ συνεδρίῳ τῷ 338 - 334 π. Χ., εἰνούμενος καὶ θιασώτης τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

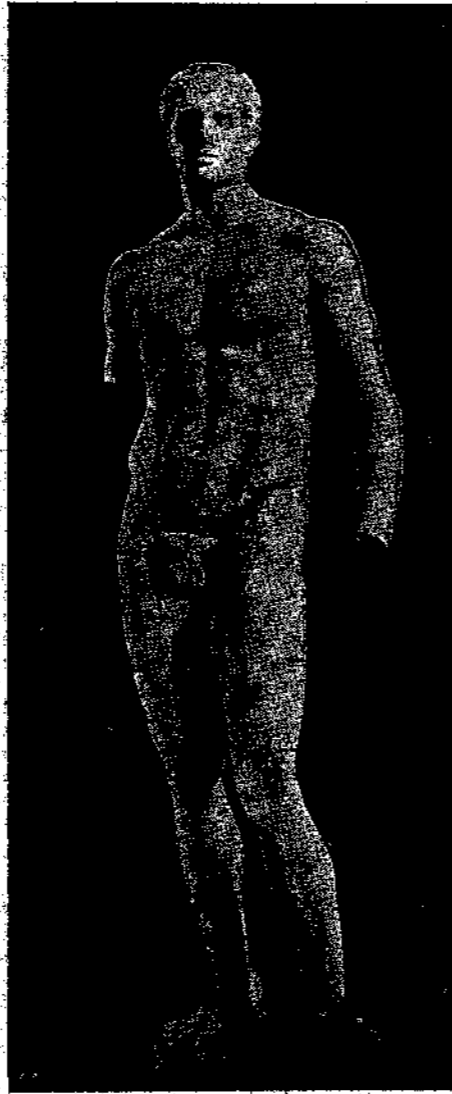
Πλούσιος ὢν ὁ Δάοχος καὶ ἐπιδεικτικὸς, ἴδρυσεν ἐν Δελφοῖς τὸ ἀνάθημα ἐκεῖνο, ἀποτελούμενον ἐξ ἐννέα ἀγαλμάτων, παριστανόντων αὐτόν, τὸν υἱὸν καὶ τοὺς προγόνους αὐτοῦ, διαπρέφαντας ἄλλους μὲν ὡς πολίτους καὶ στρατηγούς, ἄλλους δὲ ὡς ἀθλητάς. Οἱ πρῶτοι παρίσταντο ἐνδεδυμένοι, οἱ δευτέρου ἐν ἀθλητικῇ γυμνότητι.

Ἦσαν ἤδη γνωστὰ, ἀνευρεθέντα μάλλον ἢ ἦτον βεβλαμμένα, ἑπτὰ ἀγάλματα ἐκ τῶν ἐννέα: τοῦ Ἀκνοῦ, τοῦ Ἀγία, τοῦ Τηλεμάχου, τοῦ Ἀγελαίου, τοῦ Δαόχου Α', τοῦ Σισύφου Α' καὶ τοῦ Σισύφου Β'. Ταῦτα εἶνε πολὺτιμα. Θησαυρίσματα, κοσμοῦντα μίαν αἰθούσαν τοῦ μουσείου τῶν Δελφῶν.

Ἐκ τοῦ ἀγάλματος τοῦ ἀναθέτου Δαόχου Β' εὐρέθη μόνῃ ἡ πλίνθος μετὰ τῶν ἄκρων ποδῶν, ἐξ ἧν γίνεται φανερόν, ὅτι οὗτος ἦτο ἐνδεδυμένος καὶ ἐφόρει, ὡς καὶ τινὰ τῶν ἄλλων ἀγαλμάτων τοῦ ἀναθήματος, σκεδῆλια προσόμοια πρὸς τὰ τῶν σημερινῶν ἀγροτικῶν πληθυνσιῶν τῆς Θεσσαλίας. Τὴν αὐτὴν ὁμοιότητα ἔχει ὁ βραχὺς καὶ ἐλαφρὸς διὰ λαοῖδος ἐξωσμένος χιτῶν τοῦ Σισύφου Α' πρὸς τὴν ἐλαφρὰν θερινὴν στολὴν τῶν Θεσσαλῶν γεωργῶν τῆς σημερινῆς.

Τὰ ἀγάλματα ταῦτα, ὡς καὶ τὸ ἐλλείπον ἑνατον, ἦσαν ἐν σειρᾷ τοποθετημένα ἐπὶ λιθίνων βάσεων, εὐρέθει-

σῶν καὶ ἀποκειμένων κατὰ χεῖραν, φερούσῶν δὲ ἐπάνω κοιλότητα ἀνωμάλου μεγέθους καὶ περιγράμματος. Ἐντὸς τῶν κοιλότητων τούτων ἐνεσφηνόντο αἱ πλίνθοι τῶν μαρμαρίνων ἀγαλμάτων διότι τὰ ἐκ μαρμάρου ἀγάλματα εἰργάζοντο οἱ τεχνίται οὕτως, ὥστε μέρος τοῦ μαρμάρου ἔμενε χάριν στερεότητος ὑπὸ τοὺς πόδας ὡς πλᾶς: αὕτη εἶνε ἡ πλίνθος ἀναλόγως δὲ τοῦ σχήματος αὐτῆς ἠνοίγετο ἐπὶ τῆς βάσεως ἢ κοι-



1. Ἀγίας. — Μουσείου Δελφῶν.

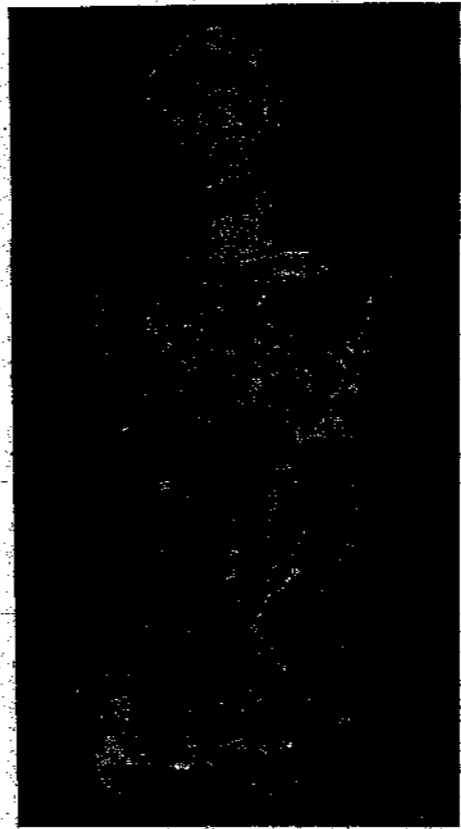
λότης, ἐν ἣ ἑσπερευότο καὶ διὰ μολύβδου τὸ ἄγαλμα. Προσέτι αἱ θεσσαλικαὶ βάσεις σχεδὸν πάσαι φέρουσι καὶ ἐπιγραφὰς, δηλοῦσας τὸ ὄνομα ἢ καὶ τὰς ἀρετὰς ἢ ἰδιότητας ἢ βιογραφικὰς οὕτως εἰπεῖν σημειώσεις τοῦ εἰκονιζομένου προσώπου. Ὁ κ. Homolle, παραβαλὼν τὰς κοιλότητας καὶ τὰς ἐπιγραφὰς τῶν βάσεων πρὸς τὰ ἀγάλματα καὶ τὰς πλίνθους αὐτῶν, ἐταύτισεν αὐτὰ, οὕτω δὲ ὀρίσθησαν σήμερον συμφώνως πρὸς τὰ διδάγματα αὐτοῦ τὰ ὀνόματα τῶν ἀγαλμάτων.

Μία μόνῃ βάσει, ἡ τελευταία κατὰ τὸ δεξιὸν ἄκρον

¹ Ὁσα Homolle ἐν Bull. de corr. Hellénique 1897 καὶ 1899. Preuner, Ein delphisches Weihgeschenk, Bonn, 1899.

τῆς ὅλης σειρᾶς, δὲν ἔχει ἐπιγραφὴν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ γενεαλογία εἶνε φανερά ἐκ τῆς προηγουμένης, ὀρίζουσι τὸν Ἀκνόσιον ὡς υἱὸν τοῦ Ἀπάρου, ὑποδεικνύεται οὕτω, ὅτι τὸ ἐπὶ τῆς ἐπομένης ἀνεπιγράφου βάσεως ἰδρυσμένον ποτὲ ἄγαλμα ἦτο τοῦ Ἀπάρου, γενάρχου τῆς ὅλης οικογενείας.

Ἐκ πάντων τῶν ἀνωτέρω ἀγαλμάτων τὸ μόνον σφῆλον τὴν κεφαλὴν εἶνε τὸ τοῦ Ἀγία (εἰκ. 1). Εἶνε δὲ τοῦτο



2. Ὁ εὐρέθει κορμὸς εἰς τοὺς Δελφοῖς.

καὶ τὸ βεβαιώτατον ὡς ἀνήκον εἰς ὀρισμένην βᾶσιν τοῦ ἀναθήματος, ἐπειδὴ ὄχι μόνον ἡ πλίνθος αὐτοῦ προσαρμόζεται εἰς τὴν κοιλότητα τῆς οἰκείας βάσεως, ἀλλὰ καὶ εὐρέθει πρὸ αὐτῆς κεκλιμένον.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων γλυπτῶν λειψάνων τοῦ ἀναθήματος εὐρέθη καὶ κεφαλὴ τις σύγχρονος καὶ ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ Ἀγία. Ὁ κ. Homolle ἔζηρε τὴν ὁμοιότητα ταύτην δημοσιεύσας τὴν κεφαλὴν, ἣν ἀπέδωκεν οὕτω εἰς τὸ θεσσαλικὸν ἀνάθημα.

Ἢδη κατ' εὐτυχίαν συνματωσιν εὗρον πρὸς Ν. τοῦ τεμένου τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς ἐπ' αὐτὸ ἀμαξιοῦ εἰς τὸν κατοφερῆ ἐλαιῶνα καὶ ἐντὸς τοίχου, ὑποστηρίζοντος τὰ χόρσατα παλαιᾶς ἐλαιᾶς, κορμὸν ἀγάλματος μαρμαρίνου τῆς αὐτῆς ἐποχῆς καὶ τέχνης πρὸς τὰ γυνὰ ἀγάλματα τῶν Θεσσαλῶν. Ἀδιστακτικῶς ἀπέδωκεν εὐθύς τὸν κορμὸν τοῦτον εἰς τὴν θεσσαλικὴν συστάδα, μετὰ πρόχειρον δὲ ἐρευνᾶν ἠδυνήθηεν νὰ προσαρμόσῃ ὡς ἀναμφισβήτητος ἀνήκοντα εἰς αὐτὸν τὴν κεφαλὴν ἐκείνην καὶ τὸ ἀριστέρον σκέλος, ἀποκειμένον ἐν τῇ ἀποθήκῃ τοῦ μουσείου. Τὰ τρία ταῦτα τεμάχια τοῦ ἀγάλματος ἀπεικονίζουσι αἱ εἰκόνες 2 καὶ 3. Ὑπάρχει

ἐν τῇ ἀποθήκῃ καὶ κνήμη τις, ἣν ὑπέλαβον ὡς ἀνήκουσαν εἰς τὸ ἄγαλμα, ἀλλὰ δὲν εὗρον τεμάχια τοῦ δεξιοῦ μῦρου, ἵνα πεισθῶ περὶ τούτου ἀσφαλῶς.

Ἐπειδὴ τὸ ἀποτελούμενον γυνὸν καὶ ἀνοπόδητον ἄγαλμα εἶνε καταφανὸς τοῦ αὐτοῦ ἀναθήματος, οὐδὲν δὲ ἄγαλμα ἄλλο, συμφώνως πρὸς τὰς περὶ τοῦ ὄλου ἀναθήματος μελέτας τοῦ κ. Homolle, λείπει ἐξ αὐτοῦ πλὴν τοῦ τοῦ Ἀπάρου, πειθόμεθα, ὅτι τὸ ἀπαρτιζόμενον νέον ἄγαλμα εἶνε τὸ τοῦ Ἀπάρου, ζήσαντος κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῶν τοῦ ε' αἰῶνος π. Χ.

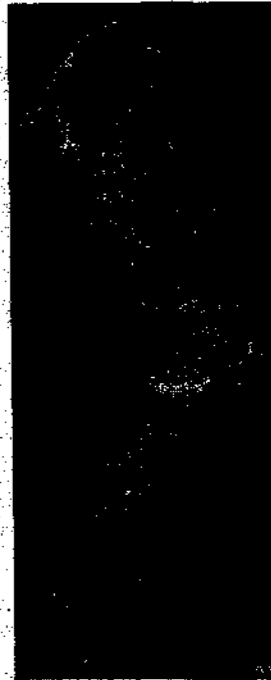
Ἐνεκα τοῦ μακροῦ χρόνου, ὅστις ἐχώριζε τὸν γενάρχην τοῦτον ἀπὸ τοῦ ἐπιγόνου Δαόχου Β', τοῦ ἰδρυσαντος τὸ ἀνάθημα, ὑποτίθεται ἐν τοῖς χρόνοις τούτου ἔλλειψις γνώσεων περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ παλαιῦ προγόνου, οὕτω δὲ ἐξηγεῖται ἡ ἔλλειψις ἐπιγράμματος ἀπὸ τῆς προσηκούσης αὐτῷ βάσεως. Ἴσως ἦγγαστο μάλιστα καὶ τὸ πατρωνυμικὸν τοῦ Ἀπάρου. Περὶ τούτου λοιπὸν δὲν ὑπῆρχον ἀσφαλεῖς ἱστορίαι καὶ, ἐπειδὴ κατὰ τὸν ε' καὶ ε' αἰῶνα π. Χ. πάντες οἱ νέοι ἐθεράπειον τὰς ἀγωνιστικὰς ἔξεις, ἤρκεσεν ἡ ἀπεικόνισις αὐτοῦ γυνῆ ὡς ἀθλήτου.

Ὅμοιος περίπου λόγος ὑπήρξε τὴν ἀναγραφὴν τοῦ αὐτοῦ ἐπιγράμματος τοῦ Ἀγία ἐπὶ τῆς βάσεως ἐτέρου ἀγάλματος αὐτοῦ, χαλκοῦ τούτου καὶ ἔργον τοῦ Ἀυσίππου, ἰδρυσμένου δ' ἐν τῇ πατρίδι Φαρσάλῳ. Ὁ Ἀγίας ἔζησεν ἐπίσης κατὰ τὸν ε' αἰῶνα π. Χ., ὁ δὲ ἦτο γνωστὸν περὶ αὐτοῦ, εἶχε περιληφθῆ εἰς τὸ ἐπιγράμμα ἐκεῖνο. Ὅτε δὲ ὁ Δάοχος παρήγγειλε τὴν κατασκευὴν τοῦ ἐν Φαρσάλῳ ἀναθήματος, ἔδωκε τῷ καλλιτέχνῃ ἢ τοῖς καλλιτέχναις πρὸς χάραξιν τὰ προσηκόντα ἐπιγράμματα, συντεθειμένα ἤδη χάριν τῶν δελφικῶν ἀνδριάντων ὑπὸ ἐπιγράμματος τινὸς Φαρσαλίου ἢ ἄλλου γνωστοῦ τῷ Δαόχῳ ποιητοῦ καὶ περιλαμβάνοντα τὰς περὶ τῶν εἰκονιζομένων γνωστὰς ἢ ἀξίας λόγου εἰδήσεις. Τοῦ Ἀγία ἡ ἱστορία περιλαμβάνετο εἰς τὸ ἐν Δελφοῖς ἐπιγράμμα, ὅπερ ἀνεγράφη καὶ ἐν Φαρσάλῳ. Ἄν ὑπειστήθην ἐν ταῦτα διαφορὰ τις, αὕτη μαρτυρεῖ τὴν ἀκόρεστον φιλοδοξίαν ἢ τὴν ἀστάθειαν τῶν ἐκ τοῦ παλαιῦ χρόνου οἰκογενειακῶν παραδόσεων τοῦ οἴκου τοῦ Δαόχου.

Τὰ εἰρημένα, ὡς ἐλέχθησαν, προϋποθέτουσι (ἐναντίον τῆς γενικῆς κρατούσης γνώμης), ὅτι τὸ ἀνάθημα τῶν Δελφῶν εἶνε παλαιότερον τοῦ τῆς Φαρσάλου. Ἀληθὲς ἢ προσεκτικὴ ἐξέτασις τῶν ἐπιγραμμάτων τῶν δελφικῶν βάσεων καὶ μόνῃ πείθει, ὅτι τὸ ἐν Δελφοῖς ἀνάθημα προηγήθη τοῦ ἐν Φαρσάλῳ.

Τὸ ἐπιγράμμα τοῦ ἀναθέτου Δαόχου λέγει, ὅτι ἡ ἀνάθεσις γίνεται τῷ ἀνακτι Φοίβῳ κ.τ.λ., μαρτυρεῖ, ὅτι ἐποιήθη μόνον διὰ τοὺς Δελφοῦς. Ἀναφερόμενον δὲ εἰς τὰς ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐπιγράμμασι καταλεγόμενας ἀρετὰς τῶν προγόνων, συνδέεται ὀργακτικῶς

3. Σκέλος ἀνήκον εἰς τὸν εὐρέθει κορμὸν.



μετ' αὐτῶν, (ἐτι στενότερον συνδέονται τὰ ἐπιγράμματα τοῦ Ἁγίου, τοῦ Τηλεμάχου καὶ τοῦ Ἀγελίου πρὸς ἄλληλα) ποιηθέντων ἐπομένως κατ' ἀνάγκην μετ' αὐτοῦ χάριν τοῦ δελφικοῦ ἀναθήματος. Εἰς τὸ αὐτὸ δὲ συμπέραςμα ἄγουσι καὶ τὰ ἐπιγράμματα τοῦ Ἁγίου καὶ τοῦ Δαόχου Α', ἅτινα, μνημονεύοντα ἐπιδεικτικῶς τῆς πατρὸς Φαρσάλου καὶ τῆς Θεσσαλίας, ἀπευθύνονται προφανῶς οὐχὶ πρὸς Φαρσαλίους θεατὰς ἢ ἀναγνώστους, ἀλλὰ πρὸς ξένους. Ἐποικίθησαν ἐπομένως διὰ τοὺς Δελφούς, ἐκ Δελφῶν δὲ μετεγράφη τὸ τοῦ Ἁγίου ἐπιγράμμα εἰς τὴν βῆσιν τῆς Φαρσάλου.

Φαίνεται δὲ, ὅτι ἐν Φαρσάλῳ δὲν εἶχεν ἰδρυθῆ μνημεῖον πλούσιον, ὅσον τὸ ἐν Δελφοῖς, ἢ τοῦλάχιστον ὅτι ἐν τῷ μνημείῳ τῆς Φαρσάλου δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἀγάλμα τοῦ Δαόχου διότι οἱ Ἕλληες στίχοι, οἵτινες προσηγοῦνται τοῦ δελφικοῦ ἐπιγράμματος ἐπὶ τῆς Φαρσαλίας βάσεως, συνοψίζουσι πιθανώτατα τὰς ἀναθηματικὰς ἐκφράσεις τοῦ δελφικοῦ ἐπιγράμματος τοῦ Δαόχου Β'.

Ἐπομένως ὁ συμφορμὸς τῶν δύο ἐπιγραμμάτων περιορίζει κατὰ ἓνα τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνδριάντων ἐν Φαρσάλῳ, ἢ δὲ συμμετρικῆ ὑπὸ τὴν ἐνταῦθα ἐπιγραφὴν χάραξις τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Ἀναίππου σχεδὸν βεβαίως, ἂν μὴ τὴν μονότητα τοῦ χαλκοῦ ἐκείνου ἔργου, ἀλλ' ὅμως τὴν ἐν αὐτῷ μόνῳ ἔργασίαν τοῦ Συναωνίου καλλιτέχνου.

Τὰ εἰρημένα ἔχουσι σπουδαιότητα καὶ κατὰ τοῦτο, ὅτι, δεικνύοντα προτεραιότητα τοῦ δελφικοῦ ἀναθήματος ἐν παραβολῇ πρὸς τὴν Φαρσαλίαν βῆσιν, ἀπομακρύνουσι πᾶσαν σκέψιν περὶ ἀντιγραφῆς τῶν δελφικῶν ἀνδριάντων ἀπὸ λυσιπείων πρωτοτύπων ἐν Φαρσάλῳ ἀποκειμένων.

Τοιοῦτοτρόπως αἱ περὶ Ἀναίππου γνώσεις ἡμῶν θὰ περιορισθῶσι πάλιν εἰς τὸν πρὸ τῆς εὐρέσεως τῶν δελφικῶν ἀνδριάντων πλοῦτον, ὃ δὲ Ἁγίας καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ παύονται ἀναξιοπαθοῦντες ἦτοι ὑπολαμβάνομενοι ὡς ἀντίγραφα, ἐν ᾗ εἶνε πρωτότυποι ἐμπνεύσεις. Τὰ ἐνδεδυμένα μάλιστα ἀγάλματα δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τὰ μεγαλοπρεπέστατα προϊόντα καλλιτεχνικῆς τινος secession ἢ art nouveau τοῦ δ' αἰῶνος π. Χ., τεκμήρια ἐλευθερίας καὶ πρωτύπου ἐμπνεύσεως καὶ ἐκτελέσεως.

Διὰ τῆς ἀνευρέσεως τοῦ κορμοῦ καὶ τῆς ἀπαρτίσεως τοῦ νέου τούτου ἀνδριάντος γίνεται πληρέστερον τὸ εἶδημα τοῦ Θεσσαλικοῦ ἀναθήματος, ὅπερ θὰ ἦτο καλὸν νὰ στηθῆ ἐν συνόλῳ, καθὼς ἦτο πάλαι ποτὲ ἐστημένον. Οὕτω θὰ εἶχαμεν τελειότεραν ἔνοιαν αὐτοῦ καὶ τῆς ἐντυπώσεως ἐν γένει ἐκ τῶν ἀρχαίων συστάδων ἀγάλματων. Τὸ πᾶγμα θὰ ἦτο ἐν Δελφοῖς μάλιστα ἐπιτηδεύτατον, ἐπειδὴ ἐν τῷ μουσεῖῳ τῶν Δελφῶν ἐπεξητήθη φιλοκαλιώτατα ἢ δι' ἀναπαραστάσεων ἀληθῆς ἐντύπωσις ἐκ τῶν ἀρχαίων μνημείων.

ΑΝΤ. Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΟΣ

Γαλλικὴ Σχολή

Συνεδρία τῆς 27 Φεβρουαρίου. — Πρώτος ὁμιλήσεν ὁ κ. Courby περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Δήλου.

Αἱ ἐν Δήλῳ ἀνασκαφαί, αἱ γινόμεναι ἀπὸ πέντε ἐτῶν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς δαπάναις τοῦ δουκῆ Λουμπᾶ, ἔχον ἀποδόσει μίαν συνοικίαν τῆς ἀρχαίας πόλεως, καὶ μέρος τῆς προκυμίας. Ἀπέμενε δὲ πρὸς ἀνασκαφὴν τὸ ἱερόν τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἀπὸ τοῦ 1906 εἶχε ἀνακαλυφθῆ πρὸς βορρᾶν μέγα περιστύλον 120 μ. μήκους, ἀμειωμένον ὑπὸ τοῦ Μικεδόνος βασιλέως Ἀντιγόνου Γονατᾶ, οἰκοδόμημα ἐπιβλητικῶν διαστάσεων καὶ ἀσσηρῶς συμμετρίας, τοῦ ὁποῖου τὰ τρίγλυφα, κοσμοῦμενα διὰ κεφαλῶν ταύρων ἐν «ronde bosse» θὰ ἐκφραζένοιον παράδοξον καὶ ἐκπληκτικὴν ἐντύπωσιν. Ἀπέμενε νὰ ἐρευνηθῆ τὸ κέντρον τοῦ οἰκοδομήματος.

1 Ἐπειδὴ τὸν Σίσυφον Β', ὅστις ἐν ἀνγκρίσει πρὸς τὰ λοιπὰ ἀγάλματα ἐπεξήτησε νὰ κερδήσῃ εἰς τὸς θεοὺς τοσοῦτον, ὅσον ἀπέλεον εἰς τέχνην.

Ἡ ἀνασκαφὴ αὐτοῦ ὑπερέβη τὰς προσδοκίας, διότι ὄχι μόνον ἀπεκάλυψε τὴν θῆν τοῦ ἱεροῦ καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν κύριοι — τύραννοι — τῆς νήσου ἀλλὰ καὶ μᾶς βοηθεῖ νὰ ἴδωμεν ὅποια ἦτο ἡ πόλις κατὰ τοὺς μηκηναϊκούς χρόνους δηλ. ἀπὸ τοῦ 1000 ἕως τοῦ 800 περίπου π. Χ.

ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῶν ναῶν, εἰς αὐτὸ τὸ κέντρον τοῦ ἱεροῦ, εὐρέθησαν, πολὺ ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους τῆς κλασικῆς ἐποχῆς, παλαιοὶ τεῖχοι, λείψανα κωμωπύλων. Εἶναι πολὺ ἀκανόνιστοι, πολὺ ἀσχημοί, πολὺ φθαρμένοι ἀλλὰ πᾶσαν ἐνδιαφέροντες! Διότι ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς ἔχομεν τὸ σχέδιον τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς οἰκίας, κλειστής ἐκ τῶν ἔξω, ἀνοικτή ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν αὐτῆν, εἰς τὴν ὁποίαν φθάνομεν διὰ διαδρόμου. Εἰς τὰς γωνίας τῶν αἰθουσῶν ἐστίαὶ χονδροειδεῖς πληθον μίαις θύραις μικρὸς οἰκιακὸς βωμὸς. Μόνον εἰς τὴν Κρήτην, εἰς τὰ Γουρνιά, εὐρίσκειται ὅμοια διάταξις. Οὕτω, διὰ τοῦ εὐρήματος τούτου, ἡ προελληνικὴ Δήλος, τῆς ὁποίας ἠδυνάμεθα μόλις νὰ φαντασθῶμεν τὴν ὑπαρξίν, ἀρχίζει νὰ μᾶς ἀποκαλύπτεται. Ἄς ἐλλίσσωμεν ὅτι νῦν ἐρευνᾶται θὰ μᾶς τὴν ἀποκαλύψουν ἀκόμη καλλιτερεα.

Πλησίον τοῦ μεγάλου ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, διακρίνεται ἀκόμη τὰ λείψανα δύο ἄλλων ναῶν πρὸς δυσμὰς. Ὁ ἕνας, πολὺ κατεστραμμένος, πιθανῶς ἀναγόμενος εἰς τὸν 6ον αἰῶνα π. Χ., ἦτο χωρὶς καμῖαν ἀμφιβολίαν ὁ πρῶτος ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος ὅπου ἠγεῖρετο τὸ περίφημον ἀγάλμα τοῦ θεοῦ, ἐκ ἔβλου ἐπενδυμένου διὰ λεπτῶν πετάλων χρυσοῦ, ἔργον τῶν ἀρχαίων γλυπτῶν Τεκταίου καὶ Ἀγγελίανος.

Ὁ ἄλλος ἀξίζει περισσοτέραν προσοχὴν. Διότι εἶναι ὁ περίφημος «νεὸς ὁ Ἀθηναῖον», ὁ «νεὸς οὗ τὰ ἐπτά (ἀγάλματα) τὰ ὅποια οἱ Ἀθηναῖοι ἠγείραν περὶ τὸ τέλος τοῦ 5ου αἰῶνος. Ὑπάρχουν ἀκόμη πολλὰ συντομίματα αὐτῶν. Ὁ ναὸς αὐτός εἶναι δωρικὸς ἀμφοτερότερος. Ἡ τέχνη τοῦ εἶναι ἑξαισία καὶ πολὺ ἐπιτηδεύμενη. Αἱ ἀναλογίαι τοῦ ἔχουν πολλὴν χάριν τὴν ὁποίαν μόνον εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ τοὺς διδασκάλους τοῦ Φειδίου εὐρίσκειται. Τὰ ἀετώματα ἐκκοσμοῦντο ὑπὸ γλυπτῶν παραστάσεων, ὅπως ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ τυμπάνου ὄπλων. Δὲν σῶζεται ὅμως οὐτὲ τὸ ἐλάχιστον θραύσμα αὐτῶν. Ἄλλ' ὑπάρχουν εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν τὰ συμπλέγματα καὶ αἱ μορφαὶ αἱ ὁποῖαι ἐκόσμουσαν τὴν κορυφὴν καὶ τὰς γωνίας τῶν αἰτωμάτων. Εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας Νηραὶ ὄρθαι ὑπερηφάνως ἰσταίμεναι. Ἡ ἀνατολικὴ ἄκρη παρίστανε τὸν θεὸν Βορέαν ἀρπάζοντα τὴν νύμφην Ὀρειθίαν. Αἱ παραστάσεις εἶναι πολὺ κατεστραμμέναι εἶναι ὅμως καταφανῆς ἡ ζωὴ καὶ ἡ κίνησις τῶν προσώπων: ὁ θεὸς ἀπάγει τὴν νύμφην, ἡ ὁποία ἐκπληκτος, ὑποτασσομένη ἡμῶς, δέχεται τὸ γεγονός. Ὑποκάτω ἵππος συμβολίζει τὴν ταχύτητα τοῦ ἀνέμου καὶ ἐκατέρωθεν νύμφαι φεύγουσαι πτοημέναι. Ὑπάρχουν κλασσικὰ ἔργα ὡραιώτερα αὐτοῦ: κανὲν ὅμως, οὐτὲ αὐτὴ ἡ περιφήμος Νῆα τοῦ Παιωνίου ἐν Ὀλυμπίῳ, δὲν ἤμπορεῖ νὰ παραβληθῆ πρὸς αὐτὴν ὡς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀληθειαν τῆς κινήσεως. Πρὸς δυσμὰς ἄλλο συμπλέγμα πῆριον τοῦ πρώτου ἄλλ' ἐδῶ θὰ ἀπάγει νεανίας: ἡ Ἔως ἀρπάζει τὸν ὡραῖον κνηρὸν Κέφαλον. Ἐκ τοῦ συμπλέγματος αὐτοῦ ἐλάχιστα λείψανα σῶζονται, ἀρκετὰ ὅμως διὰ νὰ μαγεύσωμεν ὅτι αἱ μορφαὶ δὲν ὑπελείποντο τῶν ἄλλων καὶ ὅτι ἐνεῖχον ὅπως ἐκείναι τὴν χάριν, τὸ ἐλαφρὸν καὶ τὸ πνεῦμα τὰ ὅποια ἐμψύχωνον μερικὰ ἄττικα ἔργα τοῦ τέλους τοῦ 5ου αἰῶνος, ὀλιγώτερον δυνατὰ καὶ ὀλιγώτερον ἀσθητὰ ἀπὸ τὰς μορφὰς τοῦ Παρθενῶνος, ἐλαφρότεροι ὅμως, χαριέστεροι καὶ, ἂν εἰμποροῦμεν νὰ εἰπώμεν, περισσοτέρον ἰωνικὰ.

Πῦρον τῶν ἑξο αὐτῶν ναῶν καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, πέντε μικροὶ οἰκοὶ ἀπέτελουν εἶδος στεφάνου. Ἐδῶ ἀπέθετον αἱ πόλεις τὰ πρὸς τὸν θεὸν

ἀναθήματα. Κτισμένοι οὕτως, ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν μεγάλων ναῶν, ὡς ἐξαθήματα αὐτῶν, συμβολίζον νομίσεις τὴν ὑποταγὴν ὅλων τῶν πόλεων εἰς τὰς Ἀθήνας, τῶν ὁποίων τὴν κυριαρχίαν μετὰ δυσφορίας ὑφίσταντο, αἱ ὁποῖαι ὅμως ἔχυναν ἐπ' αὐτῶν τὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ κάλλους τῶν.

Κατόπιν ὁ κ. Ἐρρίκος Γρέγοιρ ὁμιλήσεν περὶ τῆς εἰς τὴν *Καππαδοκίαν* Καππαδοκίαν ὁδοιοποιίας του. Αἱ ἐν τῇ γῶρᾳ ἐκείνῃ πολυάριθμοι ἐν μονολίθους ἐκκλησιαὶ δὲν εἶνε ἀγνωστοί. Πολλοὶ περιηγηταὶ ἀναφέρουσι τὰ περιεργα τούτα μνημεῖα, ἀλλὰ μέχρι τοῦδε ἠγνοεῖτο ἢ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Βυζαντινῆς τέχνης ἐκτακτος σπουδαιότης αὐτῶν. Καίτοι μερικά ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τῶν εὐρισκομένων ἐν τοῖς λατομημένοις ναοῖς τῆς Ματιανῆς καὶ τῆς Σοανδοῦ εἶχον δημοσιευθῆ (κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀκριβῶς), οἱ ἐπιστήμονες ἀμφέβαλλον ἀκόμη περὶ τῆς χρονολογίας τῶν ζωγραφικῶν ἐκείνων, τῶν ὁποίων ἄλλως τε φωτογραφία δὲν ὑπῆρχον. Καὶ ἄρτιως ἐκδοθέντα βιβλία περὶ τῆς βυζαντινῆς τέχνης θεωροῦν ὡς μὴ ὑπάρχουσαν τὴν ἀρθρον ὕλην, ἦν κριτικῶς οἱ μιστηριώδεις Καππαδοκικοὶ βράχοι. Ὁ κ. Gr. ὅστις ἐτοιμάζει πλήρη ἐκδοσιν, τῶν ζωγραφικῶν τῆς Ματιανῆς καὶ τῆς Σοανδοῦ, εἰπεὶς νομίμως, τὸ ἀκρατέρισον αὐτοῦ περὶ τοῦ πλούτου τῶν καλλιτεχνικῶν θησαυρῶν, οὗς ἐμελέτησε κατὰ τὴν διάρκειαν παρατεταμένης ἐν Καππαδοκίᾳ διαμονῆς. Κατὰρθων νὰ ὀρίσῃ ἀκριβῶς τὴν χρονολογίαν σχεδὸν πασῶν τῶν ζωγραφικῶν, αἰτινες ἀνήκουσιν εἰς τὸν 1. καὶ 1α. αἰῶνα, εἰς ἐποχὴν δηλαδὴ, τῆς ὁποίας ἡ τέχνη ἀντιπροσωπεύεται μόνον, ἐκτός τῶν Κ. ἐκκλησιῶν, διὰ τῶν μικρογραφικῶν ὀλίγων χειρογράφων. — Διὰ φωτοκινῶν προβολῶν ἐπαρουσίασε δειγμὰτα τινὰ τῆς διακοσμῆσεως τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ ἐσχολίασε διαφόρους εἰκονογραφικοὺς τύπους, ἦτοι τὸ ὕδωρ τῆς Ἐλέγξεως τῆς Παρθένου, «τὴν εἰς Βηθλέμ ὁδοιοποιίαν» τὴν «Ἀνάστασιν», τὸν «Εὐαγγελισμόν» καὶ τὴν «Σταύρωσιν». Ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῶν ἀκρατῶν ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου χαρακτῆρος τῶν παριαταμένων σκηνῶν, ἂν μερικά δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὸν συνήθη κύκλον τῆς βυζαντινῆς ζωγραφικῆς, συνδεόμεναι ἀμέσως, ὡς τὸ «Ὑδωρ τῆς Ἐλέγξεως» πρὸς ἀρχαίους ἀνατολικούς τύπους τοῦ 1. καὶ 2. αἰῶνος. — Περὶ τῶν ζωγραφικῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ταξιδίου του ὁ κ. Γρέγοιρ, ὡς ἐκ τῆς βραχυτητος τοῦ καιροῦ, δὲν ἠδυνήθη νὰ ὁμιλήσῃ διὰ μακρῶν. Περιερίσθη εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς εἰς τὸν ἑσπέρου τῆς Βυζ. Μικρῆς Καππαδοκίας καὶ τοῦ συγγρόνου Ἑλληνισμοῦ κειμένης κόμης τῶν Φαρᾶων (παρὰ τὸν Καρμάαν ποταμὸν), ἔνθα ἀνεκάλυψε διάφορα ἐπιγραφικὰ κείμενα: μίαν διγλωσσον (ἀραμαϊκὴν καὶ ἑλλ.) ἐπιγραφὴν ἀναφέρονσαν τὸν θεὸν Μίθραν καὶ βυζ. ἐπιγράμμα τοῦ 1. αἰῶνος. Ἐκ τῶν μνημείων τούτων φαίνεται ὅτι τὰ Φάρσα ἐκαλοῦντο τὸ πρὶν Ἀριαράμεια καὶ ὕστερον Ῥοδανός.

ΜΟΥΣΙΚΗ

Ῥαδιοὶ Ἀθηνῶν

Τὴν προπαραελθούσαν Κυριακὴν ἐδόθη εἰς τὸ Ῥαδιοὺν μία πρώτην δοκιμαστικὴ συναυλία ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Ἡ συναυλία αὕτη εἶχε τὸ ἐξαιρετικὸν ὅτι κατ' αὐτὴν ἔκαμνε τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τῆς ἡ τῆς εἰς τῆς ἐνοργανώσεως τοῦ καθηγητοῦ κ. Σπ. Καίσαρη. Ἡ ἐκτέλεσις ὑπὸ τῆς ὀρχήστρας, ἐκ πνευστῶν καὶ κρουστῶν ὁργάνων ἀποτελουμένης, τοῦ «Θριαμβητικοῦ Ἐμβατηρίου» τοῦ Dewitz καὶ τῆς Ouverture τῆς «Μίας ἡμέρας ἐτυχίας» τοῦ Anber καὶ ἡ διεύθυνσις αὐτῆς ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ κ. Φ. Οἰκονομίδου ἀπέδειξαν τὴν ἰλιαν καρποφόρον καὶ εὐδόκιμον ἐργασίαν τοῦ κ. Καίσαρη. Χαιρετίζω μὲ πολλὴν μου χαρὰν τὴν πρώτην

ἐμφάνισιν τῆς τάξεως τῆς Ἐνοργανώσεως, καθότι ὁ κλάδος οὗτος ἀποτελεῖ δι' ἓνα Ῥαδιοὺν στοιχεῖον ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἀνεύ.

Συναυλία Longobardi

Ὁ κ. Alfonso Longobardi καθηγητῆς τοῦ πιάνου εἰς τὸ Ῥαδιοὺν Πειραιῶς μᾶς ἔδωσε δείγματα τῆς τέχνης του, τὴν Κυριακὴν 2 το. εἰς τὴν αἴθουσαν Ῥαδιοῦ Ἀθηνῶν. Ὁ κ. Longobardi, διπλωματοῦχος τοῦ Ῥαδιοῦ τῆς Νεαπόλεως, εἶναι ἀπὸ ἐκείνους τοὺς Ἰταλοὺς καλλιτέχνους οἱ ὁποῖοι ἔχουν μέσα τῶν ἓνα καλλιτεχνικὸν δαιμόνιον καὶ οἱ ὁποῖοι ἐννοοῦν, ὅταν πιάσουν ἓνα ὄργανον, νὰ τὸ καταστήσουν ἐνελέως ὑποχείριόν των. Πραγματικῶς ὁ Canone τοῦ Serrao, τὸ Marche à la Turque τῶν Μπετόβεν-Ρουμπαϊσιάν καὶ ἡ Wilde Jagd τοῦ Alot ἀπέδειξαν τὸν μηχανισμόν καὶ τὴν ταχύτητα τοῦ κ. Longobardi. Εἰς τὸ Warum τοῦ Σούβαν, τὸ Nachtstück καὶ τὴν Φαντασίαν τοῦ Σοπὲν ὁ κ. Longobardi ὑπέδειξε ὀλίγον ὅσον ἀφορᾶ τὸν χρωματισμόν. Τὸ παίζιμον του εἰς αὐτὰς τὰς συνθέσεις ἦτο ὀλίγον τραγῶν καὶ ἡ ἐκφρασις του ἐπίσης ὀλίγον ἐπιτηδεύμενη, ἐνῶ κατὰ τὴν γνώμην μου, ἔκρεπε νὰ ἀπεδίδοντο ἀσπλάγιστα, ἡρεμότερα καὶ φουσκότερα. Ἄλλ' ἐπειδὴ πρόκειται περὶ ζητήματος χρωματισμοῦ καὶ ἀτομικῆς ἐκφράσεως, ἐπαναλαμβάνω ὅτι τὸ τοιοῦτον γνώμη μου εἶναι. Τὴν συναυλίαν ἐποίκιλλε τὸ ἄσμα τῆς Δόξας Μαρίας Σανθάκη. Ἡ Δίς Σανθάκη μαθητρία τῆς Κας Φερᾶλδης ἔχει λαμπρὸν μεταλλικὴν φωνήν, δὲν στερεῖται δὲ καὶ ἀισθήματος. Ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἄσμάτων ἐκ τῶν «Dragons de Villard» καὶ τοῦ «Σαμψὸν καὶ Δαλιδᾶ» ἦτο ἀρκετὰ καλὴ καὶ ἀπέδειξε τὸ τάλαντόν της, τὸ ὁποῖον καλλιεργούμενον σὺν τῷ χρόνῳ θὰ ἀποβῆ ὅπως πρέπει.

Ὁ κ. Rettich

Ὁ καθηγητῆς τοῦ βιολίου καὶ διευθυντῆς τῆς ὀρχήστρας τοῦ Ῥαδιοῦ κ. Rettich παρητήθη τῆς θέσεως του καὶ ἀνεχώρησεν εὐθὺς εἰς Γερμανίαν. Λόγοι ὑγείας ἠνάγκασαν τὸν κ. Rettich νὰ ἀναχωρήσῃ, ἀφήσαντα ὁμολογουμένως μέγα κενὸν εἰς τὸ Ῥαδιοὺν. Ὡς βιολινίστας ὁ κ. Rettich ἦτο τέλειος καὶ ἀναμφιβόλως δὲν παρήγε καλοὺς καρπούς. Ἄλλ' καὶ ὡς μαέστρος δὲν ὑπελείπετο. Βγαλμένος ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν ὀρχήστραν τῶν περιφημῶν κοναέρτων τῆς Κάιμσαλ τοῦ Μονίχου εἶχεν ἤδη ἐμποτισθῆ τὴν ἀκριβείαν καὶ τὸν τέλειον χρωματισμόν τῶν ἐκτελέσεων ἐκείνων, καὶ δειγμὰτα τῆς ἰκανότητος του ταύτης μᾶς ἔδωσε κατὰ τὰς ὀλίγας συναυλίας τὰς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν του δοθεῖσας εἰς τὸ Ῥαδιοὺν, πρὸ πάντων δὲ κατὰ τὴν τελευταίαν συναυλίαν Μπετόβεν τὸν ὁποῖον τόσον ἀριστοτεχνικῶς διηρμήνευσεν. Ἄς ἐλλίσσωμεν ὅτι ἡ μουσικὴ δευτέρεια τοῦ κ. Νάζου θέλει εὖρη τὸν ἐφάμιλλον ἀντικαταστάτην του.

Ἡ ἑσπερὶς ὑπὲρ τοῦ Ὀφθαλμιατροῦ

Τὴν ἑσπεραν τῆς 6 το. ἐδόθη εἰς τὸ Δημοτικὸν Θεάτρον ἡ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Α. Μ. τῆς Βασιλίσσης μουσικοφιλολογικὴ ἑσπερὶς ὑπὲρ τοῦ Ὀφθαλμιατροῦ. Ὅσον μὲν ἀφορᾶ τὸ φιλολογικὸν μέρος τῆς ἑσπερίδος ἐκείνης παραλείπω νὰ εἰπῶ τι καθότι τούτο δὲν εἶναι τῆς δικαιοδοσίας μου. Ὅσον ἀφορᾶ ὅμως τὸ μουσικόν, ὁφείλω προτίστως νὰ ἀπευθίνω ἓνα μέγα εἶγε εἰς τὴν Κων. Φωνὰ καὶ τὴν ὑπ' αὐτὴν χορωδίαν, ἡ ὁποία ἦτο ἡ μεγαλύτερα ἐπιτυχία τῆς ἑσπερίδος. Ὁμολογῶ ὅτι σπανίως ἤκουσα χορὸν γυναικίον τόσον καλῶς κατηρητισμένον, μὲ τόσα καλὰ στοιχεῖα ἀποτελουμένον, μὲ τόσην καλὴν ἀναλογίαν καὶ μὲ τόσον τέλειον καὶ λεπτὸν χρωματισμόν. Ὁμολογῶ ἐπίσης ὅτι ἤκουσα τέλος πάντων ἓνα sotto

voce όχι βεβιασμένον; ἐνὸς crescendo ἀνατριχιαστικόν, ἐνα diminuendo ἀπαλάτωτον καὶ μίαν ἀρμονίαν σταθεράν καὶ όχι ἐπιφυλακτικὴν. Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ Ἄγγελου φύλακος τοῦ César Frank ἐξόχως τελεία. Ἐπιτυχεστάτη ἐπίσης ἡ ἐκτέλεσις τῆς χορφιδίας τοῦ «Στοιχειωμένου πλοίου» τοῦ Βάγνερ τόσο ὑπὸ ἐποψιν ἀκριβείας ὅσον καὶ χρωματισμοῦ. Δὲν ἔλειψαν οὔτε αὐτὰ αἱ δύο-τριεῖς arpeggiature εἰς τὸ Τρά-λά-λά, αἱ δὲ μεταπτώσεις τῶν φωνῶν ἔγιναν ἀριστοτεχνικώτατα. Αἱ contralti σταθερώταται καὶ βεβαιόταται εἰς τὸ attacco τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ ἀρχικοῦ μοτίβου τὸ ὁποῖον παρελαμβάνον κατόπιν αἱ soprani καὶ mezzosoprani καὶ τὸ ἀνέπτυσαν μὲ πολλὴν χάριν καὶ μὲ πολλὴν ἀγία. Καὶ ὅλα αὐτὰ... χωρίς μπαγκέττα! Τοῦ «Στοιχειωμένου πλοίου» ἐζητήθη ἐπιμόνος ἢ ἐπαναλήψις. Θὰ ἠδύνατο δὲ καὶ δεκάκις νὰ ἐπαναληφθῆ χωρίς τὸ ἐνδιαφέρον νὰ ἐλαττωθῆ οὐδὲ τὸ παραπαν. Τὸ ἐκλεκτὸν καὶ πολυπληθὲς ἀκροατήριον ἐκάλεσεν ἐπανεπισημμένους ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὴν Καρ Φωκά, εἰς τὴν ἀριστοτεχνικὴν τῆς ὁποίας διδασκαλίαν ὀφείλεται ἢ τελεία ὄντως ἐκτέλεσις τῶν δύο ἀνωτέρω χορφιδῶν αἰτνες προεκάλεσαν ἀληθῆ φρενιτιδα.

Ἡ Καρ Φωκά ἐπίσης ἐξαγορεύσας μὲ περισσήν τέχνην καὶ περισσοτέραν χάριν τὴν ἀριαν τῆς «Μανῶν» τοῦ Μασσεν «Je suis ancor étourdie» ὡς καὶ τὴν ἀριαν τοῦ «Μαγεμένου αὐλοῦ» τοῦ Μότσαρτ καὶ τὴν «Perle du Brésil» τοῦ Δαβίδ, εἰς τὸ τέλος δὲ ἔγραψε καὶ τὴν «Βοσκοπούλαν» καὶ ἕνα ἄλλο τραγούδι... ἑλληνοειδὲς ὁπωσδήποτε!

Ἡ Λίς von Hörshelmann ἐπαίξε ἐξόχως ὠραία τὴν «Navelette» τοῦ Schumann καὶ τὸ Finale τῆς ὑπ' ἀριθμὸν 58 συνάτας τοῦ Chopin.

Ὁ κ. Schultze μετρησίως κυριολεκτικῶς τοῦς ἀκροατὰς μὲ τὸ δοξάρι του. Ἐχρωμάτισε θαυμάσια τὴν Romanza τοῦ δευτέρου κονσέρτου τοῦ Βενιάφσκι καὶ ἀπέδωσε ἐξόχως ἐπιτυχῶς τὸ φινάλε τοῦ ἰδίου κονσέρτου, ἐπερνήσας ὅλας τὰς δυσκολίας τοῦ ἰδιοτρόπου αὐτοῦ allegro. Ἀλλὰ παρ' ὀλίγον νὰ ξεχάσω τὸν κ. Κέπετσην. Τὸ accompagnement τοῦ λεπτότατον, μὲ πολλὴν ἀκριβείαν καὶ πολὺ τάκτ, προσόντα τὰ ὁποία δὲν δύναται τις νὰ εἶρη εὐκόλως εἰς ἕνα ἐρασιεὺς τῆς ἄριστῆς ἐκτέλεσις τῆς ὁποίας ἐπροξένησεν εἰς τὸ ἀκροατήριον τὸ ἀνωτέρω τεμάχιον. Ἡ Καρ Φωκά ἐπέτυχε καὶ ὁ κ. Σούλτσε πρέπει νὰ ἔμειναν ἐνθουσιασμένοι ἀπὸ τὸ accompaniment τοῦ κ. Κέπετση.

Θ. Ι. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΑΝΟΣ

Υ. Γ. Ὅταν ἔβγαινα ἀπὸ τὸ θέατρον, ἤκουσα ὄλον ἐκείνον τὸν κόσμον νὰ σφυρίζῃ καὶ νὰ σιγοτραγουδῇ... τὸ «Στοιχειωμένο πλοῖο» τοῦ Βάγνερ! Τὸ τοιοῦτον δὲν συμβαίνει σιγήτως καὶ εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς ἀριστῆς ἐκτελέσεως τὴν ὁποίαν ἐπροξένησεν εἰς τὸ ἀκροατήριον τὸ ἀνωτέρω τεμάχιον. Ἡ Καρ Φωκά ἐπέτυχε καὶ ὁ κ. Σούλτσε πρέπει νὰ ἔμειναν ἐνθουσιασμένοι ἀπὸ τὸ accompaniment τοῦ κ. Κέπετση.

Θ. Ι. Σ.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Εἰς τὰ ἀθηναῖκα φύλλα ἐδημοσιεύθη μετάφρασις ἀρθρον τοῦ κ. Βουρδάν ἀπὸ τὸν Φιγαρό ὑπὸ τὸν τίτλον *Τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα· Μία λύσις*. Ὁ Γάλλος δημοσιογράφος ἐκδέχεται τὰς ἰδέας τοῦ κ. Θεοτόκη ἐπὶ τοῦ φλέγοντος τούτου ζητήματος. Τὸ μεταφῆρον ἐλόκληρον, ὡς ἐνδιαφέρον ὄλον τὸν Ἕλληνα.

Κατὰ τὴν τελευταίαν εἰς Ἀθήνας διαμονὴν μου ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ συνδιαλεχθῶ διὰ μακρῶν μετὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Θεοτόκη.

Ὁ κ. Θεοτόκης εἶνε πολιτικῶς ἀνὴρ τῆς μεγάλης σχολῆς. Ὑψηλὸς ἀναστήματος, ἐπιβάλλοντος ἐξωτερικοῦ καὶ μὲ τρόπους ἐξόχως διακεκριμένους, μὲ τὸ λεπτοφρὲς πρόσωπον στολισμένον ἀπὸ ὠραῖον λευκάζοντα

μύστακα, συνδυάζει πρὸς τὴν ἀγγλικὴν correction κατὰ τῆς κατωμένης γαλατικῆς χάριτος. Κληρονομίας μὲ τὰς ἰδέας τοῦ ἀειμνήστου Τρικούπη τὴν διεύθυνσιν τοῦ μεγάλου κόμματος, τοῦ σχηματισθέντος ὑπὸ τῶν ἐξόχων τούτου πολιτευτοῦ, ὁ κ. Θεοτόκης ἔχει μεγάλην πολιτικὴν καὶ κοινοβουλευτικὴν ἐπιρροήν. Αἱ ἔναι κυβερνήσεις γνωρίζουν ὅτι ἰδέαι τοῦ ἔμφρονος τούτου πολιτευτοῦ δὲν εἶνε γνῶμαι τυχαίου τινὸς πολιτευομένου, καὶ βεβαίως δὲν θὰ παρίδωσι τὰς γνώμας αὐτοῦ περὶ ζητήματος, πῆρξ τοῦ ὁποίου στρέφεται παλλομένη ἢ προσοχὴ ἂν όχι ἀκόμη ἢ ἀγωνία ἐλοκλήρου τῆς Ἐθρώτης.

Μεταξὺ ἄλλων συνεζήτησα μετὰ τοῦ κ. Θεοτόκη τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα καὶ ἰδὼν αἱ γνῶμαι, τὰς ὁποίας ἤκουσα καὶ τὰς ὁποίας κρινῶ χρήσιμον νὰ δημοσιεύσω σήμερον, βεβαιώθεις, ὅτι οὐδὲν εἶχον τὸ ἐμπιστευτικόν.

Ἡ ἐνιαία αὐτονομία ἀδύνατος

Πιστῶς συνοψίζω τὰς γνώμας τοῦ πρωθυπουργοῦ ἀπὸ τὰς λαηθείσας τὴν ὥραν ἐκείνην σημειώσεις μου.

Ἡ κατάστασις εἶνε ἀφόρητος καὶ δὲν εἶνε δυνατόν νὰ παρατηρῆ ἄποινε. Ἡ Μακεδονία, ἀπαραιομένη μεταξὺ Βουλγάρων, Σέρβων καὶ Ἑλλήνων, διατελεῖ εἰς προποδοσαν ἀνωμαλίαν καὶ ὁ πυρετὸς αὐτὸς θὰ φουεῖ τὸ σῶμα, ἀν μὴ καταπολεμηθῆ ἐγκαίρως. Αἱ Δυνάμεις ἐσκέφθησαν νὰ ἐπιβάλλωσιν εἰς τὴν Τουρκίαν οὐκίως μεταρρυθμίσεις. Ὅποια πλάνη! Καὶ ἰδὼν ὅτι γίνεται λόγος, περὶ δικαστικῆς μεταρρυθμίσεως. Νέα πλάνη! Ὅποια θὰ εἶνε ἡ ἐννοία δικαστικῆς μεταρρυθμίσεως, εἰς χώραν ἀπαραιομένην ὑπὸ τῆς ἀταξίας; Ὅτι ἐπαίγει εἶνε ἡ ἀποκατάστασις τῆς τάξεως. Ἀλλὰ πῶς;

Διὰ τῆς Τουρκίας; Ἡ Τουρκία ἀπέδειξεν, ὅτι ἀδύναται νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ ἔργον τοῦτο. Διὰ τῶν Δυνάμεων; Ὑπόθεσις ἐπίσης χιμαρική, διότι δὲν εἶνε πιθανόν, ὅτι ἐκάστη αὐτῶν θὰ ἔσπερξ νὰ συντηρῆ εἰς τὴν Μακεδονίαν στρατιωτικὴν δύναμιν. Ἀλλὰ τότε θὰ γείνη σκέψις περὶ αὐτονομίας τῆς Μακεδονίας; Ἀλλ' ἡ λύσις αὐτὴ εἶνε λύσις κατὰ τὸ σῆμα τοῦ Ποντίου Πιλάτου, διότι αἱ διάφορα φυλαὶ δὲν θὰ ἔκανον ἀλληλοσπαρασσόμενα.

Νέον σχέδιον

Ἐμελέτησα ἐπὶ μακρὸν τὸ ζήτημα καὶ ἐφ' ὅσον σκέπτομαι ἐπ' αὐτοῦ, ἐπὶ τοσοῦτον ἐνισχυεῖται ἐν ἐμοὶ ἡ πεποιθήσις, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλη ἀσφάλεια διὰ τὴν εἰρήνην καὶ ἄλλη σωτηρία διὰ τὴν Μακεδονίαν, πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως, ἐκτὸς τοῦ καταμερισμοῦ τῆς Μακεδονίας εἰς ζῶνας ἐπιρροῆς. Ἐννοῶ δέ, λέγων τοῦτο, τὸν διὰ νέας διοικητικῆς διαρρέσεως καταμερισμὸν τῆς χώρας εἰς τμήματα ὠρισμένα, ἀναλόγως τῆς ἐν αὐτοῖς ἐπικρατήσεως τῶν φυλῶν.

Τοῦ σχεδίου τούτου ἐφαρμοζομένου εἰς ἐκάστην τοιαύτην φυλετικὴν ζώνην ἢ διαμερίσμα, ἢ μειοψηφία οἰαδήποτε καὶ ἂν εἶνε — ἑλληνική, βουλγαρική ἢ σερβική — θὰ εἶνε ἠγαθαίωμένη ἢ νὰ ὑποταχθῆ εἰς τὴν ἐπικρατεστέραν τοῦ τμήματος ἐθνικότητα ἢ νὰ μεταναστεύσῃ εἰς γειτονικὴν καὶ ὁμόφυλον ἐπαρχίαν, ὅπου θὰ κυριαρχοῦν οἱ ὁμαίμονες τῆς. Ἀγῶνες ἀνθρωποκίτνοι δὲν θὰ συνέβαινον πλέον, καὶ ἕκαστος θὰ εἶχε συμφέρον νὰ ζῆ ἐν εἰρήνῃ, εἰδὲν δὲν ἐπεθύμει νὰ ὑποβληθῆ εἰς κινδύνους ἀντεδικησέων.

Θὰ ἐξέλεπτον ταυτοχρόνως καὶ οἱ ἔξωθεν ἐρεθισμοί, οἱ ὁποῖοι ὑποδάλλουν τὰ τοπικὰ πάθη, διότι ἕκαστον ἐθνικὸν στοιχεῖον δὲν θὰ εἶχε πλέον λόγον ν' ἀγωνίζεται περὶ τῶν πρωτείων καὶ τοιουτοτρόπως θὰ ἐξέλιπον ἢ ἀναβράζουσα ἀναρχία, τὰ φρικώδη δράματα, τῶν ὁποίων οἱ συγχρόνως δρώντες ἢ διαδεχόμενοι ἀλλήλους ἐργάται, εἶνε αἱ ἀντιζηλοὶ φυλαὶ, αἱ διεκδικούσαι τὴν δυστυχὴ Μακεδονίαν.

Μία ἀντιρρηση

— Καὶ τί κάμνετε τὴν Τουρκίαν εἰς τὸ μέγα τοῦτο σχέδιόν σας; ... Νομίζετε ὅτι ὁ Τούρκος θὰ ὑποταχθῆ καὶ θὰ συγκατατεθῆ προθύμως εἰς τὸν καθορισμὸν ζωνῶν ἐπιρροῆς, αἱ ὁποῖαι φαινονται ὡς οἱ προάγγελοι λύσεως σκιάς: τῆς κατανομῆς τῆς Μακεδονίας;

— Ὁ Τούρκος (ὑπέλαβεν ὁ κ. Θεοτόκης) θὰ ἀντιση βεβαίως εἰς πᾶσαν μεταρρυθμίσειν καὶ πρέπει ἢ νὰ μὴ ζητηθῆ τίποτε, ἢ ἂν ζητηθῆ, νὰ ἐπιβάλλεται. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἐν τούτοις, ἢ Τουρκία δὲν θὰ εἶχε δίκαιον νὰ ἀντιστῆ. Σχηματισμὸς ζώνης ἐπιρροῆς δὲν σημαίνει ποσῶς διαμελισμὸν. Ἡ Μικρὰ Ἀσία κατοικεῖται ὑπὸ Ἑλλήνων ἔπειτα τάχα ἐκ τούτου, ὅτι γίνεται λόγος νὰ προσαρτηθῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα; Μέρους τῆς Ἡπειρου ἐπίσης ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ὡς τμήμα τῆς Ἑλληνικῆς γῆς καὶ παρεχομένη παρ' αὐτῶν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Στέμμα. Ἐν τούτοις παραμένει ἀκόμη ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ἔγγον. Ἡ μὴ εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐπικαλεσθῶ τὸ κλασικὸν παράδειγμα τῆς Ἀστροσυγγικῆς Ἀυτοκρατορίας, ὅπου ἀναβράζει ὁ ἀνταγωνισμὸς ἐχθρῶν φυλῶν, χωρίς διὰ τοῦτο τὸ κράτος νὰ διαμελιζέται;

Ἡ εἰρήνευσις

— Ὅχι, όχι. Δὲν φοβοῦμαι ποσῶς διὰ τὸ μέλλον τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους φαντάζεται ἡ ὀθωμανικὴ μικροψυχία. Προσθετὸν δὲ ἄλλως ὅτι ἀποκρούω, ὅτι ἐφαρμοζομένης τῆς λύσεως ταύτης, εἶνε δυνατόν νὰ ἔχωμεν, ὑπὸ μορφήν κατὰ τὸ μάλλον ἢ ἥττον λαθραίων παρεμβάσεως τῶν διαφόρων ἐθνικότητων, τῶν ὁποίων ἢ φυλῆ θὰ κατοικῆ εἰς τὸς περὶ ὧν ὁ λόγος ζῶνας. Ἡ Σερβία, ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Ἑλλάς ὡσαύτως δὲν θὰ ἔχουν τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀναμειξεως εἰς Μακεδονίαν οὕτως ἀναδιοργανωμένην.

Τὸ 3ον ἀρθρον τῆς συμφωνίας τοῦ Μύρστερ προβλέπει περὶ διοικητικῆς ἀναρρυθμίσεως τῆς Μακεδονίας. Ἀλλ' ἂν αἱ Δυνάμεις θεωροῦν τὴν διαρρυθμίσειν ὡς ἐξαρτωμένην εἰς τὸ μέλλον ἐκ τῆς εἰρηνεύσεως τῆς Μακεδονίας, ἡμεῖς φρονούμεν, καὶ ἐπὶ γεγονότων ση- ριζόμενοι ἔχομεν τὴν πεποιθήσειν ὅπως τούναντιον, ὅτι ἡ εἰρήνευσις ἢ θὰ εἶνε τὸ λογικὸν ἀποτέλεσμα νέας διοικητικῆς κατανομῆς κατὰ τὴν ἐθνολογικὴν ἀρχὴν ἢ οὐδέποτε θὰ πραγματοποιηθῆ.

Ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ θάλασσα

— Καὶ αἱ Δυνάμεις; ἐρωτῶ.

— Ἄ, αἱ Δυνάμεις! Βέβαια διὰ τὸ ἔργον τοῦτο τῆς εἰρήνης καὶ τῆς διαλλαγῆς ἀπαραίτητος εἶνε ἡ ὁμοφωνία τῶν Δυνάμεων. Καὶ ἡ ὁμοφωνία θὰ ἦτο εὐκόλος, ἂν αἱ Δυνάμεις δὲν εἶχον ἐξ ἴσου οὐδὲν συμφέρον εἰς τὸ ζήτημα. Ἀλλὰ δὲν δύναται τις νὰ εἶπῃ ἀπολύτως, ὅτι πᾶσαι δὲν ἔχουν συμφέροντα. Ἀμα ὡς ἀρχίσουν συζητούσας, θὰ τεθῆ ἐν ζήτημα προκαταβολικῶς: Ἡ Βουλγαρία θὰ κατέξῃ λιμένα ἐν τῇ Μεσογείῳ;

Τοῦτο εἶνε δι' αὐτὴν τὸ κύριον πρόβλημα καὶ ἐν τούτῳ συνοψίζεται κυρίως εἰπεῖν πᾶν ὅτι καλεῖται ζήτημα Ἀνατολικόν. Ἐπὶ τούτου ἡ γνώμη τῆς Ἑλλάδος εἶνε γνωστὴ καὶ σύμφωνος πρὸς τὰς παραδόσεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁλόκληρος ἡ Θράκη εἶνε ἑλληνικὴ καὶ εἰς τὴν μακρὰν καὶ αἰωνίαν αὐτὴν συνέχειαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἥτις ἀκολουθοῦσα τὴν θάλασσαν συνδέει τὸν Πειραιᾶ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸ παρελθόν μας, αἱ ἱστορικαὶ ἡμῶν τύχαι, αὐτὴ αὐτὴ ἡ οὐσία καὶ ἡ ὑπόστασις τῆς φυλῆς μας δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ἀποβλέπωμεν οὐδέ καν ὡς πρὸς πιθανότητα πρὸς διάσπασιν, ἥτις θ' ἀπεχώριζε τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου.

Τὸ ζήτημα εὐρωπαϊκόν

Ἀλλὰ τὸ ζήτημα τοῦτο εἶνε ζήτημα γενικοῦ εὐρωπαϊκοῦ συμφέροντος καὶ ὅταν ἔλθῃ ἡ στιγμή νὰ συζητηθῆ, ἢ φωνῆ ἡμῶν ἴσως δὲν θὰ ἀκουσθῆ. Αἱ Δυνάμεις θὰ ἀποφασίσουν περὶ ἡμῶν ἄνευ ἡμῶν.

Ἀποκτεῖται τότε εἰς τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν, Μεσογειακὰς Δυνάμεις, νὰ κρῖνον ἂν συμφέρῃ εἰς αὐτάς, ὅπως ἢ Βουλγαρία, ὡσοῦκος πρόσκοπος, φθάσῃ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἂν θὰ δεχθῶν νὰ ὑπογράψουν συνάλλαγμα, ὅπερ εἰς ὠρισμένην λῆξιν θὰ παραδώσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ θὰ καταστήσῃ ὅτῳ τὸν Ἐδξείνον Πόντον σλαβικὴν λιμῆν.

Ἀλλ' αὐτὸ εἶνε τὸ μέλλον. Τὸ παρὸν εἶνε ἡ ἀτυχὴς Μακεδονία, τῆς ὁποίας αἱ τύχαι ἐφορῶνται εἰς χεῖρας τῆς Ἐθρώτης. Ἀυτὴ ἄς σταθμίσῃ τὰς ἀποφάσεις τῆς. Εἶνε καιρὸς. Ὅποσδήποτε ὅμως ἀμφιβάλλῃ ἂν θὰ εβῆς λύσιν ἀπλουτέραν, λογικωτέραν καὶ τελεσφορωτέραν ἐκείνης, ἥς σὰς ἐξέθεσα τὸ σχέδιον εἰς γενικὰς γραμμάς.

Εἰς τὸ Παράρημα τῶν «Ἀθηνῶν» τοῦ Φεβρουαρίου ὑπάρχει ἕνα πολὺ ἐνδιαφέρον ἀρθρον τοῦ κ. Σπ. δὲ Βιάζη *Ἡ λαογραφία τῆς σταφίδος*. Ὁ ἀκαταπόνητος μελετητὴς μᾶς δίδει πλήθος πληροφοριῶν. Φαίνεται ὅτι τὸ σταφύλι πατρίδα ἔχει τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὰς χάρας πρὸς νότον τοῦ Καυκάσου καὶ τῆς Κασπίας. Ἀγνωστον ὅμως εἶναι ποῦ πρῶτον ἐχρησιμοποίηθῃ ὡς κρασί. Ἀλλ' ἡ σταφίδα εἰδικῶς εἶναι ἀναμφισβητήτως ἰθαγενῆς τῆς Ἑλλάδος, καὶ γενέτειρα γῆ ἡ Κορινθιακὴ χώρα. Φυτερομένη εἰς ἄλλα μέρη δὲν εὐδοκίμει εὐκόλως καὶ ἐκφυλλίζεται. Ἀλλοτε ἀνομάζεται *λαοφόρῳ* καὶ *λαοστάφυλον*.

Ἀπὸ τὴν λαογραφίαν τῆς σταφίδος μᾶς δίδει ὁ κ. δὲ Βιάζη διάφορα τραγούδια. Ἀντιγράφοι μὲν ἕνα:

Στὸν ἀντρεωμένο Ἀθγουστο

Ἔστειλε ὁ Μωρηᾶς

Ὀλόχουσο στεφάνι

Ἀπὸ τῆ Βενετιά.

Γιὰ νὰ τὸν πείσῃ νάρθη

Σὲ τοῦτα μας τὰ μέση

Χειμῶνα καλοκαίρι

Κρατῶντας στὸ ἕνα χέρι

Τὸν ἥλιο φλογερό,

Νὰ ψῆσῃ τὴν σταφίδα

Τῆ μόνῃ μας ἑλιπίδα,

Κρατῶντας στ' ἄλλο χέρι

Τὸ κορτερό μάχαιρι

Νὰ σφάξῃ τὴ βροχῆ,

Ἄν στὸ Μωρηᾶ πατήσῃ

Νερό γιὰ νὰ χύσῃ.

Ὁ λαὸς ἔχει δώσει διάφορα ἐπίθετα εἰς τὴν σταφίδα: μαυρομάτα, βορρογάρα, ἀρπίνι, μοροδύλα.

Καὶ ἕνα γιαιροσφίσι ἀπὸ χειρογράφου τοῦ 1580. «Περίβαλλον διὰ τὸν βῆχα εἶνε ἂν βράζωμεν πέντε φουκίαις σταφίδα καὶ ἄλλαις πέντε μολοχάνθῃ μὲ ἀρκετὸ νερό καὶ νὰ βράξῃ ἕως οὗ μόνον πέντε φλυάνια. Νὰ πίνεται δὲ ζεστόν κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας καὶ νυκτός. Ἄν θέλῃ τις, δύναται νὰ προσθέσῃ καὶ ὀλίγα ἄνθη παπαρούνας».

Ἡ ἀρχαιότερα γνωστὴ περὶ σταφίδος μνεία εἶναι ἡ παρὰ τοῦ ἱταλοῦ ἐμποροῦ τοῦ 14^{ου} αἰῶνος Πεγολέττη, ὁ ὁποῖος τὸ 1340 ἀναφέρει δύο ἐξαγωγικὸς λιμένας τῆς σταφίδος, *Κιαρόντζα* τὸν γνωστόν λιμένα τοῦ κράτους τῶν Φράγκων ἱπποτῶν τῆς Ἡλίδος καὶ τὴν Κόρινθον.

ΠΡΟ ὀλίγων ἡμερῶν ἐξελέγησαν εἰς τὸ Παρίσι τρεῖς νέοι ἀκαδημαϊκοὶ ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν γραμματικῶν, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πολιτικῆς:

Francis Charnes. Πολιτειολόγος καὶ πολιτικὸς. Ἐδημοσίευσεν πλείστα περίφημα ἄρθρα εἰς τὸν «*Ἰθ' αἰῶνα*» καὶ ἔπειτα εἰς τὴν «*Ἐφημερίδα τῶν συζητήσεων*» τῆς ὁποίας εἶναι ἀκόμη τακτικὸς συνεργάτης. Ἐξέλεγε βουλευτὴς τῷ 1881, 1889 καὶ 1893. Ὅχι ὀλίγα ἄρθρα προξενήσαντα ἰδιαιτέραν αἰσθησὶν ἐδημοσίευσεν ἢ «*Ἐπιθεώρησις τῶν δύο κόσμων*» τῆς ὁποίας ἐγένινεν διευθυντὴς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Brunetiere.

Jean Richerip. Ὁ γνωστότατος εἰς τὸν φιλολογικὸν κόσμον ποιητὴς, δραματικὸς καὶ μυθιστοριογράφος, πλησιάσων τὰ 60 ἔτη καὶ ὄμως διατηρῶν ἀνοικητὸν τὴν νεανικὴν φλόγα. Ἀπὸ τὸ πρῶτον τοῦ ἔργου «*Τὸ τραγῶδι τῶν τυχοδιωκτῶν*» (1876) προσεβίβασεν τὴν γενικὴν προσοχὴν διὰ τὴν πικρὰν του περιφρόνησιν πρὸς τὰς κοινωνικὰς συνθήκας, διὰ τὸν θαυμασμὸν του πρὸς τοὺς ριζοσπάστας καὶ διὰ τὸ τολμηρῶς γυμνὸν ὄψος τὸ ἐνθυμίζον τὸν Ραμκελαί. Εἰς τὰς κατόπιν ἐκδοθείσας ποιητικὰς συλλογὰς του «*Τὰ χάρδια*», «*Τὴν θάλασσαν*» καὶ ἰδίως τὰς «*Βλασφημίας*» (1884) ἀναπτύσσεται τὸ παραδόξως βίαιον καὶ ἐνεργητικὸν ἰδιότυπον του. Ὡς μυθιστοριογράφος εἶχεν ἔτισης ἐπιτυχίας. «*Ἡ Σοφία Μονιέ*», «*Οἱ ἀγαθοὶ ἄνθρωποι*», «*Τὰ ἰσπανικὰ διηγήματα*» κ.λ., εἶνε προσεκτικαὶ ἀναλύσεις τραγῶν καὶ ἀνωμάλων αἰσθημάτων. Ἡ θεατρικὴ του παραγωγὴ εἶνε ἐπίσης πλουσία. Ἡ *Νανά Σαχίμ* (1883) τοῦ ὁποίου ὑπεδέθη τὸ κύριον πρόσωπον, «*Διὰ τῆς σπάθης*» (1894), «*Ἡ Μάρτυς*» καὶ ἄλλα τινὰ ἤρσαν ἀρκετὰ εἰς τὸ γαλλικὸν κοινόν. Ὁ Richerip τὸν ὅποιον ὁ Brunetiere ἐπολέμησε πολὺ εἰς τὴν «*Revue des deux Mondes*» ἀμφισβητήσας αὐτὴν τὴν ἰδιότητά του ὡς ποιητοῦ, διακρίνεται μετὰ τῶν συγχρόνων του διὰ τὴν ἀγαλλύωντον ζητορικὴν δύναμιν τῆς ἐκφράσεως καὶ διὰ τὴν στιχομερικὴν του λάμπην.

Henri Poincaré. Ὁ περίφημος μαθηματικὸς ὁ κατατασσόμενος διὰ τῆς ἀξίας τῶν ἔργων του μετὰ τῶν πρῶτων γεωμετρῶν τῆς ἐποχῆς μας. Ἀνεκάλυψε νέαν τάξιν λειτουργιῶν γενικωτέρων ἀπὸ τὰς ἑλλειπτικὰς, τὰς ὁποίας ἐφήρμοσε εἰς τὴν γεωμετρίαν τοῦ Δουπα-τσέβου τὴν στηριζομένην ἐπὶ βάσεων διαφοροδικῶν τῆς Ἐὐκλείδειου. Εἰς τὴν ἀστρονομίαν ἔδωκε ἓνα πολὺ σοβαρὸν ἐπιχειρημα ὑποστηρίζων τὴν ἰδέαν, ὅτι ὁ δοκίμιος τοῦ Κρόνου σύγκειται ἀπὸ πλῆθος μικρῶν δορυφορῶν ἐκ κεντρῆς ὄψεως καὶ ὄχι ἐκ κεντρῆς, ὅπως ὑπὸ πολλῶν πιστεύεται. Ὡς φυσικομαθηματικὸς εἰργάσθη πολὺ διὰ τὴν ἤλεκτρο-μαγνητικὴν θεωρίαν τοῦ φωτὸς καὶ διὰ τὰς ἠλεκτρικὰς δονήσεις. Τὰ κυριώτερα τῶν συγγράμματα εἰς τὰ ὅποια ἀναπτύσσει ὑπὸ γενικὸν φιλοσοφικὸν πνεῦμα τὰς ἐπιστημονικὰς του θεωρίας εἶνε «*Ἡ Ἀξία τῆς Ἐπιστήμης*» καὶ «*Ἐπιστήμη καὶ Ὑπόθεσις*» (1902).

ΑΠΕΘΑΝΕΝ ὁ Ἰταλὸς διηγηματογράφος Ε. δὲ Ἀμίτσι ὁ δημοτικώτερος συγγραφεὺς τῆς πατρίδος του, γνωστὸς εἰς ὅλον τὸν πολιτισμένον κόσμον καὶ ἀγαπητὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐγεννήθη εἰς Οηεγλία τῆς Ἰταλίας τῷ 1846. Ἐβῆλθεν ὡς ἀνθυπολοχαγὸς ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τοῦ Τουρίνου, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἑκστρατείαν τοῦ 1866, ἐπολέμησεν εἰς Κουσιόξαν, ἔπειτα εἰς τὴν Ρώμην (1870) καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος παρήτηθη διὰ τὴν ἀφιερῶσθαι εἰς τὴν φιλολογίαν. Εἶχεν ἤδη δημοσίευσεν ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἡ στρατιωτικὴ ζωὴ*» (1869) συλλογὴν ἐξῶν ἀρθρῶν. Ἐκτοτε κατέκτησε τὸ κοινὸν ἰδίως μὲ τὰς μαγευτικὰς περιγραφὰς ταξιδίων. «*Ἡ Ἰσπανία*» (1873), «*Ἡ Ὀλλανδία*» (1874) καὶ πρὸ πάντων «*τὸ Μαρόκκον*» (1876) εἶνε μοναδικὰ εἰς τὸ εἶδος τῶν διὰ τὸ χρῶμα καὶ τὸ αἰσθημα τῆς περιγραφῆς. Τῷ 1878 ἐδημοσίευσεν «*Ἐντυπώσεις ἐκ Παρισίων καὶ Λονδίνου*», ἔργον εἰς τὸ ὅποιον εὐρίσκονται

σελίδες πρωτοτυπώταται διὰ τὰς περισσώτερας συγχρόνους ἐξοχότητας Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας. Εἰς τὸ ἐκδοθὲν τῷ 1881 περιγραφικὸν ἔργον του «*Ἡ Κωνσταντινούπολις*» ὁ δὲ Ἀμίτσι ἀμιλλᾷται κατὰ τὴν γραφικότητα καὶ τὸ χιούμορ πρὸς τὸν Θεόδωρον Γκατιέ.

Ὡς διηγηματογράφος ἦτο πλήρως λάμπρως καὶ ποιητικῶς, πότε δηκτικὸς καὶ πότε παθητικὸς. Τὰ ὄραϊα τῶν εἰνε «*Ἡ καρδία*» (1886) μεταφρασθεῖσα καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν, ἔργον σημειώσαν μίαν τῶν μεγαλειωτέρων βιβλιοπωλικῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ αἵωνος, «*Τὰ στρατιωτικὰ διηγήματα*» ἐπίσης μεταφρασθέντα εἰς τὴν γλώσσαν μας καὶ «*Ἐπὶ τοῦ Ὀκεανοῦ*» (1889) ζωηρὰ εἰδῶν μιὰς συναδείας μεταναστῶν Ἰταλῶν διευθυνομένων εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ κοινωνικὸν ζήτημα συνεκίνησε βαθύτατα τὸν συγγραφεῖα. Τοῦ ἐνδιαφερόντος δὲ αὐτοῦ προῖον εἶνε τὸ μυθιστόρημα «*Ἡ πρώτη Μοῖρα*» (1902) καὶ ἀρκετοὶ τόμοι λόγων, διαλέξεων καὶ ἀρθρῶν.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ἐἰς τὸ Βασιλικὸν θέατρον ἐδόθη ἡ «*Θεοδώρα*» τοῦ συνεργάτου μας κ. Γ. Β. Τσοκοπούλου. Ὁ συγγραφεὺς ἐχειροκροτήθη ἐπαινητημῶν.

Τὴν Κυριακὴν 2 Μαρτίου ἔγειναν ποδοσφαιρικὸι ἀγῶνες εἰς τὸ Ποδοπλατοδρόμιον τοῦ Φαλήρου. Νικήτρια ἀνεδείχθη ἡ ὁμάς τῶν Σμυρναίων ἀθλητῶν.

Ἡ Byzantinische Zeitschrift δημοσιεύει περίληψιν τῆς *Ἐκθέσεως Τοπογραφικῶν καὶ Παλαιολογικῶν ἔρευνῶν ἐν Ζακύνθῳ*, τοῦ κ. Νίκου Α. Βέη, πού ἐδημοσίευσαν τὰ «*Παναθήναια*» εἰς τὸ τεύχος 161—162.

Αἱ Ἀθῆναι λοιπὸν, κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν, ἔχουν 175,430 κατοίκους, ὁ Πειραιεὺς 74,580 καὶ αἱ Πάτραι 37,724. Ἐπειτα ἔρχεται ὁ Βόλος 23,563 καὶ ὁλοῦνα κατεβαίνομεν.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Κον Α. Σπύγγον, Κέρκυραν. — Τὸν *Ταμποῦραν καὶ Κάπανον* χαρίζει ὁ συγγραφεὺς. Ἄν τύχη καὶ προσέξῃ εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν αὐτὴν θά σὰς τὸ στεῖλαι ἄπ' εὐθείας.

Θέσπιν. — Εὐχαρίστας δημοσιεύομεν παραδόσεις ἑλληνικὰς. Δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ἔχουν ὄψος. Ἐχουν ἀρκετὴν ἀξίαν μόναι ται.

Κον Ἐρβέρτον Κούγερ. — Αὐτὸ πού ζητᾷ ὁ κ. Ἐρβέρτος Κούγερ, θά τὸ βρῇ στὴν Κωνσταντινούπολι τοῦ Σκαρλάτου Βυζαντίου, τόμος Α'. σελ. 245.

Θ. ΚΑΤΡΑΠΑΝΗΣ

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ποδοσφαίρισις, Cyril Campbell. Βιβλιοθήκη Ἐπιτροπῆς Ὀλυμπιακῶν Ἀγῶνων, Ἀθῆναι, Τυπογραφεῖον «*Ἐστία*», λεπτ. 50.

Euripide et ses idées par O. Masqueray, Paris, Hachette et Co.

A Searchlight on the Balkans by Ulysses, London Smith & Son. 6 σελ.

Lauri e Mirti poesie Luigi Grilli. Livorno R. Giusti fr. 3.